Erasmus+

SIKAVUTNOLIL

BAŠI BUKJARNE KOLA KERELA BUTI ROMANE TERNENCAR KI BIFORMALNIKANI EDUKACIA BAŠI BUKJARNIPE THAJ FUNDAVNE DŽANDIPA

Co-funded by the Erasmus+ programme of the European Union

IRCA INSTITUTE OF ROMANI CULTURE IN ALBANIA www.irca.al

NRC 10 years www.nationalromacentrum.org

AKADEMIKA 245

Saikeribe

1. Pendžarkerin 8
2. O džandipa šaj te zurarkeren pe ko turli čhania 10
2.1 So si biformalno sikljovibe? 10
2.2 Amen šaj ka našti objektivno te notikera amare džandipa 11
2.3 O šajdipe te uprikeren tumare džandipa si džanlo 12
3. Soske o džidživdipaskoro sikljovibe si džanlo? 13
3.1 I korkoripakjiv si džanli bašo bukjarnipe 13
3.2 Kana šaj o programe bašo bukjarnipe valjani te oven adaptirime 14
3.3 I programa bukjake valjani te del džovapi e relevantno zarureske 15
3.4 E beneficicienteskoro moldipe si džanlo 16
3.5 O programe bukjarnipaske šaj te oven džipherde resarinencar 17
3.6 Klidaripa 17
4. Kola si fundavne džandipa? 19
4.1 Soske o fokusi taro fundavne džandipa so džanlo? 23
5. Kola si transverzalna džandipa? 26
6. Kola džandipa gndinena pe sar šajsarina bukjarnipaske? 30
6.1 Sar laja o bukjarnipaskere džandipa? 40
7. Anglileljaribe 42
7.1 Programe baš angloleljaribaskiri promocia 47
8. Džandipa baš angloleljaribe 48
8.1 Angloleljarutnipaskere džandipa thaj ternengoro zurarkeribe 56
9. Bibliografia 57
10. Legarutno lil sikavutnenge baš biformalnikani edukacia baš terne Romengoro khuvibe ki buti 58
HARNO INTRO BAŠ O SIKAVUTNO 58
SESIA 1 59
1.1 E Sabinakiri butikerin baš o kompjuterija 59
1.2 Pendžarkeribe e aplikaciencar Viber thaj What’s Up 61

SESIA 2 64
2.1 Phirnipa baš o korkori pes moldaribe 64
2.2 Phirnipaskoro personalnikano esei baš khuvibe ki buti 66
SESIA 3 67
3.1 Sikljovibe thaj dikhljaribe o shunjakeriba baš i buti 67
3.2 Sikljovibe thaj dikhljaribe o online shunjakeriba bash i buti 69
SESIA 4 70
4.1 E Aleksandreskoro alosaribe i kariera 70
4.2 Pendžarkeribe e Skype-a 72
4.3 Bukjakiri komunikacija ko Skype 73
SESIA 5 76
5.1 I dilema baš keribe CV 76
5.2 Rodibe formatija tar o CV on line 80
5.3 Keribe personalnikano CV 80
SESIA 6 81
6.1 O Khuviba ki buti ko Roma 81
6.2 I khelin “Umlavibe” anglune lafencar tar i butisikljovin 6.1 84
6.3 Hramoviba harno esei baš i situacia e Romengere khuvibaja ki buti 85
SESIA 7 86
7.1 Kategorizacia tar o phirnikane dzandipa baš khuviba ki buti 86
7.2 Matrica baš e phrnipaskere dzandipa baš o khuvibe ki buti 87
SESIA 8 93
8.1 Intervju baš i buti: So kamlapes te kere, vaj so na 93
8.2 Intervju baš i buti: khelibe roljencar 95
SESIA 9 98
9.1 O bukja so si zaruri baš o khuvibe ki buti e terne Romenge 98
9.2 I Khelin “Umlavibe” 100
9.3 Hramovibe harno esei baš o pharipa dzikote rodelape buti ko Roma 101
SESIA 10 102
10.1 Sikljoibe te na ove ki jek gind nekasaja: khelibe roljencar 102

10.2 O Nishanideibe tar o socijalnikane mediumija ko rodibe buti: Pendzarkeribe o Linkedln 104
SESIA 11 105
11.1 Profesionalnikani E-mail komunikacia 105
SESIA 12 108
12.1 Personalnikano khuvibe ki buti SVOT analiza 108
12.2 Komunikacia: arakhibe solucia komplicirime klienteja 110
SESIA 13 112
13.1 Publikani prezentacia Power Point-eja 112
SESIA 14 114
14.1 Dzaibe ko intervjuia bizo dzovapi napalal 114
14.2 Keribe buti ko CV: Dzaibe ponadari 116
SESIA 15 116
15.1 Organiziribe iventi 116
SESIA 16 120
16.1 Komunkacia/ Rodibe buti: Akhariba ko telefonija baš rodiba buti 120
16.2 Komunikacia: Publikani prezentacia istemalkeribaja o Power Point 121
SESIA 17 123
17.1 Harno biznis planiribe 1 123
17.2 Keribe buti mobilnikane aplikaciencar – fundavni matematika 125
SESIA 18 126
18.1 Hramovibe efektivnikane motivacijakere lila 126
18.2 Džandipaskere phirnipa baš khuvibe ki buti relevantna baš butheder bukjakere thana 127
SESIA 19 129
19.1 Organiziribe iventi 129
SESIA 20 132
20.1 Sigutno biznis planiribe 2 (Džaibe ponadari): Finansiengiri fajada thaj hardžija 132
SESIA 21 136
21.1 Menadžiribe o konflikti ke butikeribaskiri situacija 136

SESIA 22 145
22.1 Harno biznis planiribe 3 – Grafikeribe o marketi thaj i strategija baš o bikinibe 145
22.2 Mobilnikane aplikacie baš i buti – Fundavni matematika 146
SESIA 23 147
23.1 Anibe ćhinavina 147
SESIA 24 154
24.1 Harno biznis planiribe 4 (Dzaibe ponadari) – nakhavibe 154
24.2 SVOT analiza baš personalnikano khuvibe ki buti 157
11. SIKAVUTNOLIL E TRENERENGE BAŠI BIFORMALNIKANI EDUKACIA KI BAZA TARO FUNDAVNE DŽANDIPA BAŠO ROMANO TERNIPE 158
HARNE SIKAVIBA E TRENERESKE 158
KOTOR 1 160
1.1 Korkori notikeribe taro fundavne džandipa 160
1.2 Drabaribe: Legendarno džukel 162
KOTOR 2 165
2.1 Numeriribe: Matematikane kheliba 165
2.2 Numeriribe: planiribe dajanibe 165
KOTOR 3 168
3.1 Drabaribe / Kreativno gndipe 168
3.2 Drabaribe thaj matematika 171
KOTOR 4 174
4.1 Hramovibe: Hramovibe eseji 174
4.2 Hramovibe: hramovive formalno lil 174
KOTOR 5 177
5.1 Komunikacia thaj aktivno šunibe 177
5.2 Aktivno šunibe 1 179
KOTOR 6 183
6.1 IKT KORKORI- NOTIKERIBE 183
6.2 Pendžarkeribe e Microsoft Office Word-ea 1 186
KOTOR 7 189

7.1 Pendžarkeribe e Microsoft Office Word-ea 2 189
7.2 Pendžarkeribe e Microsoft Office Excel-ea 1 190
KOTOR 8 192
8.1 Pendžarkeribe e Microsoft Office Excel-ea 2 192
8.2 Problemeskoro činavibe 1 193
KOTOR 9 196
9.1 Problemeskoro činavibe 2 196
9.2 Khedibe informacie tar internet 198
9.3 Istemalkeribe internet bašo resibe dži informacie 199
KOTOR 10 201
10.1 Istemalkeribe IKT ki timeskiri buti: Khuvin ki Asana 201
10.2 Istemalkeribe IKT ki timeskiri buti 202
KOTOR 11 204
11.1 Pendžarkeribe e-poštaja 1 204
11.2 Pendžarkeribe e-poštaja 2 205
KOTOR 12 208
12.1 Pendžarkeribe e Microsoft Office PowerPoint-ea 1 208
12. Pendžarkeribe e Microsoft Office PowerPoint-ea 2 210
KOTOR 13 213
13.1 Khuvin ko aktivno šunibe 213
13.2 Aktivno šunibe: paramisi jekhe lafea 213
KOTOR 14 215
14.1 Organiziribe thaj vastaribe vaktea 215
14.2 Organizacia thaj vastaribe e vaktea ko timi 216
KOTOR 15 218
15.1 Aktivno šunibe: roljengoro khelibe 218
15.2 Aktivno šunibe ko konfliktna situacie 219
KOTOR 16 222
16.1 Strategikano thaj inovativno gndipe 222
16.2 Komunikaciakere džandipa: Biverbalno komunikacia 223

KOTOR 17 225
17.1 Biverbalno komunikacia 2 225
KOTOR 18 227
18.1 Kreativno gndipe 227
18.2 Logikane khelina 228
KOTOR 19 229
19.1 Lafikeribaskere džandipa 229
KOTOR 20 233
20.1 Lafikeribe ki praksa 233
KOTOR 21 237
21.1 Fakti thaj gndipe 237
21.2. Fakti thaj gndipe 2 239
KOTOR 22 244
22.1 Inovativno gndipe 244
22.2 Logikane khelina 245
KOTOR 23 247
23.1 Publik prezentacia: intervju 247
KOTOR 24 249
24.1 Aplikacia bašo džandipa: Rolja ki khelin 249

1. Pendžarkerin

Phentuke nane teme phanle e ternengere bukjarnipaja ja khuvibaja ki buti savo lela pobut sama taro bukjarnipe. Anavjale, o bukjarnipe si baš odova sar te keren pe o terne manuša majproduktivna.

O bukjarnipe definirinela pe sar „kombinacia tar džandipa, stavia thaj relacie ki te lel pe, ikerel pe thaj anglunikerel pe ko bukjarno than, te kerel pe buti averencar ki buti thaj te avel pe dži majšukar rezultatia."

Si thaj aver definicie bašo bukjarnipe sar so si „khedipe taro resiba, haljoviba thaj plesutne atributia kola dena e individuenge majbare šajdipa te aven dži bukjarnipe thaj e oven kamijabale ko alusarde profesie", ja „ seti tar atributia, džandipa thaj džanlipa so sa o participantia ko bukjakoro kurko valjani te oven olen ki te sikaven kaj si olen šajdipe te oven efektivna ko bukjarno than – ko istemalkeribe korkori pumenge, lengere bukjakeredendutneske thaj buvleder ekonomiake."

Stavia si emocie ja hošiba kori fakti ja hali.

Vjavahari ja relacia si o čhani kolea neko vastarela pesar ja vjavaharinela pe.

Džandipe si šajdipe te kerel pe diso, ikljovdo taro talenti, treningo ja talemi/praksa

Akale definiciendar, jakhdikhlo si kaj o bukjarnipe nane salde džandipe ja šajdipe te kerel pe diso. Jekajek, kerela pe alfi bašo stavia ja manušengere stavia baši nesave pučiba. Thaj odova si jekajek thaj bašo relacie.

Tari definicia jakhdikhlo si kaj o bukjarnipe nane salde te khuve ki buti numa thaj te ikere ola rezultatencar thaj lače relaciencar e averencar.

O bukjarnipe si phanlo e agjaarvakerde deibaja bašo problemi e ternengere bibukjarnipaja. Akava vakerela kaj o bibukjarnipe bašo hazrikeribe e terne manušen te oven majbare šajdipaja te den džovapi ko rodljarutnipe bukjarne thana. Avere lafencar, ovela lafi baši terne manušengoro hazrikeribe džandipancar kola si zaruri e bukjakeredendutnenge. O keribe buti ki rig taro e terne manušengoro pherjaribe džandipancar na vakerela sar te kreirinen pe pobut bukjarne thana e ternenge numa sar te den pe lenge džandipa kola valjani e isipaskere bukjarne thanenge. Mujalunto, o butikeribe ki rig taro rodljarutnipe vakerela buti baši keribe bukjarne thana. O konceptia

butdrom si tank phanle. O džandipa si zarurime ki te lel pe buti, numa jekajek thaj te kerjarel pe buti korkori peste. Resarinaja te arakhel pe bukjarnipe, valjani te haljovkeren pe o bazikane džandipa, numa thaj agjaar o legaribaskere džandipa thaj specifikane džandipa bašo bukjarnipe. O turlipa maškar o grupe si sikavde ko kotora poodorig.

O bukjarnipe phandela pe e konceptea taro džandipa kola ačhavena pe ja na haljovkerena pe. Akava vakerela kaj e bukjakeredendutnenge valjani nesave džandipa; e ternen nane olen thaj odova sebepi našti te keren o bukjarne thana kola egzistirinena ko kurko.

O butdroma liparde karane saikerena o bišajdipe tar edukaciakere sistemia te ikeren pe ko piro e iranibancar ki ekonomia thaj bukjakoro kurko. O progresi taro neve informatikane thaj komunikaciakere tehnologie (IKT) džipherdeste buvljargja i hev maškar odova so sikljola pe ki sikljovni thaj odova so valjani e bukjakeredendutnenge.

Adava vakerela kaj si terne manuša kola si bibukjarne, numa ko jek vakti si tromale thana baši kolende o bukjakeredendutne našti te arakhen e čačutne manušen. Akava fenomeni si šukar pendžardo.

O zurarkeribe taro bukjarnipe ko terne manuša kerela len majkonkurentna baš isipaskere bukjarne thana. Trujal odova palem o zurarkeribe e ternengoro bukjarnipe andarela kori generalno e bukjakere takateskoro thaj ekonomiakorokonkurentno ovibe.

2. O džandipa šaj te zurarkeren pe ko turli čhania

O majistemalkerdo čhani baši džandipangoro lačharkeribe si dersideibaja thaj sikljovibaja. Akava šaj te kerel pe ko but turli čhania. O majbaro kotor tari siklana kerela pe ko siklanakoro than. I siklana kerela pe thaj ko bukjarno than. Trujal odova, o aktivipa kola nane zaruri te gndinen pe sar treningo, šaj jekajek te andaren baši džandipangoro zurarkeribe bašo bukjarnipe. Sar misal, o volontrluko ja vakti nakhlo ko jabandžiluko, ko nevo maškar, šaj te oven but džanle e terne manušengere bukjarnipaske. Suportinela lengiri autonomia, kororipakjiv, kritikano gndipe thaj agjaar poadarig. Akatar, džanlo si te liparel pe kaj i siklana ja o treningo si jekhutno čhani bašo zurarkeribe o bukjarnipaskere džandipa. O procesi tar odova so vakerela pe biformalno sikljovibe turli aktivipancar ko dživdipe šaj te ovel taro baro džanlipe.

2.1 So si biformalno sikljovibe?

O biformalno sikljovibe si o sikljovibe so ovela ko bistrukakoro čhani džikote o dženo kerela aver bukja, a šaj nane thaj minsalo kaj ov/oj sikljola.

I tabela 1 potele dela dikhin ko turli programe ja aktivipa kola šaj te andaren bašo bukjarnipaskere džandipa.

Tabela 1. Čhania aktivipa thaj relevantno ovipe atro bukjarnipaskere džandipa

Komunikaciakere džandipa	*Korkoripakjiv thaj responsibiliteti*
bazikane thaj anglipaskere programe baš educiribe	trampibe programe kola saikerena ačhovibe avrijal taro kherutno maškar
drabaribe thaj klubia bašo debatiribe, teatareskere programe	Plasmani: praktikantia, volonterlukoja t.a.
esejeskere mečia thaj pursakoja ko turli teme Kursia pali jabane čhibja	Servisi e khedinake ja programakoro čhani baš avanturistikani edukacia (ačhola ki natura,

sesie lafikeribaske Sa o čhania grupakere aktivipa	Aktivipa kola saikerena deibe arka averenge, anibe relevantna decizie.

2.2 Amen šaj ka našti objektivno te notikera amare džandipa

Anavjale, amen sa so keraja si phanlo nesave šajdipandar thaj džandipancar bizo turlipe khelaja li sporti, bašalaja li ko instrumenti, si amen hobi t.a. Nekana na sijam sahno minsale bašo džandipa kola si amen ja teljaraja olen.

Numa, o mujalutno jekajek šaj te ovel čačipe. Šaj te hošina kaj sijam šukar hazrikerde nekole džandipancar, trujal so odova nane agjaar. But simplo misal si e kompjutereskere džandipa. But manuša, ulavdeste o terne, si tendenciaja but te vazden(uprinotikeren) ple kompjutereskere džandipa. But bukjakeredendutne vakerena kaj o terne manuša kola avena ko intervju vakerena kaj silen sasto kancelariakoro paketi(teksteskoro butikeribe, tabelakere esapikeriba t.a.), kompjutereskere džandipa numa tgani ola našti efikasno te agorkeren o standardna savalia.

Akava fakti, kaj sa so keraja rodela džandipa, istemalkerela pe ko nekola tar intervencie bašo treningo kola butikerena ki motivacia thaj korkoripakjiv. Sar misal, si talemi „dive ko dživdipe“ ko so taro participantia rodela pe te keren deskripcia e aktivipange kolen kerena ko vakti taro jek dive, a pal odova kolektivno te analizirine o turli džandipa kola si phanle e keribaja akala aktivipa. Jekajek odolea o konsilieibaskere džene baši buti kerena talemia indirektno te pučljaren pe bašo džandipa taro klientia odolea so ka pučen bašo hobia ja odova so preferirinena ko tromalo vakti.

2.3 O šajdipe te uprikeren tumare džandipa si džanlo

But drom vakerela pe kaj o šajdipe te uprikeren pe o džandipa kola si ko jek manuš si podžanlo tar odova taro džandipa kola si ki individual ko nesavo vakti. Akava vakerela kaj jek dženo zaruri si sakana te kerel buti kop le džandipangoro lačharkeribe. Akava si koncepti kova si phanlo e sikljovibaja ko vakti taro sahno dživdipe.

Džidživdipaskoro sikljovibe dzanlinela kaj o sikljovibe valjani te kerel pe ko sa o faze taro dživdipaskoro ciklusi.(tari kuna dži limori) thaj ko majneve verzie odova valjani te ovel dživdipaskoro zamani; so sičhivdo ko a o dživdipaskere kontekstia tari sikljovni dži bukjarno than, kher thaj khedin.“

I edukacia pobut ka našti te gndinel pe baš aktivipe savo ka ačhol maškar 18 thaj 24 berša. O manuša thaj o bukjarne valjani te upritamirinen olen ko vakti taro dživdipe. Džanlo si te liparel pe kaj akava si koncepti kova sa panda si dur taro buvlo leljardo regioni tari SEE. But manuša ikerena pe ki purani idea kaj taro kana ka agorkeren maškaruni sikljovni ja univerziteti, ola sa agorkerena e edukaciaja. O promoviribe taro haljovibe bašo džanlipe taro džidživdipaskoro sikljovibe si džanlo kotor tar edukacia bašo bukjarnipe.

Aver koncepti kova pohari našalgjola ko vakti taro sigutne tehnologikane iraniba si o koncepti tari buti dživdipaske. Sakole ekonomiate si pohari esavke bukjarne thana. I I natura tari buti iranela pe. O manuša sa pobut rodela pe te adaptirinen pe ko iranibaskere azruria taro butidendutne thaj ko bukjakoro kurko thaj te ikljon ki rig e barjarde biarakhibaja ko bukjarno than.

Buti dživdipaske si buti savaja šaj te ačhoven ko sahno bukjarno vakti. O biarakhibe ki buti si šarti koleste o bukjarne si bizo garancie kaj lengere bukjarne thana ka ačhon stabilna atro dive ko dive, taro kurko dži kurko ja taro berš ko berš. Ko šartia taro sigutne tehnologikane iraniba thaj inovacie hari si šajdutno kaj o avdisutne generacie ka ikeren pi buti dživdipaske, numa ko konteskti tar akaja dinamija, o biarakhibe taro bukjarno than vakerela kaj valjani te ova hazri te zurara amare džandipa ko vakti tar amaro bukjarno zamani.

3. Soske o džidživdipaskoro sikljovibe si džanlo?

Akava vakerela kaj o dženo sakana valjani te ovel hazri te adaptirinel pe thaj te sikljvel džikote mangela te ovel konkurentno kop lo trujalipe. Kobor pobut džandipa ole/ola isi, odobor pobut si konkurentno.

Odova si anglunipe te oven turli, numa komplementarna džandipa kola kerena e džene kompetentno nekobore pašutne tipia bukjarne thana ki buvleder umal. Akava si jek čhani sar te našel pe taro phandipe ko efekti ja butipe. Salde komparaciake, I strukakiri edukacia ko regioni dela mamujipe- tank specializacia ki tehnikani okupacia taro masekoskoro pokinibe. Nane phanle džandipa bašo bukjarnipe ja anglileljaribe. Taro kana o tehnikane džandipa ka oven purane, o bukjarne ačhona but haricaja kit e šuraren palem taro šuru.

Odoleske džanlo sit e džal pe poadarig e sikljovibaaja. O džidživdipaskoro sikljovibe šurarela e minsalipaja, e angigaripaja o fakti kaj I edukacia na valjani te ačhol. Thaj akava nane lokho savali. E ternenge valjani te vakerel pe kaj I edukacia si procesi kova thavdela sahno dživdipe. Jekajek, ola valjani te haljoven kaj primarno responsibiliteti si lengoro. Akala si džanle kotora tari sakoja programa baši zurarkeribe o šajdipa bukjarnipaske.

3.1 I korkoripakjiv si džanli bašo bukjarnipe

O avgo piro baši bukjarnipaskoro barjaribe si korkoripakjiveskoro tamiribe[1] ulavdeste i buti te kergja pe ternencar kola khuvgje ki buti avgo drom.

O terne kola avgo drom si bibukjarne butfar arakhena pe e problemea tari harni korkoripakjiv, negativno gndipe, harne socialna džandipa thaj korkori izolacia. Akava pobut si čhipota e terne dženencar taro biarakhle thaj socialno cidljarde grupe ja khedina.

I stigma tari diskriminacia savi butdrom si phanli e halea taro socialno biarakhibe si zorale asarea upri korkoripakjiv ko esavke terne manuša.

[1]Kitigawa, K., “Building Individuals’ Self-Confidence as a First Step to Helping Them Acquire or Enhance Their Employability and Essential Skills or Ensure the Success of Their Job-Specific Training”, *Make the Skills Connection*, The Conference Board of Canada, Ottawa, Canada, 2001.

Jek taro majzorale resipa tari diskriminacia si o bukjarnipe. Adava vakerela kaj neko kas si ejkajek ja majzorale šajdipa bapi nesavi buti averestar, na lela i buti sebepi aver plesutne karakteristike sar so si etnikano preperibe, dineskoro preperibe, poli, invaliditeti, seksualno orientacia, socialno palunipe ja kombinacia akalendar ja avere karakteristikendar.

I diskriminacia, aso odova, si phanli e bihakajale ja bilačhegndengoro tretmani taro turli kategorie manuša ulavdeste upri funda tari rasa, berša, poli ja aver karakteristika.

Odoleske akale terne manušengiri korkoripakjiv kaj korkori šaj te arakhen buti, kerena buti thaj dena rezultatia butdrom šaj te ovel but harni. Akatar, i buti baši zorarkeribe i korkoripakjiv taro terne manuša kola rodena buti taro socialno marginalizirime khedina valjani te ovel džanlo kotor taro lengoro trening bukjarnipaske.

I korkoripakjiv sikavindor pes sar hšibe baši pakjivibe ko nekaskere šajdipa, kvalitetia thaj asalatkerin si taro baro džanlipe ko procesi taro rodipe buti.

Ki buti bukjarnipaske akale grupencar terne manuša, džandor direktno ko komunikaciakere džandipa ja liderluko, umdinela pe kaj nane te ovel majefikasno resibe. Nane čaljaribaskoro te sikavel pe o Word-I j ate del pe Internet kursi, tumare beneficientia te hošingje pe odobor mazuni so nane thaj te mangen te istemalkeren ole. O beneficientia valjani te keren pozitivno tasviri baši peste, te nakhavkeren o dara, te hošinen pe integririme, te šuraren responsibiliteti thaj te oven korkori minsale.

Odoleske I buti baši korkoripakjiv valjani te integririnel pe ki buti bašo bukjarnipe. Akava šaj te kerel pe ko but turli čhania. I korkoripakjiv šaj te barjarel pe prezentaciencar, sar thaj grupakiri diskusia thaj talemia. O anglederutno džandipe baši stažiribe ko bukjarno maškar bašo suporti šaj jekajek te ovel džanlo baši korkoripakjiv. Nekole programende, o treningo si kombinirime grupakere ja individualno konsilideibaja. O specifikano alusaribe ka athinel taro majbuvlo konteksti tari programa.

3.2 Kana šaj o programe bašo bukjarnipe valjani te oven adaptirime

Sakone čhipotate šukar si te dikhljarel pe i programa savi saikerela nekobor phanle komponente, sar misal, treningo, konsildeibe thaj kariera, thanakeribe ko bukjarno maškar t.a. Ki idelano situacia i programa ka ovel uče digraja adaptirine ko specifikane zaruria taro individualna beneficientia. Nekola beneficientia ka šaj te oven saikerde ko sa o programakere komponente, nekolen ka ovel pobaro benefiti taro konkretno

konsilideibe bašo bukjarnipe džikote avera salde ka len nesavo treningo. Haljovela pe, pharo si jek provajderi te šaj te inkorporirinel sa akala komponente ki programa. Akate valjani te roljaren pe o šajdipa bašo prodktivno partneribe.

O terne bibukjarne šaj t oven bute konkretna problemencar sar so nane olen anglederutno bukjakoro džandipe, nanipe kvalifikacie, naniše džandipa bašo bukjarnipe,t.a. Numa nane olen sertifikati ja nanipe informacie baši butidendutneskere rodipa.

Šajdutne si turli kombinacie tar akala problemia. O adaptiribe taro beneficienti si pučibe tar adaptiribaskoro šajdipe ki programa thaj fleksibilno ovibe thaj gndinela pe kaj o adaptirime programe dena pošukar rezultatia taro biadaptirime intervencie.

Numa, si turlipe maškar o adaptiribaskoro ovibe ki edukacia bašo bukjarnipe taro specifikane zaruria tari grupa sikle thaj adaptiribe ko specifikane zaruria taro siklo individualno. O individualno adaptiribe si majkompleksno thaj rodela lungevaktskoro nišankeribe thaj taro dersidendutno thaj taro siklo

Gndinen baš akava: nekola džandipa bašo bukjarnipe sar so si liljarutnipe, matematika thaj kompjuternikane funde, šaj te oven predmeti taro formalno testiribe thaj sertifikacia; aver sar problemengoro čhinavibe, odola nane timeskiri buti thaj responsibiliteti. Ola našti te dikhen pe ni taro sertifikati, ni tari biografia taro dženo.

Nekola taro džandipe bašo bukjarnipe našti efektivno te dersiden pe ko siklanakere thana. Sar misal, timeskiri buti. O koncepti šaj te ovel prezentirime ko siklanakoro than numa o džandipe ko čačutno dživdipe thaj o eksperimentalno sikljovibe si but majefektivno. Akava si džanlo problemi ko dizajniribe o siklanakere plania bašo bukjarnipe.

Trujal odova, nekola taro konceptia kola si phanle e šajdipaja bašo bukjarnipe šaj efikasno te elaboririnen pe kerindor jekhutne bukjarnekamre, džikote averenge ka valjani lungeder vakti. Akava si čhipota e IKT-ea ja čhibjakere džandipancar.

3.3 I programa bukjake valjani te del džovapi e relevantno zarureske

Sakana valjani te dikhljara o relevantno ovibe tar amari programa. Akava vakerela, odova so keraja lenge si li jekajek e džanle zarurea? Alsuargjam li o čačutno tipi intervencia ki te da džovapi akale zarureske? Si li zaruri te identifikuina relevantno olen ki lokalno digra? Rodingjam li interesirime riga baš odova anglal te ana decizia baš

intervencia? Kova si o interesi baš amaro aktivipe? Šaj sine li te dizajnirina o siklanakoro plani majšukar? Sar alusargjam e benficienten?

I buti bukjarnipaske šaj te kerel pe turli resarinakere grupencar. Jek čhani buti si e siklencar kola sa panda si ki maškaruni sikljovni ja ko univerziteti. I resarin ka ovel sine te zurarel pe o šajdipe bukjarnipaske tar akala terne manuša anglal te khuven ko bukjakoro kurko. Aver čhani buti ternencar si e terne bibukjarnencar ja bizo takatipe. Haljovela pe, o intervencie valjani te oven turli.

Sar misal, o pučibe baši motivacia taro beneficientia ka ovel turli ko akala duj turli programe. O beneficientia valjani te oven motivirime. O rezultatia tari programa zorale athinena tari motivacia taro potencialna studentia. Akava si karana soske i notikerin tari motivacia e kandidatenge si džanlo kotor tari notikerin anglal o agorkeribe. Numa, i motivacia ka valjani te napinel pe avere čhaneste bašo sikle kola panda na khuvgje ko bukjakoro kurko thaj o terne manuša kola si bi takatime pala ko džaibe poadarig thaj bikamijabalo rodipe buti.

3.4 E beneficicienteskoro moldipe si džanlo

I notikerin so kerela pe ki faza anglal hramonkeribe si džanli komponenta tari programa thaj dela relevantno khuvin e programakere dizajneske. I notikerin tari motivacia e kandidatenge si salde jek segmenti tari sahni evaluacia savi avgo fokusirinela pe ko aktuelna džandipa, anglederutno džandipe, stavia thaj vjavaharia taro kandidati.

Si panda plania, testia thaj pučibutne baši notikeribe ja korkori notikeribe taro bukjarnipe(khuvibe ki buti).

O notikeribe dela informacie bašo siklengoro profili; lengere digre atro džandipa, eduakciakoro palunipe, anglederutno bukjakoro džandipe t.a. O siklanakere programe sakana valjani te oven adaptirime ko siklengere zaruria. Odova na valjani te ovel but anglunipaskoro, ni but fundavno. Ki praksa, o provajderia butfar butikerena hazrikerde siklanakere programencar,a o kandidatia notikerena pe resarinaja t atestiekrel pe kaj šaj te sikljon o siklanakoro plani. Upri funda taro lengoro džanlipe ola hramonena pe ko majharne ja majuče digre atri programa.

O notikeribe dela arka te barjol o rezultati ki digra tar individualno studenti, sar thaj ki digra tari sahni programa. O studentia ka len majbut i programa te si tank adaptirime ko lengere zaruria thaj haljovela pe,ko interesia.

3.5 O programe bukjarnipaske šaj te oven džipherde resarinencar

O dizajni tar edukaciakiri programa bašo bukjarnipe jekajek šaj te ovel informirime tar aver faktoria kola nakhavkerena o thavdipaskere džandipa taro sikle. I programa šaj te ovel resarinaja bašo socialno zuraribe trujal o edukaciakoro.

Akava si majbut čhipota nekole edukaciakere programencar kolen kerena o dizutnikane organizacia ja publik institucie. Sar misal i programa šaj te ovel dizajnirime te del arka e terne manušenge te oven čhivde ko riziko tari socialno ekskluzia. Odole čhipotate šaj te lel pe dikhibe thaj o kulturakoro ja socialno palunipe taro kandidatia ja lengere aver aktivipa.

Akala džipherde resarina avo čhinavena pe e alusaribaja taro beneficientia. I programa avgo si resibaja dži ulavdi resarinakiri grupa. Sar misal si kursia kola si organizirime salde džuvlenge, salde majčorole familienge, salde terne Romenge, salde dženenge invaliditetea t.a.

O karakteristike kola definirinena e beneficiente sar dženo ki resarinakiri grupa si hari bašo dženeskoro saikeribe ki edukaciakiri programa bašo treningo. O studenti jekajek valjani te ovel le interesi, motivacia thaj anglošarti thaj džanlipa ki te lel than ki programa. Akala kriteriumia, jekajek valjani te oven saikerde ko procesi baš alusaribe beneficientia. Sar misal, jekhe dženeske šaj te del pe šajdipe te lel than ki programa baši bizniseskoro šurakeribe soske ov/oj preperela ki ulavdi resarinakiri grupa savi si suportime. Numa, akava dženo te nane interesirime baši šurakeribe biznisi, nane umdibaske kaj ov ka ovel efikasno ko bizniseskoro legaribe. Akava majbutdrom si čhipota esavke programencar. Akava si džanlo pučibe.

3.6 Klidaripa

Sar so notikergjen angleder, si potencialno but turli čhania aktivipa thaj programe kola šaj te zuraren o šajdipe bašo bukjarnipe e terne dženenge. Trujal odova, o jekajek čhania programe šaj te oven dizajnirime thaj sikljarde ko aver čhani. Sar misal, kursi baš orientacia ko šajsarina bukjarnipaske, šaj te ovel dizajnirime thaj kerdo ko but turli čhania. Akava vakerela kaj šaj te ovel turli siklanakoro plani, siklanakiri metodologia, vaktilungipe, intenziteti, participantia t.a.

Generalno lendo, hari buti si kerdi bašo bukjarnipe e terne manušencar džikana sa panda si ki maškaruni sikljovni. Akava sebepi, o koncepti taro bukjarnipe šaj te ovel

pobut bipendžardo lenge. Ola butfar na sine minsale bašo džandipa so generalno rodena o butidendutne, sar thaj o zaruri baš odole džandipaskoro zurarkeribe. Butfar ovela o terne te šurakeren te sikljoven baši bukjarnipe taro kana ka ikljon tari sikljovni thaj ka šurakeren te roden buti. But lendar zaruri si korkori te pučaren o džanlipe taro bukjarnipe. Odoleske, džanlo si te kerel pe buti ki orientacia taro terne džene ki maškaruni sikljovni ko koncepti taro bukjarnipe. Akava šaj te saikerel turli formatia. Sar misal, jek tipi formatisi jekhutno jekhfareskoro seminari baši pendžarkeripe e bukjarnipaja. Sar so džiakana sine vakerdo, i buti baši džandipaskoro pošukar keribe šurakerela tari realizacia, individualno minsa. Odoleske, seminaria baš orientacia kola ka promovirinen i esavki minsa si džanle. Akava šaj te dikhljovel sar butmoldipe taro jakhdikhlo. Palem, o realiteti si bare gendea terne manuša kolende nane esavki minsa.

O edukaciakere kursia bašo fundavne džandipa bukjarnipaske saikerindor jabani čhib(majbutfar anglikani) thaj IKT si but. Buteder tar akala programe kerena pe standardno kurkeskere fijatencar taro privatna provajderja. Džanlo si te liparel pe o rodipe akale kursenge kova avela taro sikle kola šaj te pokinen olen, a kolen si anglošarti džanlipe ki te len than olende. O studentia kola našti ja nane len resibe dži akala programe, ja kolen nane len zarurime edukaciakiri programa si bizo resibe dži akale programende. Akatar, jakhdikhlo si o zaruri baši kursia pali čhib thaj IKT baši tikneberšale terne manuša. Ola ka valjani te oven dizajnirime ki te den sama ko specifikane bukja kolencar arakhena pe akale sikle.

O programe kola fokusirinena pe ko zuraribe taro džandipa taro standardna pervazja bašo bukjarnipe sar so si komunikacia, timeskiri buti, kritikano gndnipe thaj problemengoro čhinavibe, planiribe thaj organizacia (fundavno menadžmenti) thaj aver, si relevantna e terne participantenge ko sahno bi dikhindor o berša, edukaciakoro ja socialno palunipe. O standardno akcesi bašo dersideibe akala džandipa si bukjarnikamra bašo treningo. O formatia si potencialno bilimitirime. Palem, korkori i orientacia ko konceptia thaj lengoro džanlipe si korkori pali peste but džanli. Ola zurarena i šurutni minsa savi dela arka e ternenge ki te zuraren akala džandipa thaj vjavahariba butvakteske, butfar procesencar taro biformalno sikljovibe.

I buti baši promoviribe i korkoripakjiv taro terne manuša si but džanli. Akava majšukar kerela pe modulencar integririme ko siklanakere programe bašo džandipa bašo bukjarnipe. Esavke modulia valjani te zuraren i motivacia taro terne džene thaj te tiknajren i dar thaj adžikeribe o bipendžardo taro bukjakoro kurko.

Kana dizajnirinaja aktivipa sakana valjani te dikha te balansirina o resarina thaj o potencialna leiba taro jekfareskere aktivipa (1 bukjarnikamra, šaj thaj nekobor lendar) mamuj o buvljarde sar misal: kursi baši dujdrom ko kurko kova ka džal poadarig bašo 6 masekoja ja 1 berš. Odova so amen ka ana decizia te istemalkera sakana ka athinel tar odova so dikhaja te leljara.

Pučiba sar so si o intenziteti tar aktivipa, disciplina, puteribe mamuj restriktivno ovibe (bi dikhindor si li majbut sar klubeskoro tipi buti ja neve manuša šaj te anen ki savi te si durutni nukta ja kontinuiteti thaj grupakiri kohezia, gndinena pe sar džanle) si pučiba kola si džanle ko programengoro dizajniribe. Nekole čhipotende šaj valjani te oven fleksibilna,s ar misal, te kerena buti beneficientencar kolen si pharo socialno konteksti. Avere rigatar, si edukaciakere programe kola insistirinena ki disciplina. Valjani te ovel amen ki godi kaj valjani te naša taro daravkeribe taro „gndipe“ „ treningoja“ sakana ka gndinaja bašo džandipa thaj šajdipa bašo bukjarnipe. Ola zurarena pe buvle spektarea aktivipa.

4. Kola si fundavne džandipa?

O procesia tari modernizacia thaj intenzivno globalizacia intenzivirinena o trampibe thaj zuraribe o džanlipe thaj tehnologia kerindor pobut maškarpumaro phanlo sumnal. Akale globalizirime sumnaleste, o individue e bukjaja te sikljon sakana o zurarde neve tehnologie thaj te keren hošibe baši baro gendo informacie. Aso odova o kompetencie so valjani te sikljon saikerindor o bazikane, ule mangle.

O koncepti taro fundavne džandipa si phanlo nekobore fundavne džandipancar ko „drabaribe, hramovibe, matematika thaj anglikane sar dujto čhib, sar thaj džandipa sikljovibaske“[2]. I tabela 2 si jek taro bahankerde tipologie bašo fundavne džandipa.

[2]Center for Student Success, 2007, p.13

Tabela 2. Tipologia bašo fundavne džandipa.

Džandipe	Vjavaharinela pe ko
Moskere džandipa	formiribe gnde šunibaja thaj lafikeribaja; te šaj te šunel averen, te del džovapi averenge thaj te ovel minsalo o lafikerutno džikana lafikerela; šajdpe samaleste te šunel thaj te haljovel olen, interpretirinel thaj notikerel o moskere tekstia; Sikavibe gndipa, diskusia bašo teme thaj strukturiribe thaj adaptiribe taro moskere teksteskoro plesutno aso lendutne, saikerin thaj resarin; Šunibe thaj džovapideibe averenge thaj sikavibe o plesutno gndipe ko spontana sar thaj hazrikerde lafikeriba.
Drabaribaskere džandipa	Formiribe gnde taro teskti, angažiribe ko tekstia, haljovibe, leljaribe odova so drabarela pet haj sikavela; Butikeribe thaj haljovibe tesktia upri baza tar angelderutno džanlipe thaj adžikeribe; Istemalkerindor turli metodia baši leibe džanlipe resarinaja te šaj pošukar te haljoven pe e kompleksno tekstencar; Ikalibe klidaripa upri baza taro pobut tesktia;
Hramovibaskere džandipa	šajdipe te planirinen pe, konstruirinen thaj revidirinen pe tekstia relevantna baši saikerin, resarin thaj publika; master speluibe, gramatika, formiribe lafjorja, kohezia thaj phanljaribe tekstia ko lil thaj sikavde barabar avere modelencar ekspresia sar so si tasviria, figure thaj simbolia; te šaj te sikavel gndipa, te diskutirinel pučibange, te ulavel džanlipe thaj anglederutno džandipe adaptirindor o plesutna tekstia dži publika thaj saikerin thaj resarin;
Digitalna džandipa	te šaj efikasno thaj džovapiale te istemalkeren o digitalna alatia, mediumia thaj resursia, te čhinaven o praktikane savalia, te arakhen thaj butikern o informacie, te dizajnirine o digitalna inkalia thaj te komunicirinen o saikerina;

	zuraribe digitalno gndipe leljaribaja džanlipa thaj šukar strategie baš interneteskoro istamalkeribe; te šaj te istemalkeren turli digitalna alatia, mediumia thaj resursia, sar thaj te rodljaren, kategorizirinen thaj intepretirinen o digitalna informacie adekvatno thaj kritikane;
Numerikane džandipa	pendžarkeribe thaj deskripcia saikerela šajdipe baš identifikacia situacie kolende si saikerde figure, jekhina thaj geometrikane numeroja kola rakhena pe ko performansia, khelina, teme phanle e predmetea ki buti, dizutnikano thaj sasoitno dživdipe; te šaj te alusarel strategie baši čhinavibe problemia; istemalkerindor adekvatna jekhina baši napikeribe thaj leveloja taro precizno ovibe, keribe esapia, khedibe informacie taro tabele thaj diagramia, čitribe thaj deskripcia taro geometrikane figure, butikeribe thaj komparacia informacie taro turli hainga; havljaribe o rezultatia, notikeribe taro validno ovibe thaj efektengoro sikavibe

Si aver tipia fundavne džandipa kola atestiekrena kaj o fundavne džandipa akale sferate sakana buvljona. Esavki sithaj I tipologia sikavdi ki Tabela 3. Thaj o soduj tipologie sikavena ko odova kaj o terne manuša thaj o bare arakhena pes a majbare problemencar ki te džan poadarig e džandipancar so o butidentune rodena lent haj kaj o formalno bukjakoro kurko pursakerela len. Akaleske valjani pobare šajdipa baš edukacia, adaptirime ko konkretna kontekstia bašo sikljovibe thaj siklengere zaruria puterde neve edukaciakere trendenge. Ko raporti taro OECD phandela pe kaj " o phuvja majtikne kvalifikuime populaciencar – potikne kapitale bašo džanlipe- ka ovel len pharipa te keren o pošukarkeriba ko produktiviteti. Sar rezultati tar odova, ka ovel bajrovibe kova ka ovel potiken gendea soske odola bizo fundavne džandipa ka nasti te džan poadarig lengere kvalifikuime jekheberšelencar.[3]

[3]OECD, *Universal Basic Skills: What Countries Stand to Gain*, OECD Publishing, 2015. http://dx.doi.org/10.1787/9789264234833-en

Tabela 3. Čhania fundavne džandipa[4]

Džandipe	Vjavaharinela pe
Fundavno alfabetizmo	Šajdipe te drabarel simplo lafia; Kapaciteti bašo haljovibe, istemalkeribe kritikano gndipe bašo hramome informacie, šajsaribe te gndinel pe matematikane thaj te istemalkeren matematikane konceptia, procedure thaj alatia ki te haljovkeren thaj anglodikhen situacie, sar thaj o kapaciteti te gndinen vigjanale thaj te ikalen klidaripa bazirime ko tazdivipa; Komunikacia taro dominantno ja oficialno čhib tari phuv kolate jek si lungevaktskoro dživdutno odolenge kolenge akaja si avgo čhib
Numeriribe	šajsaribe te istemalkeren numerikane džandipa ko levelo kova valjani ki te funkcionirine socialno thaj ki buti thaj te ovel akcesi dži edukacia thaj treningo
Paše phanlo akale džandipancar thaj bajrovibaja phanle ko definicie bašo fundavne džandipa si aver džanvaria ja nahtarale džandipa:	
Interpersonalna džandipa	timeskiri buti, kulturakiri minsa
Tehnikane džandipa	istemalkeribe IKT thaj internet
Komunikaciakere džandipa	Istemalkeribe jabane čhibja
Džandipa bukjarnipaske	Bukjaja phanle: rodipe buti (saikerindor thaj hramovibe CV, džandipa baš intervju Notikeribe o kulturno darhi thaj bukjakoro palunipe thaj šajsaribe te gndinel pe ko turli kontekstia), motivacia, anglileljaribe thaj džandipa phanle specifikane umalencar taro bukjarnipe

[4]The European Civil Society Platform on Lifelong Learning, *Guide to Good Practice in Basic Skills in Lifelong Learning*, 2004.

Sikljovibe sar te sikljove	Džandipa phanle e ikljovibaja ki rig ko sakodiveskoro dživdipe, raštralipe thaj leibe than ko dizutnikano sasoitnipe so legarela dži kapaciteti baši leljaribe plesutno pherjaribe thaj socialno inkluzia.

I bukjarni grupa bašo fundavne džandipa tar Evropakiri komisia vakerela kaj o istemalkeribe o termini nahtarale kompetencie si majhari restriktivno taro „fundavne džandipa“

Akale haljovibaste, o termini „kompetentno ovibe“ si phanlo e kombinaciaja džandipa, šajsariba thaj stavia, saikerindor i dispozicia bašo sikljovibe. Akala ingerencie si taro baro džanlipe bašo leljaribe individualna thaj socialna resarina šajdakeribaja leljaribe taro:

- Plesutno pherjaribe thaj zuraribe ko dživdipe –formiribe kulturno kapitali;
- Aktivno dizutnipe thaj saikeribe ko sasoitnipe- formiribe sasoitno kapitali;
- Bukjarnipe- kapaciteti taro sare te len lačhi buti-formiribe manušikano kapitali.

Akava si relevantno ko haljovibe kaj o akcesi taro kompetentno ovibe džala podur tar individualna džandipa thaj motivirinela integrativno, holistikano dikhibe ko nahtarale kompetencie. Akala nahtarale kompetencie lena pe avgo formalno edukaciaja, numa biformalno edukaciaja thaj biformalno sikljovibaja-socializacia ko bukjarno than.

4.1 Soske o fokusi taro fundavne džandipa so džanlo?

O tipi programa bašo bukjarnipe ja aktivipe ka athinel taro specifikane istemalkerutne profilia thaj lengere zaruria. I buti valjani te del džovapi ko relevantna zaruria tar istemalkerutne thaj oj valjani te ovel čhivdi ko lengoro socio-ekonomikano realiteti.

Sar missal, I timeskiri buti si akcentirime sar džanlo džandipe bašo bukjarnipe. E timeskoro zurarkeribe jekajek si ničali komponenta taro turli programe taro treningo vastaribaske. O treningo bašo timeskoro zurarkeribe ko treningo bašo vastaribe e CSO-r ko nakhle berša ko regioni tari purabdakšinali Evropa SEE. Akava haljovela pen a sine kerdo resarinaja te barjarel pe e bukjarnengoro bukjarnipe ko CSO(trujal so asariekrela ko odova) numa resarinaja te pošukarkerel pe o organizaciakoro performansi tari BRO.

But dizutnikane organizacie thaj but terne manuša hošingje anglunipaskere, kuč treningoja bašo zurarkeribe timi ki te šaj pošukar te keren buti. Numa, ko jek vakti, šaj si pharo te arakhel pe maškar but dizutnikane organizacie zarurime personali kova ka ovel lače pendžaribaja nesave kancelariakere paketia ulavdeste baši buti tabelarno esapikerinencar.

I poenta si kaj o baze si džanle. Nekola džandipa lena pe sar musajutni buti, sar so si o hramovibe. Numa o nanipe tar akava džandipe mujalkerela e džene te lel majkompleksna savalia baši kolende šaj te ovel šajdipaja.

Ki te fokusirinel pe ko džandipa kola butfar gndinena pe sar bazikane sar so si IKT thaj jabane čhibja, so džanlo. But terne manuša nane interesirime esavke programenge soske gndinena len sar bazikane ja puranemodakere. Ola, jekajek gndinena kaj na valjani lenge. Sar te si, nane čaljardo te šaj saj salde te kere diso. Valjani te oven šajsarinaja ki te keren odova šukar. Ki te angluninen odoleste. Te si tumen nekola kompjuternikane džandipa ja lafikerena salde hari jabani čhib na čajarela. Haljovela pe na čaljarela bašo kancelariakoro butikeribe kova rodela ničali bukjarni komunikacia ki jabani čhib. O terne valjani te oven zorale kompjuternikane thaj čhibjakere džandipaja. Odolea si baro šajdipe bukjarnipaske.

I globalizacia uli sebepi but tiknjarde hardžia baši komunikacia sebepi o zuraribe taro neve tehnologie. Duj barabarutne bukja tari nevi tank integririme ekonomia taro džanlipa so si jakhdikhle si i anglikani thaj informatikani thaj komunikaciakiri tehnologia (IKT). Kana o jabano kapitali ka anel decizia te avel ki phuv thaj te kerel bukjarne thana, odova nane soske o terne manuša si but šukar timeskere bukjarne. Odova ka ovel džipherdo anglunipe. Nekola taro phuvja kola si šampionia ko atrakuibe autsorsing bukjarne thana ko servisia, sar so India, dajatvinela odova ko fakti kaj si olen anglikani čhib savi si lenge praktikane dujto dajakiri čhib.

Numa, e teimeskoro zuraribe dikhela pe sar majsofisticirime aktivipe taro kursi pali anglikani čhib, a but dizutnikane organizacie thaj but terne manuša dena suporti e puranemodakere čhibjakere sikljoviobaske. Ko jek vakti, o treningo baši timeskoro zurarkeribe šaj te lunginel jek kurko. E kurseske baš anglikani čhib ka valjani berša. Jek kurko treningo baši timeskoro zurarkeribe na kerel tut hazri thaj šajsardo timeskoro khelutno. Odova si salde indukcia, pendžarkeribe e bazencar. Pharo savi te si džandipe

te avel jekhe rakjate. O programe so dena instant godgjaveripe valjani te dikhen pe lojamnasa. O terne manuša jekajek, na valjani te oven bitakatime te gndine akale čhaneste. Akava potencialno šaj te anel dži baro mazunipe.

Adava na vakerela kaj o manuša kola našti te keren lafi anglikane našti te oven kvalifikuime ja te oven ekspertia. Numa, jekajek so džanlo te angigarel pe o bajrovibaskoro džanlipe taro jabane čhibja ki era tari globalizacia.

5. Kola si transverzalna džandipa?

Džokote i definicia thaj buvlipe taro legaribaskere džandipa si turl i ko sa o phuvja,

Si fundavno konsenzusi kaj o legaribaskere džandipa si zarurime baš adaptiribe kori sasoitne iraniba thaj legaribe džanle thaj producirime dživdipa. Sar thaj ki čhipota e fundavne džandipancar, o termini „transverzalna kompetencie“ pohari trampinela o termini“legaribaskere džandipa“. Poadarig, nane užo turlipe maškar o legaribaskere džandipa thaj džandipa bašo bukjarnipe kola si diskutirime ko aver kotroa tar akaja publikacia soske vjavaharinena pe ko džandipa kola leljarena pe ko turli socialna thaj bukjarno phanle čhiviba, šaj te legaren pe ko aver kotensti thaj šaj te sikljon pe e biformalne edukaciaja, bukjaja ja biformalno sikljovibaja.

Odoleske, o transvaerzalna džandipa vjavaharinena pe ko:

- Interkulturalna džandipa thaj globalno minsa
    - Si ćaćutno thaj teoretikano džanlipe baš akala teme: konceptia slecifikane baši kultura (ki religia, politika, sasoitnipe, kultura, dživdipaskoro maškar, ekonomia t..); historia, specifikane čhania taro vjavaharibe ki kultura; maškardžijaneskere/interkulturakere relacie; jabane čhibja;
    - Šaj te: komunicirinel efektivno thaja dekvatno e prezententencar tar aver kulture; dikhena thaj haljovena o relacie maškar kulture thaj nacie tar aver perpsektiva tar o regioni, kontinenti thaj taro globalno; istemalkerena jabane ćhibja(kerena lafi thaj hramonena);
- Fleksibilno ovibe thaj adaptacia

    Si faktikano thaj teoretikano džanlipe baš akala teme: vastaribe proektencar; komunikaciakere tehnike; neve tehnologie, kodeksi taro urjavibe; šajdipe te dživdinel pe elegantno,
    - Šaj : kritikane te analizirinel o lende akcie7istemalkerde strategie ko aspekti taro lakoro deibe kori ulavdi resarin; te iranel ple čhipote te na angje dži manglo kamijabi ja nane adekvatno e situaciaja; te iranel ple korkorutne strategia ki te adaptirinel pe kori situaciakere iraniba; adaktiribe o vjavaharibe thaj komunikaciakere tehnike tar aver manuša; leljaribe iranibaskere informacie avere dženendar, analizirinela o

plesutno vjavaharibe aso leste thaj iranela o vjavaharibe džikobor valjani; te kreirinen neve strategie džikobor o angleder sikljovde strategie a funkcionirinena

- Strategikano thaj inovativno gndipe
    - Si faktikano thaj teoretikano džanlipe akale temenge: tehnike taro kreativno ovibe; vastaribe proektencar; biznis konteksti tari kompania;
    - Šaj : te kreirinel neve strategie kana o angleder sikljovde str4ategie na funkcionirinena; te identifikuinen šukar thaj šajdutne činaviba, lendor ko dikhibe o isipaskere resursia,
- Organizacia thaj vastaribe vaktea
    - Si čačutno thaj teoretikano džanlipe baš akala teme: tehnike baši vastaribe e vaktea; vastaribe proektencar;
    - Šaj: te kreirinel plania; te definirinel o prioritetia; te dikhljarel o anglunipe tar aktivipa; te redefinirinel o prioritetia; te redefinirinel plania; te na mangen te keren diso so si mujal plesutne plania te si majtikno prioriteti ja džanlipe; te delegirinel savalia;
- Anibe decizia
    - Si čačutne thaj teoretikane džandipa baš akala teme: SWOT analiza; tehnike bašo kreativno ovipe:
    - Šaj: te generirinel akternativna šajdipa kola valjani te leljaren pe nesave situaciake; rodela informacie, analizirinela o isipaskere informacie; formulirinena alternative ulavde samaja ko lengoro deibe kori amnglo rezultati, isopaskere resursia thaj cirkumstance, notikerela rizikoja; te identifikuinel i majšukar alternativa;
- Timeskiri buti
    - Si čačutno thaj teoretikano džanlipe baš akala teme: fundavne konceptia ki spihologia, ulavdeste bukjarne stilia, grupakiri dinamika; komunikaciakere tehnike; komunikaciakere tehnologie; metodia tarit imeskiri buti, sar misal diskutiribe; tehnike bašo činavibe konfliktia;
    - Šaj: te legarel ple korkorutne ideje resarinaja te del godi e timeskere dženen te legaren pumare ideje; lena thaj leljarena iribaskere informacie; dena iribaskere informacie avere dženenge taro timi bašo lengere ideje; činavibe konfilikti;
- Empatia/šajdipe te tamirinel pe relacia

- Si čačutne thaj teoretikane džandipa baš akala teme: aktivno/reflektivno šunibe; biverbalno komunikacia;
- Šaj: te leljarel i tehnika tar aktivno/reflektivno šunibe; te haljovkerel o emocionalna halia tar aver manuša; te oven minsale bašo plesutne andrune (biologikane, emocionalna, motivaciakere kognitivna) procesia; te leljarel perspektiva tar aver dženo;

- Problemeskoro činavive
  - Si čačutno thaj teoretikano džandipe akale temenge: tehnike baši problemengoro činavibe; tehnike baši kreativno ovibe; analitikane alatia baši problemengoro činavibe;
  - Šaj: te identifikuinel thaj definirinel o problemi; rodela informacie; te analizirinel o isipaskere informacie; te činavel o problemi ko leskre nahtarale komponente; te fomulirinel alternativna činaviba; te pendžarel o lungevakteskere palpalunipa tar alternativna činaviba; notikerela rizikoja; te identifikuinel o majšukar činavibe; te delegiririnel problemi, te dikhel e činavibaskiri implementacia; te leljarel aver činavibe o alusardo te na angja o mangle efektia;
- Orientacia bašo sikljovibe
  - Si čačutno thaj teoretikano džanlipe baš akala teme: sikljovibaskoro procesi; tehnike thaj strategie sikljovibaske, bariere thaj faktoria kola motivirinena o plesutno procesi bašo sikljovibe; leskere plesutne zaruria sikljovibaske; isipaskere šajdipa baš edukacia thaj treningo;
  - Šaj: te leljarel, procesirinel thaj asimilirinel neve džanlipa thaj džandipa; rodela šajdipa sikljovibaske; planiribe o plesutno sikljovibaskoro procesi; dikhljarela o anglunipe ko sikljovibe;
- Lafikeribaskere džandipa
  - Si čačutne thaj teoretikane džandipa baš akala teme: stilia thaj tehnike taro lafikeribe; tehnike tari manipulacia thaj sar ma te manipulirinel pe; biverbalno komunikacia
  - Šaj: te ulavel e manušen taro problemi; sikavela pli pozicia ko užo thaj adekvatno čhani; čhivela pučiba; aktivno šunela; drabarela thaj bičhalela biverbalna signalia; leljarela turli tehnike bašo lafikeribe ko athinalipe tari situacia; te godidel kolega istemalkerindor argumentia
- Liderluko

- Si čačutno thaj teoretikano džandipe akale temenge: lidernikane modeli; komunikaciakere tehnike; motivaciakere tehnike; teorie bašo vastaribe; grupakiri dinamika; tehnike bašo trening; tehnike baši mentorluko; tehnike baši konfliktengoro čhinavibe; tehnike bašo lafikeribe
- Šaj: te legarel pli vizia ple bukjarnenge ko užo inspirativno čhani; čhivde resarina bašo leskoro timi; formulirinela strategia; komunicirinela strategia; delegirinela savalia; asarikerela; arakhela iranibaskere informacie; vakerela šukrikeribe; suportinela ple bukjarnen ko organizaciakereresarinengoro leljaribe; arakhela treningo thaj mentorluko; čhinavibe konfliktia maškar leskere bukjarne; tamirinela pakjiv; leljarela turli lafikeribaskere tehnike; buti manušencar turli individuencar tahj bukjakere stilencar; te kerel o manuša turli dženencar te keren buti jek avereja;

- Khedibe thaj butikeribe informacie
  - Si čačutne thaj teoretikane džandipa akale temenge: komunikaciakere tehnologie; informaciengere hainga;
  - Šaj: te khedel informacie taro turli hainga saikerindor neve mediumia; te validizirinel informacie, te analizirinel o isipaskere informacie; kompariri nela, atestikerela, interpetirinela; informaciengoro kategoriziribe.[5]

Aso nekola edukaciakere ekspertia, o leljaribe thaj sikljovibe transverzalna džandipa šaj te kerel pe panda taro tikne berša odolea so e sikljovna isi ola džanli rolja ko zuraribe taro transverzalna džandipa baši poadarutni buti thaj dživdipe. I digra taro zuraribe o transverzalna džandipa akale periodeste šaj te ovel zorale asarea upro ocialno thaj ekonomikano kamijabi majgeči ko dćivdipe. Adava na vakerela kaj o zuraribe taro transverzalna džandipa agorkerela ko čhavoripe. Mujalutno, ola džana poadarig te zuraren pe ko sahno dživdipe.

[5] Adapted from: Catalogue of Transversal Competences Key for Employability, available at: http://keystart2work.eu/images/docs/o2-catalogue/O2_Catalogue_EN.pdf

6. Kola džandipa gndinena pe sar šajsarina bukjarnipaske?

O džandipa bukjarnipaske akharena pe thaj ander ja *kovle džandipa, fundavne džandipa,legaribaskere džandipa, generikane thaj bi-tehnikane džandipa.* Barabarutni karakteristika taro džandipa bukjarnipaske si odova so ola si zaruri bašo buvlo spektari bukjarne thana ja nane phanle nesave bukjaja.

Akava si soske ola akharena pe thaj legaribaskere so vakerela kaj ola šaj te legaren pe tari jek buti ki aver turli taro džandipa spceifikane bukjake kola si relevantna salde baši nesavo čhani buti ja bukjarne thana.

Si turli kateogrie džandipa bukjarnipaske. Odova so si džanlo te džanel pe si kaj sa ola lafikerena pobut ja pohari jekajekhe pučibange, jekajekhe grupenge džandipa. Numa valjani te kerel pe sama ma te avel pe dži hemibe so lokheste šaj te ovel kerdo taro turli terminologie.

Amen daja nekobor nomenklature bašo džandipa bukajrnipeske ko tabele potele. Samaleste te dikhljargjam olen ka dikha kaj si džanlo pakjarkeribe.

Buteder džandipa bašo bukjarnipe si lokheste haljovde. Amen džanaja so haljovela pe teli lende. Nekana šaj te gndina kaj si amen thaj akala džandipa.

Numa, akava šaj te ovel došalo. Salde soske o džandipa bašo bukjarnipe dikhljovena pendžarde, odova na džandlinela kaj i buti si lokhi ja kaj o džandipa bukjarnipaske si lokhe sikljovibaske.

Te la misal baši jek barabarutno džandipe bašo bukjarnipe- i komunikacia. But si lokho te vakerel pe kaj jek dženo valjani te ovel lače komunikaciakere džandipancar. So džanlinena odova? Amen šaj te ulava o komunikaciakere džandipa generalno ko hramome thaj moskere komunikaciakere džandipa. Trujal odova, amen jekajek šaj te dikhljara odova so butfar vakerela pe- biverbalna komunikaciakere džandipa.

Šaj te dikha ko nekola taro kompetencie kola saikerena šukar hramome thaj moskere komunikaciakere džandipa ki Tabela 4.

Tabela 4. Kompetencie kola saikerena moskere ja hramome komunikaciakere džandipa.

Moskiri komunikacia	*Hramome komunikacia*
prezentiribe	Čačutno haljovkeribe hramome instrukcie
Publik lafikeribe	Sumiribe hramome materiali
Debatiribe, lafikeribe	hramovibe užeste ničale dži resarin
Užo bukjengoro haljovkeribe	hramovibe turli publikake
Deibe uže instrukcie	keribe turli čhania dokumentia
adaptiribe i čhib tari turli publika	hramovibe drabardipaja thaj sar so valjani
Istemalkeribe dujto čhib	Istemalkeribe dujto čhib
	(adaptirime taro Hache et al., 2000)

Akana, te nakha ki avutni digra, i moskiri komunikacia.

Džanlo aspekti nekole bukjarne thanenge si te kerel pe lafi thaj te prezentirinel pe ko publik. O šajsaripe te sikavel pe užo, precizno, te atrakuinel pe thaj ikerel pe i sama, te legarel pe i ideja thaj i saikerin pakjivindor, šaj te ovel šajsaripe so nane ko but manuša. Akava čače šaj te kerel pe thaj šurakerel pe. Numa akava rodela zori thaj buti. Thaj akava si salde jek kotor taro buvlo korpusi komunikaciakere džandipa.

But amendar duri ni na ka gndinen sine akava sar umal savo rodela praksa thaj korkori pošukarkeribe. Amen salde ka ikljova thaj ka prezentirina ole thaj ka da prosekoskere ja bilače prezentacie. Akava si baraabrutno darutnipe: te ignoririnel pe o džanlipe taro nesave džandipa bašo bukjarnipe salde soske dikhljovena konvenciaonalna.

Našti te adžikera jekdrom sakanaske, te la šukar komunikaciakere džandipa ko vakti tari jek bukjarnikamra ja kursi. Akava nane čačutno akcesi te lel pe ki relacia e džandipaskere sikljovibaja.

Amen, jekajek, našti te da dersi anglunipaskere prezentaciakere džandipa baš istemalkerutne kolen nane fundavne džandipa. Sar misal, o istemalkerutno te si analfabetizmoskere problemea, oj/ov nane te kerel prezentacia savi valjani te drabarel pe. Nekana, palem o manuša šaj teoven pakjivdendutne lafikerutne a palem si olen kišlo alfabetizmo ko jek vakti. Numa, akava našti teovel karana baši nanipe džandipa baš fundavno educiribe.

Arakhaja zuraribe taro nekola tar aver džandipa bašo bukjarnipe ko lengere ingerencie ki Tabela 5. Akava šaj te del arka te dikha popaše ko odova kola šajdutne umala šaj te gndinen pe baš intervencie ki butibukjarnipaske.

Aso klasifikacia tari Tabela 5, o džandipa bašo bukjarnipe saikeren:

- Kritikano gndipe
- Džidživdipaskoro sikljovibe
- Timeskiri buti
- Korkoripakjiv
- Džovapialipe thaj notideibe

Kritikano gndipe. Akava vakerela kaj o bukjarno valjani te ovel šajsardo te analizirinel, te anel kliadaripa thaj te miškinel adekvatno. Tank si phanlo termini e problemengere čhinavibaja. Notikergjen kaj e problemengoro čhinavibe si pospecifikano, potank termini, džikote o kritikano gndipe si pobuvlo, numa apstraktno. O džanlipe si kaj o bukjarno valjani te ovel šajsardo te anel saste decizie thaj te kerel olen. Akava šaj te dikhljovel lokho thaj korkorihaljovdo. Numa, ki praksa si but manuša kola butfar našti te čhinaven o situacie ja problemia kola ikljona ki sakodiveskiri buti. Ko but bukjarne thana akava si hari soske o bukjanencar adžikerela pe te reagirinen ko turli situacia kola zurarena pe. Odoleske o džandipa bašo kritikano gndnipe si odobor džanle.

Džidživdipaskoro sikljovibe. O koncepti taro džidživdipaskoro ikljovibe akcentirinela o zaruri taro kontinuirime lačharibe thaj uprikeribe o džandipa ko dživdipe. I tehnologia thaj i ekonomia iranena pe sigate thaj akava jekajek rodela pe taro bukjarne ki te šaj te iranen pe. Ka lafikera baši džidživdipaskoro sikljovibe hari potele ko teksti.

Timeskiri buti. Akava vakerela te ovel pe ko šajdipe te kerel pe buti avere manušencar. Ko menadžmenti haljovela pe kaj i buti si agorkerdi thaj o rezultatia leljarena pe o timi

kova so kerela odova si jekajek šukar. Akava motivirinela o pučibe sar te kerel pe šukar timi thaj sar te keren pe šukar khelutne ko timi.

Korkoripakjiv. Korkoripakjiv. Sakova haljovela soske i korkoripakjiv si džanli ko dživdipe a jekajek thaj ko bukjarno dživdipe. I korkoripakjiv haljovela pe, nane džandipe ki haljovin tar odova so šaj te kerel pe. Numa, oj kerela asari ko sa so keraja. Akava si i karana soske gndinela pe džanli ko bukjarnipe.

Obligacia thaj džovapialipe. Taro amnuša adžikerela pe te oven džovapiale ko dživdipe thaj ki buti. O džovapialipe jekajek nane džandipe numa norma tar etikano vjavaharibe. Ki tabela 6 o kocenti taro džovapialipe thaj notikeribe si definirime ko baro napi thaj saikerela džandipa bašo planiribe thaj vastaribe vaktea.

Tabela 6 dela turli pervazi taro džandipa bukjarnipaske. O pervazi jekajek, saikerela odova so akharaja ole plesutne atributia. O šajsaripa bukjarnipaske saikerena:

- timeskiri buti
- problemengoro čhinavibe
- korkorivastaribe
- planiribe thaj organiziribe
- tehnologia
- sikljovibe
- iniciativa thaj firma

Komunikacia. Akaja si buvli umal taro džandipa so saikerela drabaribe, hramovibe, vakeribe, prezentiribe, averengoro šunibe, šajsaribe te pakjivdel, istemalkeribe jabane čhibja thaj but aver. O komunikaciakere džandipa si džanle sakone bukjake. So thaj te kerel korkori oj/ov zaruri si efektivno te komunicirinel averencar. Si but turli bukjarne thana kote o efektivna komunikaciakere džandipa si taro baro džanlipe thaj zarurime turli bukjarne thanenge kola ka oven turli. Nekole bukjarne thanende šaj teovel zaruri taro dženo kova šaj šukar te hramonel. Avere bukjarne thanende pobut valjani lenge bukjano kova si šukar ko keribe lafi e manušencar t.a.

Timeskiri buti. (Diskutirime ko anglederutno pervazi bašo džandipa).

Problemeskoro čhinavibe.Akava džandipe si tasvirkerdo te saikerel „ zuraibe kreativna, onovativna čhinaviba“, 2praktikane čhinaviba“, „sikavibe biathinalipe thaj iniciativa“,

„testiribe umdiba...“ thaj aver. Odova džiakana sine lipardo teli rubrika taro kreativno gndipe ko anglederutno pervazi. O džanlipe si kaj ko but bukjarne thana ažikerela pe o bukjarne te den džovapi ko turli situacie thaj oviba. O šajsaripe te kerel pe akava varirinela taro manuša. O butidendutne preferirinena bukjarne zorale šajsaripaja te arakhen činaviba.

Korkorivastaribe. Akava džandipe saikerela „plesutni vizia thaj resarina“, „notikeribe thaj dikhljaribe o plesutne performansia“, „leljaribe džovapialipe“ thaj aver. Akava džandipe si jekajek e dajatvibaja thaj džovapialipaja ko anglederutno pervazi bašo džandipa.

Planiribe thaj organiziribe. Sar so si jakhdikhlo tari Babela 6, o džandipe bašo planiribe thaj organiziribe, maškar aver, saikerela thaj šajsaripe anibaske decizie, vastaribe e vaktea thaj anglodikhle šartia, čhivibe resarina thaj vastaribe rizikoncar.

Tehnologia. O tehnologikane džandipe avgo vjavaharinena pe ko istemalkeribe IKT. Ola pobut valjani te akharen pe IKT džandipa.

Iniciativa thaj firma. Akava džandipe saikerela o šajsaripe te adatirinel pe, strategizirinel pe, te ovel pe kreativno, te leljarel pe iniciativa thaj te istemalkerel pe o šajdipe. O akcenti si ko šajsaripe te leljaren iniciativa, te šukaren, kola gndinena pe taro baro džanlipe bašo angloleljaribe. O manuša turlinena pe ko lengoro šajsaripe te leljaren iniciativa. Sar misal, nekola manuša šaj te oven but šukar ko bukjengoro keribe, numa nane te ovel len zurali iniciativa thaj mamujutno. I iniciativa šaj te ovel but džanli nekole čhanenge buti thaj generalno gndinela pe sar takati.

Sikljovibe. (lafikerdo ko anglederutno pervazi bašo džandipa sar džidživdipaskoro sikljovibe)

Tabela5. Džandipa bukjarnipaske.

Kritikano gndipe	Dždživdipaskoro sikljovibe	Timeskiri buti	Korkoripakjiv	*Džovapialipe thaj dajatvibe*
Te šaj:				
Te kerel turlipe maškar fakti thaj gndipe	te ovel pe džanlipemangipaja thaj te hošinel ko sikljovibe neve bukja	te haljovel i rolja sakone manušeskiri ki grupa	te atestikerel plesutne takatia thaj te pendžarel o plesutne limitiriba	*Te kerel realna resarina thaj te kerel buti ko lengoro pheribe*
Te pendžarel, definirinel thaj haljovkerel problemi	Te pakjal kaj o sikljovibe sikljola pe sahno dživdipe, na salde ko siklanakoro than.	te planirinel thaj anel decizie averencar	да пробува работи te probinel bukja	*te anglodikhel o palpalunipa tari nekaskiri akcia*
akcesi dži kritikane informacie zarurime te anel pe decizia	te haljovel kaj sakana si so te sikljol pe.	te andarel dži nahtarale informacie thaj ideje	te sikljol taro doša	*te planirinel sar o vakti ka istemalkerel pe*
te notikerel o alternative thaj te anglodikhel o rezultatia	te oven hazri te probinen te sikljon neve čhania	te phendenlafi bašo turlipa thaj konfliktia sajgiaja	Te ikljol ki rig iribaskere informaciencar ja kritikencar thaj te ovel phravdo baši korkori pošukar ovibe	*Sahni buti ko vakti thaj rokongoro pheribe*
te anel decizia thaj te kerel buti upri late	te sikljol korkori ja averencar	te sikavel empatia	te leljarel ašaribe baši šukar agorkerde bukja	*te sikavel šukar nišankeribe thaj egzaktno ovibe*
te dikhel o problemia sar buti činavibaske	te leljarel sikljovibe tari jek situacia ki aver	te del talemia thaj te lel ki te keren pe grupakere rezultatia	te sikavel hošiba, gnde thaj pakjaviba	*te anglodikhel kobor vakti ka lunginel o savali*
te leljarel sikljovibe thaj džanlipe ko neve situacie	te džanel kana te rodel arka	aktivno te lel than thaj te ulavel pakjiv	te formirinel pozitivna phanlipa	*te haljovkerel o aktivipa bizo te došakerel averen*

te anel šukar decizie teli patonibe/presia		te andarel liderluko thaj te motivirinel averen	Te zuralel plesutne thaj personalna drakhina/netvorkoja	
		te ovel trujal i grupa thaj te suportinel e grupakiri decizia		

(Hache et al., 2000)

Plesutne atributia kola andarena baši sahno šajdipe bašo bukjarnipe	• Lojalno ovibe • Nišankeribe • Bihovavibe thaj integriteti • Entuzijazmo • Siguripe	• Plesutni prezentacia • Sasti godi • Pozitivno korkoripakjivibe • Hošibe bašo humor	• Balansirime relacia kori buti thaj kherutno dživdipe • Šajsaripe te ikljol ki rig e patonibaja • Motivacia • Adaptibilno ovibe

Tabel 6. Pervazi taro džandipa bukjarnipaske(ikalin taro šajsaripa bašo bukjarnipe baš avutnipe 2002, Australiakere komore bašo kinobikinibe thaj industria thaj Biznis konsili tar Australia)

Džandipe	Elementi-(aspektia taro džandipe so o butidentune identifikuinena sar džanli notikerin kaj i kombinacia thaj prioriteti tar akala aspektia ka varirinen tari buti ki buti)	Džandipe	Elementi-(aspektia taro džandipe so o butidendutne identifkuinena sar džanli notikerin kaj i kombinacia thaj prioriteti tar akala aspektia ka varirinen tari buti ki buti)

Komunikacia So andarela bašo produktivna thaj harmonikane relacie maškar o bukjarne thaj o klientia	• Šunibe thaj haljovibe • Lafikerindor užeste thaj direktno • Hramovibe aso zaruria tari publika • Džovapialo lafihaljovkeribe • Korkorutno drabaribe • Empatiziribe • Lafikeribe thaj hramovibe aver čhivja trujal anglikani • Haljovibe o zaruria tar andrune thaj avrune klientia • Efikasno godinkeribe • Keribe thaj istemalkeribe drakhina • Te ovel pe anglo jakha • Ulavibe informacie	**Planiribe thaj organiziribe** So nadarela bašo lungo thaj harnevakteskoro strategikano planiribe	• Vastaribe vaktea thaj prioritetia-čhivibe vakteskere linie, koordiniribe o savalia peske thaj averenge • Te ovel pe informirime • Leljaribe iniciativa thaj anibe decizie • Adaptiribe e resuresngoro thanakeribe baš ikljovibe ki rig bianglodikhle situaciencar • Keribe uže resarina ko proekti thaj bičhaliba • Dromarkeribe manušen thaj aver haingon kori savalia • Planiribe istemalkeribe resursia saikerindor vastaribe vaktea • Lela than ko kontinuirime pošukarkeribe thaj procesia baši planiribe • Zuraribe vizia thaj proaktivno plani baši leskoro opašakeribe • Anglodikhibe-rizikoskoro notikeribe, notikeribe alternative thaj leljaribe kriteriumia bašo notikeribe • Khedibe, analiza thaj organiziribe informacie • Haljovibe o fundavne bukjakere sistemia thaj lengere relacie
Timeskiri buti… Savi andarela bašo produktivna bukjarne relacie thaj rezultatia	• Buti ko turli berša thaj bi dikhindor poli, rasa, religia ja politikano umdibe • Buti sar individua thaj sar timeskoro dženo • Džanlipe sar te definirinel pe i rolja sar kotor taro timi • Leljaribe timeskiri buti ko baro gendo situacie sar misal plania baš avutnipe, čhinavibe krizakere problemia • Identifikuibe o anglunipa taro timeskere džene • Treningo thaj mentornikane džandipa saikerindor deibe iribaskere informacie	**Tehnologia** … Savi andarela dži efektivno savalengoro keribe	• Si niče fundavne IT džandipa • Leljaribe IT sar alati bašo vastaribe • Istemalkeribe IT baš evientengoro organiziribe • Te oven hazrikerde te sikljhon neve IT džandipa • Si džanlipe baš OHS bašo leljaribe tehnologia • Si fizikano kapaciteti bašo leljaribe i tehnologia sar misal vasteskoro džandipe

Problemeskoro čhinavibe… so andarela dži produktivna rezultatia	• Zuraribe kreativna, inovativna čhinaviba • Zuraribe praktikane čhinaviba • Sikavibe biathinalipe thaj iniciativa baši problemeskiri iniciativa thaj lengoro čhinavibe • Čhinavibe problemia ko timia • Istemalkeribe matematika saikerindor budžetiribe thaj finansiengoro vastaribe baši problemengoro čhinavibe • Leljaribe strategie baši čhinavibe problemia ko turli umala • Testiribe angliumdiba lendor ki dikhin o konteksti tar evidentia thaj kondicie • Čhinavibe o darutnipe taro klientia phanlo e problemencar baši kompleksno problemia	**Sikljovibe...** so andarela dži kontinuirime lačharibe thaj buvljaribe o butikeribe thaj rezultatia taro bukjarne thaj i kompania	• Vastaribe plesutne džanlipaja • Andaribe kori khedin baši sikljovibe ko bukjarno than • Istemalkeribe baro gendo mediumi bašo sikljovibe-mentoribe, suporti taro jekajekberšale thaj drakhinakoro phanljaribe, IT, kursia • Leljaribe sikljovibe „tehnikane“ pučiba (sar misal, sikljovibe produktia) thaj „manušikane pučiba“ (sar misal maškarmanušikane thaj kulturno asoektia tari buti) • Si len entuzijazmo baš aktuelno sikljovibe • Te oven hazri te sikljon ko savo te si trujalipe- ki buti thaj avrijal tari buti • Te ovel pe puterdo bašo neve ideje thaj tehnike • Hazrikerde te investirinen vakti thaj zori ko sikljovibe nevedžandipa • Te angigaren o zaruri sikljovibaske ki te adaptirinen pe ko iraniba
Korkori vastaribe so andarela dži barjovibe thaj čaljovibe ko bukjarne	• Čhinavibe o darutnipe/gajlipe ko klientia phanlo e problemencar e kompleksno proektencar • Plesutni vizia thaj resarina • Notikeribe thaj dikhljaribe o plesutne performansia • Te ovel džanlipe thaj pakjiv ko plesutne ideje thaj vizie • Plesutne idejengoro thaj viziengoro sikavibe • Leljaribe džovapialipe	**Iniciativa thaj firma** … Kola andarena baš inovativna rezultatia	• Adaptiribe kori neve situacie • Zuraribe strategikani, kreativno, lungevakteskiri vizia • Te ovel pe kreativno • Identifikuibe šajdipa kola nane jakhdikhle averenge • Ideengoro legaribe ki akcia • Generiribe niče opcie • Iniciribe inovativna čhinaviba (ACCI and BCI, 2002)

Tari diksusia bašo duj tabele jakhdikhlo si kaj ola džanlo pakjarkerena pe. O tabele 7 thaj 8 duj džipherde tabeče bašo džandipa so kerena pe taro turli organizacie. Akale duj tabelen, jekajek, si len but barabarutno e dujencar kola sine diskutirime. O kliadaripe si kaj si sasoitno konsenzusi bašo džandipa thaj kompetencie kola si kotor tari buvli dewskripcia džandipa bašo bukjarnipe. O tabele thaj i kategorizacia so kerena la turli autoria thaj organizacie šaj te oven turli, sar thaj i terminologia, numa si sasoitno konsenzusi kaj kerela pe lafi bašo džandipa kola si džanle bašo bukjarno than.

Tabela 7. Tabela bašo kompetentno ovibe tar OECD

Kategoria	haljovkeribe	Zarurime kompetencie
Istemalkeribe alatia interaktivno	Oven ko thavdipe e tehnologiencar Adaptirinen o alatia baši plesutne resarina Keren aktivno dialogo e sumnalea	Istemalkeren čhib, simbolia thaj tekstia interaktivno Istemalkeren džanlipa thaj informacie interaktivno Istemalkeren tehnologie interaktivno
Interakcia ki heterogeno grupa	Te ikljol pe ki rig e turlipaja ko pluralistikane sasoitnipa Empatiakoro džanlipe Džanlipe taro sasoitno kapitali	Šukar te vjavaharinen averencar Barabarbuti, buti ko timja Vastaribe thaj čhinavibe konfliktia
Autonomno čhivibe	Realizacia tar identiteti thaj čhivibe resarina ko kompleksno sumnal Talemikeribe čačutno thaj leljakeribe respoinsabiliteti Haljovibe o dživdipaskoro maškar thaj o ćhani koleste funkcionirinela	Vjavaharibe aso majdžanle bukja Formiribe thaj keribe dživdipaskere plania thaj plesutne proektia Te arakhel thaj čhivljarel o interesia, limitia thaj zaruria

Tabela 8. ILO legaribaskere džandipa

Kognitivno/činavibe problemia	*Šajsaripe te analizirinen thaj činaven o tehnikane thaj/ ja bukjakere problemia efektivno istemalkerindor džandipa taro gndipe ki uči digra thaj leljaribaja metodologie*
Socialno	*Šajsaripe baši maškarpumaro phandipe averencar, buti ko timja, te demonstririnen liderluko thaj te vastaren e relaciencar e klientencar*
Komunikacia	*Šajsaripe bašo drabaribe, hramovibe thaj informaciengoro butikeribe*
Plesutno vjavaharibe	*Adekvatna plesutne thaj personalna stavia thaj moldipa, šajsaripe baš anibe sasti decizia thaj anibe decizie*
Sikljovibe	*Šajsaripe te len neve džanlipa, te sikljon taro anglederutno džandipe thaj te oven phravde baš inovacie*

6.1 Sar laja o bukjarnipaskere džandipa?

O koncepti taro bukjarnipe thaj sama bašo džandipa bukjarnipaske si relativno taro sigende. O termini „bukjarnipe“ sine ikaldo taro konferenciakoro komiteti tari Kanada ko 1992.[6]

Ko nekanutnipe o akcenti sine salde ko šukar tehnikane džandipa. Ko palune dešberšipa o dćanlipe taro bukjarnipe šurargja te pendžarel pe. Sar rezultati tar odova, šurargje te ikljoven turli programe baš anglunikeribe o šajsaripe bašo bukjarnipe ko phuvja.

But tar akala programe si ki biformalni edukacia. O programe bašo bukjarnipe ki formalno edukacia ko baro napi sa panda ačhona opcionalna, avrijal tri siklana, palo agorkeribe taro aria, aktivipa ki nilajeskiri sikljovni. Numa o fakti kaj si bajrovibaskoro angigaripe taro koncepti bašo bukjarnipe gndinela pe sar džanlo iranibe.

I hev tari siklana bašo bukjarnipe ki formalni edukacia si šajdipe e biformalno edukaciake thaj bašo turli organitacie kola dena ola.

[6] The Conference Board of Canada, *Employability Skills Profile*, Ottawa, Canada, 1992.

But organizacie kola kerena buti romencar, ulavdeste romane dizutnikane organizaciencar (CSO) aktivno lena than ko arakhibe programe baši biformalno edukacia baši promoviribe o bukjarnipe ko terne saikerindor i promocia taro lengoro bukjarnipe. Numa, butfar akala programe si kerde bizi adekvatno programa ja siklanakiri metodologia.

7. Anglileljaribe

Ko vakti taro nakhle dešberšipa si zoralo globalno interesi baši promocia o anglileljaribe. Ko nekanutnipe phandela sine o ekonomikano zuraribe e bukjaja taro bare kompanie. Angli nekobor dešberšipa i sama šurargja te čhivel pe ko tikne thaj maškarune kompanie (SMEs). Akava sine inspiririme taro nevarkerdo samalipe taro fakti kaj pobut taro 99% taro sa registririme biznisia si tikne thaj maškarutne kompanie thaj kaj si 2/3 taro sa o bukjarne ko phuvja. I Radži, o maškardžijaneskere organizacie, o ekspertia, sare angigarje kaj o tikne thaj maškarutne kompanie si o direko tari sakoja ekonomia.

Ko jek vakti, e dživutnengoro barjovibe thaj o barjovibe taro digre bibukjarnipe andargje dži minsa kaj o publik sektori tahj o bare kompanie nanae te šaj te pheren o baro rodipe bašo neve bukjarne thana. Sa pobut rodela sine pe čhinavibe bašo korkoribukjarnipe, anglileljaribe thaj promocia taro SMEs.

Ko akava momenti i promocia tar angloleljaribe thaj edukacia baš angloleljaribe si šerutno instrumenti tar ekonomiakoro barjovibe thaj bukjardaripe. Ola si kotor tar aktuelna politike ko bukjakoro kurko (ALMPs) kola si kerde tare radže: ola si fundavni buti taro pobut privatna organizacie, ulavdeste o dizutnikane organizacie kola si saikerde ko bukjarnipaskoro anglunikeribe. Džanlo kotor tari buti baši promocia o angloleljaribe kerela pe terne manušencar.

O programe baš umalengoro zuraribe, miškibe tar ekonomikano zuraribe taro terne manuša, kreiribe buti, zuraribe džandipa sa dži socialna inkluzia, džana kori angloleljaribaskoro educiribe.

So si angloleljarutno? Si but definicie. Aso klasikani definicia taro V. Bigraj "**angloleljarutno** si neko ko dikhela o šajdipe thaj kerela organizacia kola ka dromarkerel"[7]

Aver simplo definicia si arakhli ki sigendeskiri studia baši kompetencia baš angloleljaribe (EntreComp) tar Evropakiri komisia. Aso entreComp, o angloleljaribe si definirime 2sar kapaciteti te čhiven pe o ideje ki akcia, ideje kola generirinena moldipe baš aver neko, numa peske"

[7] CEFE - International, *Manual for Trainers*, Bad Homburg, Germany, 1998.

Akaja si anegdota savi iranela amen ko bipendžardo angloleljarutno, fundutno tari jek bari multinacionalno kompania. Anavjale, ole ko duvari tari leskiri kompania sine le o slogani „ O šajdipe si nikote“. Kana pučle ole sar neko ko si kamijabalo sar leste šaj te ovel esavke pesimistikane motoja, ov vakergja:“drabargjum, dikhava – O šajdipe si akana akate!“ Akava si o čhani koleste o angloleljarutne butfar tasviekrena pe- sar manuša kola si but šukar ko šajdipaskoro pučaribe.

Sine but riga hramome baš odova save si o kvalitetia taro jek angloleljarutno. O angloleljarutno si bijame ja kerdo' šaj li te formirinel pe angloleljarutno thaj džikobor si agjaar, sar?

Aso pendžardo sociologo Maks veber kova sine jek tar avga manuša so hramongje baš angloljaripe, o angloleljarutno sine produkti taro sasotinipe thaj kultura. Akaja logika ka džanlinel kaj nekola kutlure thaj sasoitnipa sebepi nekola taro lengere karakteristike ka oven sine pobut angloleljarutnencar tar avera.

Aver taro pendžarde nekanutne teoretikantia ki tema Džozef šumpeter pakjala kaj o angloleljarutne ovena nesar ko sakova sasoitnipe e faktea kaj turli sasoitnipa ka oven turli kapacitetea te istemalkeren olen.[8]

Akala si interesna ideje baši diskusia thaj si relevantna bašo nahtaralo interesi tari programa baši promocia o angloleljarutnipe- te keren pe pobut angloleljarutne.

Si haljovin kaj jek sasoitnipe kova pobut investirinela ko promoviribe o angloleljaribe, ka ovel buteder manušencar interesirime baši šuraribe biznisi. Sar misal, phentuke ekvaš zamani ko regioni SEE sine kotor taro socialistikano bloko raštre. Ko socializmo, i ekonomia sine legardi taro radže. I privatno iniciativa na salde so sine bikuražime numa generalno odova na sine muklo, numa ki uči digra majbut ko agrari thaj nekola serviseskere sektoria. Sine haljovin kaj ko odova vakti o phuvja taro regioni na kergje but angloleljarutne.

O avutno misal šaj te kerel pe. Gndinen e phuvja A thaj e phuvja B. I phuv A si bizo politike baš anglunikeribe o angloleljaripe; šurakeribe biznisi si but pharo; registriribe kompania lunginela but vakti, but si pharo te arakhel pe šurutno kapitali. Mi mamujutni rig, i phuv B si bare nacionalno programaja baši promocia o anglolaljaribe savo dela treningo thaj šurarela grantencar baši majharo 4000 džene sakova berš; o registriribe

[8] Ibid.

kompania lunginela salde nekobor divesa; si but šajdipa baš akcesi dži šurutno kapitali. Kolen ka šaj te ovel majuči digra šurakeribe biznisi? Si haljovin kaj i phuv A ka valjani te del zori akale dikhinate.

Nahtaralo pučibe tar interesi e promociake baš angloleljaripe si kola si o nahtarale karakteristike taro jek angloleljarutno? Kola si o džandipa thaj stavia taro jek angloleljarutno? Thaj sar te zurara olen?

O angloleljaripe si tank phanlo e inovaciencar. Te našel pe taro gogjakoro hemibe, akava na džanlinela nevi godiikalin, ki haljovin kaj o anglollejarutno musaj te ikalel tari godi diso nevo. Odova si iradime ki haljovin kaj o angloleljarutne butfar arakhena neve čhanie keribe bukja. I inovacia butfar si tikni ja individualno, šaj te saikerelpe taro tikne lačhariba ko osova sar kerena pe o bukja ja nave čhania taro keribe purane procesia t.a. numa, odova so si džanlo si odova so adaptirinela pe ko šajdipe thaj kerela moldipe.

O angloleljaribe jekajek si phanlo e šajsaripaja te leljarel pe riziko. Kritikano gndipe, liderluko, problemengoro čhinavibe si jekajek džandipa kola si tank phanle e angloleljaribaja.

O barjardo atrakuibe o angloleljaribe ikljola taro pakjaibe kaj odova šaj te ovelo efikasno iljači bašo nekola taro bajrovibaskere problemia ko sasoitnipe ki te šaj te formirinel but bukjarne thana ki te šaj te ovel zoralo miškutno ko bajrovibe. Anavjale, o angloleljaribe butfar gndinela pe sar efikasno alati bašo leljaribe nekobor turli resarina:

- создавање на работни места, намалување на невработеноста
- biznis zuraribe,
- barabarutno ja regionalno zuraribe-so vakerela kaj istemalkerela pe sar alati baš arka taro specifikane umala kola si ekonomikane binijamikerde,
- čorolipaskoro tiknjaribe ja angloleljaribe kova istemalkerela pe sar alati baši mareba mamuj o čorolipe ki te del pe arka ulavde kategorienge dživdutne kola si čorole. I ideja si kaj e čorole manušenge te dengja pe resibe dži kapitali thaj nekola bukjarne džandipa, ola ka šaj te ikalen pe taro čorolipe.
- Formiribe bukjarne thana, bibukjarnipaskoro tiknjaribe

But si hramome baš odova sar te promovirinel pe o angloleljaribe. O ideje iranena sine pe e vaktea. Sar misal, ko 50-to berš, sebepi zoralo asari tari moderno psihologia sine but talemia te haljovkerel pe o angloleljaribe sar darhičhivdo ko manušengoro čhavoripe, a sine programe zorale čhivde ki psihologia kolen si resarin te iranen o

karakteristike tar individua thaj ko odova čhani ov/oj pobut te iranel pe kori angloleljaribe.

O majgeli akcesia koncentiringje pe pobut ko zuraribe tehnikane džandipa taro jek angloleljarutno sar so si biznis planiribe, finansiakoro menadžmenti ja marketing. Akale momenteste odova si dominantno akcesi. Džanlo kotor taro programe baši promocia o angloleljaripe si zuraribe džandipa thaj džanlipa kola si zarurime baši bizniseskoro legaribe.

Umal 1.

„E muršen si dujdrom pobaro šajsaripe te šurakeren bukjaja, a pal odova e džuvlen thaj terne bare manušen (25-34 berša) si majaktivna. Pozitivno pelsutno kotenksti-pendžaribe e angloleljarutnen, dikhibe šukar bukjakere šajdipa thaj sikljovibe džandipa baši keribe biznisi- si len naro asari upri leibe than ko neve kompanie.

E kulturakoro konteksti kova si pozitivno kori angloleljaripe-reflektirinela pe ko socialno leljaribe tar angloleljarutnengere kariere, i sajgia kori neve bukjarne kamijabia thaj pozitivno mediumeskoro učharibe- si tendenciaja te barjarel o šuraribe numa si potiken efektea numa pozitivno plesutne kontenstea.

I edukacia thaj o leiba taro kherutnipa asarikerena ko motivia baš angloleljaripe-e čorolen thaj bieducirimen si pobare šajdipa te den džovapi ko zaruri...

Džikana baro gendo nacionalna faktoria asarikerena upri angloleljarutne procesia ko sa o phuvja, nekola faktoria si turli asarea ko barvale phuvja ki komparacia e čorole phuvjencar. I majbari digra zaruripe taro angloleljaripe ko čorole phuvja haljovela kaj o radžakere politike akale phuvjende šaj te oven majefikasna te zurargja pe niče resiba baši turli čhania tar angloleljaribaskere aktivipa. O džuvlja ko ćorole phuvja šaj te oven kjarea tar ulavdi sama.

Avere rigatar, o keribe sistemeskoro treningo baš angloleljaribe thaj džandipa bašo vastaribe e firmaja; tiknjaribe o gendo radžakiri kontrola taro nacionalna ekonomikane aktivipa; tiknjaribe o programa baši socialno thaj ekonomikano arakhibe; tiknjaribe o hardžia baši registiribe neve firme(asarikerela ko barvale phuvja), sar thaj pošukarkeribe o efikasno ovibe thaj efikasno ovibe taro radžakoro funkcioniribe, sar thaj keribe oficialno sajdipe o nijamia ko plesutnipe, šaj te pošukarkeren e bizniseskoro šurakeribe.”

(GEM, 2004)

GEM, 2004)

7.1 Programe baš angloleljaribaskiri promocia

O angloleljaribe šaj te promovirinel pe turli čhanencar programe. Buteder tar akala programe, numa na, ka saikeren sine komponenta bašo treningo. Nekola taro šukar pendžarde ćhania programe baši zuraribe o angloleljaribe saikerena:

Biznis startuibe bašo programe. Ola umdinela pe kaj si majpendžarde programe ki umal tar angloleljaribaskiri promocia. Olen si resarin direktno formiribe neve biznisia kombinaciaja napia kola majbutfar saikerena treningo, resibe dži kapitali thaj tehnikani arka. O modeli baši startuibe biznsia si but dćanle variantencar. Sar misal, but programe arakhena treningo thaj šurutno granti , butfar e majšukar biznis idejenge. Nekola programe ko than taro granti, dena borći. Numa, nekola programe dena salde treningo thaj na kombinirinena ola deibaja finansiakoro suporti. But programe baši startuibe biznisi promovirinena formiribe biznisia kolenge valjani tikno šurutno kapitali thaj/ja harne dži maškarutne džandipa. Jekajek, si modelia baši šuraribe biznsiai kola si dromarde kori inovativna bukja ja promovirinena o zuraribe tar angloleljaribe phanlo e inovaciencar.

Biznis simulacie. Akala programe generalno iradime terne manušenge, dikhena te promovirinen o angloleljaribaskoro ruhi thaj te den bukjakere džandipa somulaciencar bukjakoro aktivipe. Sar misal, o studentia legarena fiktivno kompania, lena than ko mečia thaj kerena mećioa bašo biznis pursakoja. Ola lena adekvatno treningo nekana kombinirime thaj mentorlukoja tari rig taro čačutne bukjakere menadžeria.

Sikljovnakere kompanie. Akaja si programa savi si jekajek e bukjakere simulaciaja numa saikerela čačute kompanie. Nekole phuvjende, o regulative šajsarena e participantenge autonomno te vastaren čačutne kompaniencar sar kotor taro lengere maškarutnesikljovibaskere studie

Buti monitoriribaske. Akava tipi programa butfar istemalkerela pe baši majsasoitni resarin tari karierakiri orientacia, numa jekajek šaj te istemalkerel pe bašo majkonkretno promocia tar angloleljaribe. Odova haljovkerela o terno manuš “ te monitoririnel” e bukjakere dženea ko nesavo vakteskoro periodi (majbutfar pali nekobor divesa) ki te pendžarel pe odolea so kerela o plesutno tari kompania ja menadžeri.

Odova so si konvencionalno akale buvle turlirenkalipaske taro programe baš angloleljaribe si odova so sare saikerela zurali komponenta baši džandipaskoro zuraribe. O programe bašo trening si dizajnirime te simulirinen relevantna aspektia taro bukjakoro čačipe.

8. Džandipa baš angloleljaribe

Lendor ko dikhibe o zoralo globalno interesi baš angloleljaribe sar instumenti baši keribe bukjarne thana thaj ekonomikano bajrovibe, ko vakti taro nakhle nekobor dešberšipa sine baro gendo hramovibe akale temate. Si phentuke mule taksonomie taro džandipa baš angloleljaribe. I dikhin tar esavke taksonomie sigate sugeririnela kaj si sasoitno phanlolafi baši nesave fundavne džandipa so valjani te oven ko angloleljarutno.

Numa, dikhindor odova so i umal sakana buvljola kori koncepti džidena pe neve dimenzie. Džikote ko nekanutnipe o angloleljaribe sine avo haljovdo ko profiti, ko momenti si džanli diskusia baš angloleljaripe dromardo kori socialna resarina ja socialno anglollejaribe. O interesi bašo socialno angloleljaribe ikljola taro haljovibe kaj o anglosikljovibaskere zoria trujal i motivacia bašo profiti jekajek šaj te oven legarde ko aver motivia.

O džanle angloleljaribaskere džandipa sar so si o šajsaripe te leljarel pe riziko thaj šajsaripe te identifikuinel pe o šajsaripe thaj te džal pe poadarig lencar, pendžarena pe praktikane sa e taksonomiencar baš angloleljaripe. Numa i diskusia pendžarela pe thaj džipherde džandipancar kola si jekajek džanle.

Nekola taro pophure mitia baš angloleljaribe ko momenti si generalno činavde. Jek esavko miti si sar misal kaj rodena pe angloleljarutne. Avdive, angigardo si kaj o angloleljaribe šaj efektivno te dersidel pe thaj sikljol pe. Aver miti si kaj soske o angloleljarutne si turli averendar ola valjani te dikljoven vaver čhani. Akava jekajek nane čače. But rurli manuša šaj te oven angloleljarutne thaj olen na valjani te ovel but barabarutno. Numa, angigardo si kaj generalno valjani te oven nekola taro fundavne angloleljaribaskere džandipa.

Umal 2.

„I Evropakiri komisia avgo irangja pe ko džanlipe tar edukacia baš angloleljaribe ko 2003 berš, ko Evropakoro harjalo lil baš angloleljaribe ki Evropa. Dži 2006 berš, i Evropakiri komisia identifikuinela sine 2hošibe baš iniciativa thaj angloleljaribe“ sar jek tar ofto nahtarale kompetencie sa e dženenge ko sasoitnipe bazirime ko džanlipe. O akti bašo tikno biznisi baš Evropa bašo 2008 berš, i Komunikacia baši dikhljakeribe i edukacia baši 2012 berš, 2'13 akciakoro plani baš angloleljaribe 2020 berš thaj sigende i Nevi strategia bašo džandipa baš Evropa ikergje o zaruri baši promoviribe o angloleljaribaskoro educiribe thaj angloleljaribaskoro sikljovibe...“

„Thaj trujal o energikano interesi bašo tamiribe angloleljaribaskoro kapaciteti, phentuke jek dešberšipe dži Rekomandacia 2006 berš bašo „Nahtarale kompetencie baši džidživdipaskoro sikljovine“ sa panda nane konsenzusi baš odova save si o karakteritikane elementia tar angloleljaribe sar kompetencia. Sar so sine akcentirime ki edicia Euridika taro 2016 berš baš „ Edukacia baš angloleljaribe ki sikljovni“ trujal ekvaš taro phuvja ki Evropa istemalkerena i evropakiri nahtarali kompetencia baš angloleljaribe. Jek trinori taro phuvja istemalkerena pli nacionalno definicia thaj phentuke 10 phuvja si bizo phanlelafeskere definiciaja ki nacionalno digra. Poadarig, o nanipe saastaribaseere rezultatia taro sikljovibe baš angloleljaribaskoro educiribe si identifikuime tar Euridika sar jek taro šerutne bariere bašo zuraribe tar angloleljaribaskoro sikljovibe ki Evropa.

Sar rezultati tar odova si užo zaruri te definirinel pe thaj del pe deskripcia o angloleljaribe sar kompetencia; te zurarel o referentno pervazi savi dela deskripcia lakere komponentenge ki haljovin taro džanlipe, džandipa thaj stavia thaj te del pe e evropakere dizutnenge adekvatna alatia bašo notikeribe thaj efikasno zuraribe tar akaja nahtarali kompetencia“.

„O pervazi EntreComp si saikerdo taro 3 umala tari kompetencia: „Ideja thaj šajdipa“, „Resursia“ thaj „Ki akcia“. Sakoja umal astarela 5 kompetencie kola barabar si tamiribaskere blokoja tar angloleljaribe sar kompetencia. O pervazi zurarela o 15 ingerencie kori progresivno modeli ko 8 digre. Jekajek dela saastaribaskiri patrin taro 442 rezultatia taro sikljovibe savo dela inspiracia thaj dikhin odolenge kola dizajnirinena intervencie taro turli edukaciakere kontekstia thaj leljaribaskere umala.“

Haing : EntreComp, 2017

Ko kotor potele sikavde si nekobor taksonomie taro džandipa baš angloleljaribe. I tabela 9 si katalogo taro džandipa baš angloleljaribe ikerdipaja, fokusea, šajdipaja te investirinel pe lungo roko, šajdipe te arakhen thaj menadžirinen manušen, bikinibaskere džandipa, sikljovibe, šajsaribe bašo korkoriliapribe thaj te dajandinen upro peste.

Tabela 9. Džandipa baš angloleljarutnipe

Džandipe	Deskripcia
Ikerdipe	Šajsaribe te nakhavkeren pe vazdipa thaj periba ko sakova biznisi soske nikana na džala ko čhani koleste o biznis plani si deskriptime. Akava džandipe šajsarela e angloleljarutneske te džal poadarig kana sa dikjovela kalo.
Fokusi	Pala ko čhivibe lungevakteskiri vizia džanindot sar te „fokusirinel pe o laseri“ ko avutno piro ki te pašakeren tumen dži agorali resarin. Si odobor but cidljaribaskere takatia kana dikhena te tamirinen biznisi so akava džandipe nane lokho te kamijabikeren.
Lungevakteskoro investiribe	Pobut tar angloleljarutne nane saburlije thaj fokusirinela pe salde ko odova so avela poadarig ko than taro than kote so i kompania valjani te džal. O angloleljarutne valjani te tergjoven, pauzirinen thaj te planirinen ki kvartalno funda.
Arakh thaj vastar e manušencar	Salde sikljovibaja bašo motiviribe e bukjarnen, i bikinutne thaj aver resursia, o angloleljarutne ka tamirinel skalabilno kompania. Ola valjani te sikljon te phanden pe e čačutne manušencar. O angloleljarutne dikhena te garantirinen kaj ka len čačutne thaj ko vakti informacie tare sa e hainga.
Biknela	Sakova angloleljarutno si bikinutno bi dikhindor mangela te ovel ja na. Ola ja ka biknen ple ideje, produktia ja servisia e klientenge, investitorenge ja bukjarnenge. Ola butikerena te oven odorig kana o kinutne si hazri te kinen. Jekhevakteste, ola džanena sar te vazden pe vasta thaj te džan poadarig.

Sikljola	O kamijabale angloleljarutne haljovena kaj na džanane sa thaj o kurko sakana iranela pe. Ola ačhovena ko thavdipe e neve sistemencar, tehnologiaja thaj industriakere trendia.
Korkori-haljovibe	Mukela haljovibe bašo nekanutnipe thaj planiribe o avutnipe. Sakana butikeribe anela dži emocionalno thaj fizikano čhinavibe.
Korkoripakjivibe	Trujal so silen bari arka tar angloleljarutne, ko agor, ola valjani te oven lače informirime ki te athinen pestar

Haing: Forbes[9]

I Tabela 10 dela klasifikacia savi ulavela o angloleljaribaskere džandipa ko kategorie plesutne karakteristike, interpersonalna džandipa, džandipa bašo kritikano thaj kreativno gndipe thaj praktikane džandipa. Sakoja kategoria saikerela pe taro nekobor ingerencie relevantna baš angloleljarutnipe.

Tabela 10. Džandipa baš angloleljarutnipe.

Plesutne karakteristike	Optimizmo
	Vizia
	Iniciativa
	Mangin bašo kontrola
	Motiviribe thaj bicidljaribe
	Rizikoskiri tolerancia
	Ikerdipe
Interpersonalna džandipa	Liderluko thaj motivacia
	Komunikaciakere džandipa
	Šunibe
	Plesutne relacie
	Lafikeriba

[9]The Top Skills Every Entrepreneur Needs, Forbes, 26 November 2013, available at https://www.forbes.com/sites/aileron/2013/11/26/the-top-skills-every-entrepreneur-needs/#6c7a3e7e76e3, (accessed on 8 May 2018)

	Etika
Kritikane thaj kreativna džandipa bašo gndipe	Kreativno gndipe
	Problemeskoro čhinavibe
	Pendžarkeribe šajdipa
Praktikane džandipa	Čhivibe resarin
	Planiribe thaj organiziribe
	Anibe decizia

Haing: MindTools[10]

O tabele taro 11 dži 13 sikavena i tabela bašo kompetentno ovibe baš angloleljarutnipe(EntreComp) savi sine zurardi taro barabarutno rodljaribaskoro centro tar Evropakiri komisia ko 2017 berš. I tabela entreCorp saikerela pe taro 3 umala taro buvlo kompetentno ovibe thaj 15 kompetencie taro baro džanlipe baš angloleljarutnipe.

.

Kompetecie	Finte	Identifikatoria
Šajdipe bašo dikhibe	Istemalkeren tumari imaginacia thaj šajsarina ki te identifikuinen o šajdipa bašo kerine moldipa	Identificiribe thaj istemalkeribe šajdipa baši keribe moldipa rodljaribaja o socialno, kulturakoro thaj ekonomikano than. Identificirinen o zaruria thaj bukja kola valjani te pherjaren pe. Keren neve relacie thaj phanljaren o čhudljarde elementia taro pejsaži ki te keren pe šajdipa baši šajdipangoro keribe
Kreativno ovibe	Zuraribe kreativna thaj iradakere idea	Te zurarel nekobor ideje thaj šajdipa baši moldipaskoro keribe saikerindor thaj majlače čhinaviba baš avutna thaj neve pharipa čhinavibaske Te rodljaren thaj eksperimentirinen inovativna admencar Te kombinirinen džanlipa thaj resursia ki te leljaren moldipaskere efektia

[10] Šaj te arakhen ko https://www.mindtools.com/pages/article/newCDV_76.htm, accessed on 8 May 2018

Vizia	Keren buti kori tumari vizia baš avutnipe	Gndinkeren o avutnipe Zuraren i vizia ki te čhiven o ideje ki akcia Vizuelizirinen o avutna scenaria ki te den arka ko zoria thaj aktivipa
Etikano thaj ikerdipaskoro gndipe	Notikeribe o palpalunipa tar idejengoro asari, šajdipa thaj aktivipa	Notikeribe o palpalunipa tar ideje kola phiravena moldipe thaj efekti tar angloleljarutnipaskoro butikeribe upri sahni khedin, kurko, sasoitnipe thaj dživdipaskoro maškar Gdninen baš odova sar si ikerdipaskere o lungevakteskere socialna, kulturakere thaj ekonomikane resarina thaj o alusardo miškibaskoro thavdipe. Oven džovapiale.

Tabela 12. Umal: Resursia

Kompetencie	Finte	Identifikatoria
Korkori-minsa thaj korkori-efikasno ovibe	Pakja tute thaj zurar tut	Gndinen bašo tumare zaruria, aspiracia thaj mangina ko harno, maškarutno thaj lungo roko Identifikuibe thaj notikeribe taro tumare individualna thaj grupakere anglinipa thaj kišliba Pakjan tumare šajsaribaste te asarikeren ko čhipotengoro thavdipe thaj trujal o bidžanlipe, bariere thaj harnevakteskere bikamijabia
Motivacia thaj bicidljaribe	Ačhoven fokusirime thaj ma cidljaren tumen	Oven decizivna te čhiven o ideje ki akcia thaj te čaljaren tumaro zaruri te leljaren ola Oven hazri te oven saburlije thaj te džan poadarig te talemikeren te ikeren ko čačipe tumare lungevakteskere individualna ja grupakere resarina.

		Oven ikerde teli patonibe, bibaht ja harnevakteskoro bikamijabi
Khedibe resursia	Kheden thaj vastaren e resursencar so si tumenge zaruri	Len thaj vastaren e materialno, bimaterialno thaj digitalno resursencar kola si zarurime ki te čhiven o ideje ki akcia. Ikalen o maksimum taro limitirme resursia Len thaj vastaren e zarurime kompetenciencar ki savi te si faza, saikerindor o tehnikane , nijamale, taksakere thaj digitalna kompetencie
Finansiakoro thaj ekonomikano fundavno džanlipe	Zuraribe finansiakere thaj ekonomikane džanlipa	Notikeren o hardžia baši čhivibe i ideja ko aktivipe bašo moldipaskoro keribe Planirinen, čhiven olen ko than thaj notikeren o finansiakere decizie e vakteskere nakhibaja Vastaren e finansiribaja ki te oven sigurime kaj mo aktivipe bašo moldipaskoro keribe šaj te ovel lungevakteskoro
Averengoro angažiribe	Inspiriribe, entuzijazmo thaj averengoro leljardipe	Inspiririnen thaj den takati e relevantno interesirime rigenge Len suporti so si zaruri te leljarel pe moldipaskoro džandipe Sikav efikasno komunikacia, godideibe, lafikeribe thaj liderluko.

Tabela 13. Umal: Ki akcia

Kompetencie	Finte	Identifikatoria
Leljaribe iniciativa	Džana kori odova	Inicirinen procesia kola kerena moldipe Leljaren bukja čhinavibaske

		Miškinen thaj butikeren korkori ki te leljaren resarina, ikeren tumen dži irade thaj te agorkeren planirime savalia
Planiribe thaj vastaribe	Prioriteti, organiribe thaj dikhljaribe	Čhiven lungevakteskere, maškarutnevakteskere thaj harnevakteskere resarina Definirinen o prioritetia thaj akciakere plania Adaptirinen tumen ko bidžanle šajdipaja iraniba
Ikljovibe ki rig bidžanle šajdipaja, dujegogjalipaja thaj rizikoja	Te anel decizie kola si phanle e bisiguripaja, dujegogjalipaja thaj rizikoja	Anela decizie kana o rezultati tar odoja decizia si bidžanipaja, kana o isipaskere informacie si kotorvale ja dujegogjalipaskere haljovibaja ja kana si riziko taro biiradakere rezultatia Ko pervazja taro procesi bašo moldipaskoro keribe, saikeren o struktiririme čhania bašo testirine ideje thaj prototipja ko sigutne faze ki te tiknjaren o rizikoja taro bikamijabi Sigate thaj fleksibilno čhipotinen sigo situaciencar
Buti averencar	Timi, barabarbuti thaj drakhin	Butikeren barabar thaj baraabrbutikeren averencar ki te zuraren ideje thaj te čhiven olen ki akcia Drakhin Čhinavibe konfliktia thaj pozitivno te konfrontirinen tumen e konkurenciaja kana si zaruri
Sikljovibe tare džandipa	Džidžan odolea	Istemalker i iniciativa bašo kreiribe moldipe sar šajdipe sikljovibaske Džidžan averencar saikerindor o jekajekberšale thaj mentoria Gndinen thaj sikljoven taro kamijabi thaj bikamijabi (tumare plesutne thaj aver manuša)

8.1 Angloleljarutnipaskere džandipa thaj ternengoro zurarkeribe

Si džipherdi dimenzia taro treningo baš angloleljarutnipe savo valjani te notikerel pe. O promoviribe tar anglolelajrutnipe avgo gndinela pe sar isntrumenti bašo promoviribe neve biznisia thaj keribe neve bukjarne thana. Numa, o treningo baš anglolelajrutnipe šaj te ovel džipherde pozitivno efektea. Ov šaj te del arka te zurarel pe o korkoripakjiv ko terne manuša thaj hošobe taro korkoripakjivibe. Akava but athinela tar odova sar o treningo si dizajnirime thaj kerdo. O efekti ka ovel pozoralo i promocia taro hošibe taro zorarkeribe thaj korkoripakhiv te si specifikani resarin bašo treningo mamuj biiradime asari..

Džanlo kotor tar efekti baš emancipacia avela tari treningeskiri natura baš angloleljarutnipe savi ikerela pe ki praksa. O participantia sikljona bašp čačutne problemia ko lokalno konteksti thaj si saikerde ko arakhibe čhinaviba; ola kerena buti ko zuraribe plesutne biznis ideje thaj ko treningoskoro vakti dikhena sar akala ideje šaj te oven čačipe. O treningo te si šukar dizjanirime anela o rwlano ovibe bašo legaribe biznisi paše dži participantia thaj ola haljovena kaj odova si diso so ka šaj te resen. Odova si odova so dela o efekti taro zurarkeribe. O participantia hošinena kaj šaj te kamijabikeren, šaj te lel love bukjatar dživdipaske thaj potencialno te keren profiti. Akava kerela te hošinen pe optimistia baš avutnipe thaj te zuraren pakjiv ko plesutne šajsaripa ki te kreirinen po avutnipe.

Sar so sine diskutirime angleder, o stavia thaj o vjavaharibe si džanle komponente bašo bukjarnipaskere šajdipa. Durust, i korkoripakjiv si kritikani dimenzia taro bukjarnipe. Adale haljovinate, si džipherdo tank phanlipe maškar o zuraribe tar angloleljarutnipe thaj o džandipa bukjarnipaske. O teeningo šaj te ovel pozitivno efektea upro plesutne stavia tarot erne manuša kola si kritikane bašo zuraribe taro lengoro bukjarnipe.

9. Bibliografia

Center for Student Success, *Basic Skills as a Foundation for Student Success in California Community Colleges*, CSS, 2007.

CEFE - International, “Manual for Trainers”, Bad Homburg, Germany, 1998.

Employability Skills for the Future 2002, Australian Chambers of Commerce and Industry and Business Council of Australia.

Global Entrepreneurship Monitor, *GEM 2003 Global Report*, Babson Park, MA, US, 2004.

Hache, L. et al., *The Quick Reference Guide: Blueprint for Life/Work Designs*, National Occupational Information Coordinating Committee, Washington, DC, US, 2000.

Hogarth, T. et al., *Exploring Local Areas, Skills and Unemployment: Employer Case Studies*, Institute for Employment Research, Coventry, UK, 2003.

Janice A. Leroux & Susan Lafleur,“Employability Skills: the demands of the workplace”, *The Vocational Aspect of Education*, 1995, 47:2, 189-196, DOI: 10.1080/0305787950470207

Kitigawa, K., “Building Individuals’ Self-Confidence as a First Step to Helping Them Acquire or Enhance Their Employability and Essential Skills or Ensure the Success of Their Job-Specific Training”, *Make the Skills Connection*, The Conference Board of Canada, Ottawa, Canada, 2001.

Laal, Marjan,“Lifelong Learning: What does it Mean?”, *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 28 (2011) 470 – 474. 10.1016/j.sbspro.2011.11.090.

OECD, Universal Basic Skills: What Countries Stand to Gain, OECD Publishing, 2015. http://dx.doi.org/10.1787/9789264234833-en

The Conference Board of Canada, *Employability Skills Profile*, Ottawa, Canada, 1992.

The Top Skills Every Entrepreneur Needs, Forbes, 26 November 2013, available at https://www.forbes.com/sites/aileron/2013/11/26/the-top-skills-every-entrepreneur-needs/#6c7a3e7e76e3, (accessed on 8 May 2018)

10. Legarutno lil sikavutnenge baš biformalnikani edukacia baš terne Romengoro khuvibe ki buti

HARNO INTRO BAŠ O SIKAVUTNO

O legarutno lil sikavutnenge baš biformalnikani edukacija baš terne Romenge zaruri si te istemalkerelpe barabar e Legarutne lilea baš o participantija. O legarutno lil sikavutnenge, ikerela peste o jekha jek saikeribe sar o Legarutno lil sikljovnenge, numa isi le peste vi pobuter instrukcie kola nane dende e sikljovnenge. Akava si kerdo didaktikane karanaja. Delape šajdipe e sikavutnenge te keren grupakiri dinamika ko sikljovibaskere arija, te ikeren i sesia thaj te annen poanglal nesave edukacijakere poente.

O legarutno lil isi le 24 sesie kola si dizajnirime te thavden paše 2 arija.

But tar o butisikljovina si dizajnirime thaj si optimikalne keribaske buti ko tikne grupe. Numa pale, lendoj o baripe tari grupa, but olendar šaj te angjarenpe baš i individualnikani buti.

I programa si dizajnirime te čhivel intenzivnikani buti IKT-ea. Baš o ikeribe i obuka efektivnikane, lake si zaruri kompjuteri, smartfonija thaj internet konekcija. Numa pale, jek kotor taro butisikljovina isi shajdipe te ikerenpe salde kalemeja thaj lileja, bizo te istemalkerelpe IKT.

I programa korkori anela dzi ko istemalkeribe o mobilnikane aplikacie ke edukacijakoro procesi. Isi sa pobaro jekhipe ki gind kaj o mobilnikane aplikacie isi len pobaro edukacijakoro potencijali thaj šaj te ovel len but baro efekti ko keribe buti e terne manušencar. Ola šaj te ovel len panda pobaro istemalkeribe ki biformalnikani edukacia. O butishikljovina sine testirime ververime grupencar thaj sine shukar akceptirime.

But tar o butisikljovina kola si baš starteskoro takjoibe thaj/ja baš o relaksiribe si chivde salde ko nekobor sesie karanaja ma te chiven pe pobuter drom. Ko adala butisikljovina si i khelin „Umlavibe“ ja o mobilnikane aplikacie. E sikavutnenge delapes stimulacia te istemalkeren akala butisikljovina pobare intenziteteja, numa thaj te keren pumare butisikljovina, džikote isi šajdipe, thaj ko sasto procesi te len participacija o sikljovne.

SESIA 1

1.1 E Sabinakiri butikerin baš o kompjuterija

E sikavutneske

I resarin tari akaja butisikljovin si te sikavel nekobor baredžandipaskere konceptija phandle e khuvibaja ki buti thaj te del motivacia e sikljovnen te gndinen bašo adava sar kerenape e phirnipaskere džandipa thaj soske tane ola baredžandipastar baš o khuvibe ki buti e terne manušenge. Aver karana si te kerel promocija tar o IKT phirnipaskere džandipa.

Avgo, jek taro sikljovne drabari o teksti. Palo o drabariba, dzala i diskusia.

I diskusia šaj te startuinel dikhljaribaja o baredžandipaskere lafija. Taro sikljovne šaj te rodelpe te den pumare misalija. O sikavutno šaj te džal ponadarig e diskusijaja deindor pučiba.

Ko akava kotor isi pučiba sar misal kola šaj te istemalkerenpe baš i diskusija.
O sikavutno šaj te kerel formulacija baš pobuter pučiba.

Kola tar o sikljovne džanena te keren buti kompjutereja? Kobor berša sine len kana lele te keren oleja buti? So majbuter kerena buti ko kompjuteri?

So si e kompjutereskere programija? O sikljovne pučenape te den misal tar o pobuter programe so džanena. O sikavutno si hazri te del arka sugestiencar.

Soske i buti kompjuterea kergja lake polokho o sikljoibe i Anglikani čhib?
I Sabina lelja te kerel buti kompjutereja sar hobi kova ponadarig ulo lakiri buti. Savo čhani taro hobi isi tumen?
So si hardveri, thaj so si softveri?
So si phirnipaskiro džandipe? Den pobuter misalija taro phirnibaskere džandipa.

E sikljovnenge

Rudžinava tumen te drabaren o teksti so avela:

I Sabina dživdinela ki bari mahala ko Šuto Orizari ki diz Skopje. Lelja te kerel buti ko kompjuteri panda kana sine tikni čhaj. Oj ponadarig istemalkerela sine o kompjuteri sakana ko vakti kana džala sine ki fundarvni thaj mashkarutni sikavni. I Sabina uli phirni dzandipaja ko instaliribe but programija, ko istemalkeribe akala programe thaj ko arakhibe solucija taro problemija kana sine zaruri. I buti ko kompjuteri kergja lake lokho o sikljovibe i Anglikani čhib. Ki mahala šundilo kaj i Sabina si but šukar kompjuterencar. Sa o manuša vakerena sine kaj ola ovela la kompjuterenge. O avera čhave ki mahala, jekha jek thaj lengere dada thaj daja, lele te roden la te kerjarel lengere kompjuterija kana ka ovel len sine disavo problemi. Majange ka roden la sine salde nekobor droma ko masek, numa sar nakhela sine o vakti, sar shunjakeripe sine pobuter, oj lelja te ovel la vi 15 rodiba taro manuša ko masek. Ko avgo vakti o manuša dena la sine salde tikno bakšiši. Numa, sar bajrola sine i buti, oj čhivela sine pokinibe baš o fundavne bukja so kerela len sine manušenge. Sar džala sine o vakti, sine lake polokho kana o manuša anena sine lake o kompjuteria khere. Oj khergja peske butikeribaskoro than ko jek taro sobe lakere kherestar, thaj nakhavela sine sa pobuter vakti kerindoj kompjuterija. Majangle kerela sine kerjariba upral o softveri. Na sine la džandipe te arakhel solucie ko problemija e hardvereja. Numa, halili kaj but manuša isilen problemija vi e hardvereja, thaj angja chinavibe te sikljovel thaj adava. Ko agorutne duj berša tar i maškarutni sikavni, džala sine ko kursi baš kerjariba o hardveri. Jekha jek lelja thaj licenca kolaja delapes sine ko džandipe kaj šaj arakhela solucie vi esavke problemenge. 18 bershencar oj sine la butikerin baš kompjuterija koja sine šukar pendžardi taro manuša ki mahala. Kergja registracija taro piro biznis thaj kergja angažmani taro jek asistenti ko ekvaš bukjakoro vakti. Odova sine o Ašmeti, terno čhavo tari mahala, kova jekha jek ovela le sine kompjuterenge. O Ašmeti kerela sine buti javinate, kole vakteske i Sabina sine džala ko sikljovibaskere arija ko univerziteti. Oj hramosargja fakulteti baš kompjutereskere egzadžandipa, anindoj decizija te kerel specijalizacija pobut ko adava džandipaskoro umal. Ko but bukja sine poangle taro pire kolege ko fakulteti, soske sine la bari praktikani eksperiencia.

Avgothaneskere terminia:

Phirnipe	Šajdipe te kere disavi buti šukar.
Kandibe	Te kere disavi buti nekaske. Ekonomikano kersaribe koleste nane kerde materijalnikane šukarina ko agor tar e bukjakoro procesi.
Butikerin (bukjakoro than)	Than koleste kerenape ja kerjarenape o bukja.
Kompjutereskoro softveri	Programia istemalkerde ko kompjuteri.
Kompjutereskoro hardveri	Materijalnikane kotora tar o kompjuteri.
Licencia	Dendo šajdipe te kere diso. Ko teksti akava termini si baš šajdipe dendo tar e raštrakiri radži kolaja šaj te kere ekonomikano kersaribe, te kere biznis.
Specijalizacia	Te de to takati thaj to fokus koj jek than, thaj te ove but šukar ki adaja buti.
Praktikani eksperienca	Bukjakiri eksperienca, eksperienca te kere disavi buti.

1.2 Pendžarkeribe e aplikaciencar Viber thaj What's Up

E sikavutneske

Ki sesia kerelape istemalkeribe tar o smartfonija.
I resarin tari akaja butisikljovin si te pendžarkerenpe o sikljovne istemalkeribaja o Viber thaj o What's Up, majangle olengoro istemalkeribe baš e bukjakere resarinenge.
Teme kola ka oven učharde:

- Phravibe Viber thaj What's Up akaunti
- Džovapjalo istemalkeribe o Viber thaj o What's Up
- Keriba buti kontaktencar
- Istemalkeribe o Viber thaj o What's Up baš i biznis komunikacia

O sesie kamlapes te avgokeren harne introja.

Ko avutno admi, o sikavutno šaj te stimulirinel harni diskusia baš o lače riga ko istemalkeribe o Viber thaj o What's Up thaj o situacie kolende ola isi le istemalkerin.
Ko kotor so achovela ki sesia, isi praktikani buti e Viber-eja thaj e What's Up-eja.

Ko agorutno kotor tar i praktikani buti isi khelibe roljencar kola si baš i biznis komunikacija.
O sikavutno zaruri si te džanjakerel soske o Viber thaj o What's Up si šukar baš i bznis komunikacia.
O sikljovne si ulavde ko chiftija, thaj akharenape te khelen jek tar o rolje kola si lenge dende.
Džikote isi mangin thaj motivacija maškar o sikljovne, o sikavutno šaj te del šajdipe e sikljovnenge te keren pumaro scenario khelibaske neve rolje. Ola isi len šajdipe te ulaven pe go grupe thaj sakoja grupa te kerel 2 pumare scenarioja.

Sar dopheribe taro o sikljoviba sar te istemalkerenpe o servisija baš o hramovibe teksti, i resarin tar o butisikljovina si te sikavel e sikljovnen baš o fundavne bukja tari biznis komunikacia maškar o manuša kola na pendžarenape šukar.

O sikavutno zaruri si te sikavel e sikljjovnenge kaj kamlapes te istemalkeren ko šukar thana o lafjorja, i sintaksa, thaj o interpukcijakere nišanija thaj kaj na kamlapes te oven but biformalnikane.

E sikljovneske

Teme kola si zaruri te oven nakhavde:

- Phravibe Viber thaj o What's UP akaunti
- Džovapjalo istemalkeribe o Viber thaj o What's Up
- Keribe buti kontaktencar
- Istemalkeribe o Viber thaj o What's Up baš i bizis komunikacija

Khelibe roljencar 1:

O Ahmeti kerela buti ki agencija turistikane bukjenge thaj ov si džovapjalo baš deibe privatnikane apartmanija baš o turistija kola so avena ki diz (i diz si esavko than kaj so dživdinena sikljovne; ola zaruri si te pendžaren la šukar). I Suzan resela ki diz iblejate.

Pučela tani baš i korektno adresa, baš o manuša so dživdinena paše o apartmani, baš o sarbarutnipe, baš o džaibe ki diz, baš o thana kaj so šaj te halpes, baš o pokinibe, baš o iranibe e pokibnaskoro lil, thaj agjaar ponadari. Oj ka ovel la limiteja khuvibe ko internet kana ka avel, numa adaleske mangela te khidel so pobuter informacie. Ki diz ka ačhovel 4 dive. O Ahmet dela pestar sa te arakhel lake so pubuter informacie.

Khelibe roljencar 2:

I Sabina kerela buti baš jek kabeleskoro operatori. Oj si džovapjali baš o manuša so ispemalkerena olende kandina. Dži late telefoneja resena manušendar roviba, numa vi mesažoncar. Oj šaj te del arka e manušenge so istemalkerena o kandina thaj okolenge kola si lokhe tehnikane problemencar, thaj phandela len ki komunikacia e tehnikane arkaja baš o pophare. I Sabina isi la but reakcie tar o holjame klientija, sar ko misal baš adava kana ola sine len problemi interneteja thaj e kabelenikane televizijaja. O Redžepi si jek taro odola manuša so istemalkerena o kandina. Sine le problemi interneteja o sasto dive, numa isi le agoribarskoro termini baš o phandle bukja thaj adaleske si holjamo. Ov si pophuro manush thaj si le potikno džandipe tar o kompjuterija. I Sabina legari le ko čhani sar kerelape buti nekobor lokhe admencar deindor le arka te kerjarel o internet.

Khelibe roljencar 3:

I Dženifer kerela buti ki kompania baš e-kinobikinibe thaj lakiri buti si komunikacie e klientencar kola so kinena artikloja. I kompanija kerela buti klientencar tar o aver phuvja thaj baro kotor tar i komunikacija si tekstualnone mesažoncar, but droma Viber-eja ja What's Up – eja. Olakiri buti si te pendžarkerel e klienten e benefitencar tar o artikli thaj te del arka ko bikinibe. O Risto si klienti tari aver pašarni raštra thaj ov si le intereso baš nevo mobilnikano telefoni. Ov isi le pobuter pučba baš o čhani sar funkcionirinena o mobilnikane telefonija.

SESIA 2

2.1 Phirnipa baš o korkori pes moldaribe

E sikavutneske

I resarin tari akaja butisikljovin si o sikljovne te anenpe popaše nesave baredžandipasere phirnipencar baš khuviba ki buti, thaj e koncepteja baš korkori pes moldaribe. O sikavutno kamlapes te džanjakerel kaj si zaruri te ove korektno kana kerelape korkori pes moldaribe thaj kaj adava dela amen arka te kera identifikacia taro o bukja kola si zaruri te kera len pošukar.

E sikljovneske

Rodava tumendar te keren akava korkori pes moldaribe:

1 = Sahnjale na sijum ko jekha jek gndibe; 5 = Sahnjale sijum ko jekha jek gndibe;

Drabaribe

1	Džanava te drabarav	1 2 3 4 5
2	Džanava te drabarav šukar	1 2 3 4 5
3	Drabarava rindome	1 2 3 4 5
4	Drabarava khanči sakova dive	1 2 3 4 5
5	Džanava te drabarav thaj te haljovav sa o vorbe kola me amala hramonenalen ko socijalnikane mediumija.	1 2 3 4 5
6	Lokheste drabarava o saikeribe ko web portalia e ternenge	1 2 3 4 5
7	Šaj te drabarav e sekolediveskere žurnalia lokheste	1 2 3 4 5

Hramovibe

1	Džanava te hramonav sa o šavde	1 2 3 4 5
2	Šaj te hramonav lavjore thaj vorbe korektnikane	1 2 3 4 5

3	Sakana dikhava e interpukcijakere nishanija sar so si o bare šavde, o nukte, o nuktaporika, e pučibaskere nšanija thaj agjaar ponadari.	1 2 3 4 5
4	Džanava sar te hramonav e-mail	1 2 3 4 5
5	Hramonava e-mailija rindome	1 2 3 4 5
6	Džanava te hramonav e-mail maškarutne sigaja	1 2 3 4 5
7	Hramonava okova so mangava te phenav le šukar thaj ko than	1 2 3 4 5
8	Mire hramovibaskere phirnipa si pošukar tar o okola so sikljona mancar.	1 2 3 4 5

Buti numeroncar

1	Džanava sar te khedav o numeroja	1 2 3 4 5
2	O khedibe numeroja si lokho mange	1 2 3 4 5
3	Džanava sar te ikalav jek jekhesar numoroja	1 2 3 4 5
4	O ikalibe numeroja jek jekhestar si lokho mange	1 2 3 4 5
5	Ddžanava i multiplikacia numeroncar	1 2 3 4 5
6	I multiplikacia si lokhi mange	1 2 3 4 5
7	Džanava sar te ulavav numeroja	1 2 3 4 5
8	O ulavibe numeroja si lokho mange	1 2 3 4 5
9	Me sijum sine pošukar ki matematika okolendar so sikljona sine mancar	1 2 3 4 5
10	Me sijum sine pobilačho ki matematika okolendar so sikljona sine mancar	1 2 3 4 5

Phirinipaskere džandipa ko kompjuteri

1	Džanava te kerav buti ko kompjuteri	1 2 3 4 5
2	Kerava buti rindome ko kompjuteri	1 2 3 4 5
3	Isi man šukar pendžaribe tar o Word	1 2 3 4 5
4	Isi man šukar pendžaribe tar o Excel	1 2 3 4 5
5	Džanava sar te čhivav ano Excel lokhe formule	1 2 3 4 5
6	Džanava sar te kerav tabelori ano Excel	1 2 3 4 5
7	Isi man šukar pendžaribe tar o Power Point	1 2 3 4 5

Verbalnikani komunikacia

1	Kerava lafi uže	1 2 3 4 5
2	Samalo/li sijum baš o bukja so vakeravalen; na vakerava bukja so na mangava te vakerav len	1 2 3 4 5
3	Džanava sar te kerav kontrola upral me emocie (holi, bitolerancia manušencar, phagibailestar thaj agjaar nadari) kana kerava lafi	1 2 3 4 5
4	Mukava upral o mmanuša šukar vurma kana kerava lafi ke grupakere diskusie (familija, amala)	1 2 3 4 5
5	Šaj te anav e manušen pal i miri gind	1 2 3 4 5
6	O manuša dikhena man sar šukar šunelno	1 2 3 4 5

2.2 Phirnipaskoro personalnikano esei baš khuvibe ki buti

E sikavutneske

I resarin tari akaja butisikljovin si te čhivenpe o sikljovne te gndinen baš o phirnipa kola so isi len; o phirnipa kola so nane len thaj o phirnipa kola so mangena te sikljon len.

E sikljovnenge zaruri si te delpe lenge 40 minutia te hramonen esei. Kana ka agorkeren i buti, nekobor eseia šaj te oven drabarde ko hango, palo kola avela diskusia.

E siklovneske

Hramonen personalnikano esei baš o tumare phirnipa. Sikaven o phirnipa kola so isi tumen thaj o bukja kolende so gndinena kaj sien šukar. Jekha jek agjaar hramonen baš o phirnipa kola so na džanena len, thaj o phirnipa kola so mangena te sikljon len. Šaj te hramonen baš o interesia so sine tumen sar čhave, hobi, baš o bukja kolende sien sine šukar. Šaj te hramonen baš o bukja kola so mangena len ja kolenge isi tumen interesi. O esei zaruri si te ovel paše 500 vorbe.

SESIA 3

3.1 Sikljovibe thaj dikhljaribe o shunjakeriba baš i buti

E sikavutneske

I resarin tari akaja butisikljovin si te pendžarkeri e sikljovnen čačutne šunljaribencar baš i buti thaj e phirnipaja kova so rodelape adale bukjenge.

Roden taro sikljovne te dikhljaren jek palo jek šunjaribe thaj te keren diskusia baš save phirnipa rodenape. I buti šaj te agorkerelpe ko pobuter faze.

O avgo šunjaribe baš i buti dikhljarelape. Palo adava avela diskusia baš adava save specifikane phirnipa baš khuvibe ki buti rodenape.

O procesi jekha jek kerelape vi baš o aver šunjakeriba bukjake.

E sikljovneske

Dikhljaren sa o šunjakeriba baš i buti so avena. So isi len jekha jek o šunjakeriba bukjake? Kola si o majbut rodime džandipaskere phirnipa? Sar šaj te sikljonpe akala džandipaskere phirnipa?

Šunjakeribe bukjake 1

Deskripcia baš e bukjakoro than

Nevo proekti finansirimo tar i EU rodela ofisesoro menadžeri.

Džovapi deibe:

Sekolediveskoro menadžiribe o ofiso;
Deibe arka e lidereske tar o timi;
Finansiengoro menadžmenti;
Organiziribe čipote.

Phirnipaskere džandipa thaj kvalifikacie

Šukar ko hramovibe thaj ko keribe lafi Anglikani čhib;
Univeryiteteskiri diploma;
Minimum 1 berš ofisesere bukjakoro pendđaribe.
Pendžaribe i buti ko finansiengere reportoja.
Organizacijakere phirnipa baš menadžmenti.

Šunjakeribe bukjake 2

Deskripcia baš e bukjakoro than

Akava bukjakoro than rodela džovapideibe baš o bukja ko ofiso. O dženo kova si angažirimo ki pozicia zaruri si te phiravel o bukja sar lideri thaj te menadžirini o timi baš e ofisesere bukja tar o 1 manuš. Ko sfere tar o ofisesoro menadžmenti prepererena i ofisesiri adinistracia, i pošta, ikeriba arhiva, themesekotora, konferencie thaj planiribe, bešiba thaj administracijakoro deibe arka..

Džovapi deibe:

Legarela thaj kerela menadžiribe o operativnikano timi;
Sahno vakti kerela moldaribe o performanse tar o personali thaj o phirnipa kola si zaruri, numa thaj o kandina kola so denape amare klientonge;
Lela than ko sekolediveskere bukja thaj dela džovapi jekha jek avere dženendar tar e administracijakoro timi;
Menadžiribe e beršeskoro budžeti, keribe o masekoskere pokina;
Džovapjalo baš o materijalnikane hardžija;
Arakhibe solucia baš o konfliktija.

Kvalifikacie:

Pandž ja pobuter berša pendžaribe i buti sar menadžeri ko ofiso;
Univerziteteskiri diploma ja jekha jek ko adava nivelo džanibe i buti;

Šukar IKT phirnipa (Microsoft Word, PowerPoint, Excel, web-aplikacie thaj agjaar nadarig);
Pendžaribe e finansiengiri thaj tar o mololegaribe terminologia;
Šajdipe baš keribe bukjakere phandina ko sa o niveloja;
Hramome komunikacijakere phirnipa;
Šajdipe baš planiribe...

3.2 Sikljovibe thaj dikhljaribe o online shunjakeriba bash i buti

E sikavutneske

I butisikljovin si džaibe ponadari tar i anglederutni buti. Tar o sikjovne si rodime te roden sunjakeriba baš buti on-line. Nane limiti baš o čhani e bukjakoro. Numa, i buti zaruri si te ovel la šukar deskripcija baš e džandipaskere phirnipa kola rodenape baš khuvibe ki buti.

O sikljovne šaj te oven ulavde ko khedina ja te keren buti korkori. Kana ka arakhen nekobor sunjariba baš buti, kamlapes te dikhljaren len.

O avutno admi si keribe diskusia baš o kriteriumija ko pobuter šunjkeriba baš buti. O avgutne pučiba šaj te oven sar: So isi len jekha jek o šunjakeriba bukjake? Kola si o phirnipa so rodenape? Sar sikljonape adala phirnipa?

E sikljovneske

Keren on-line rodljariba tar o pobuter šunjakeriba bukjake. Pendžaren o šunjakeriba bukjake i dikhljaren len samaja. So isi len jekha jek o šunjakeriba bukjake? Kola si o phirnipa so rodenape? Sar sikljonape akala phirnipa?

SESIA 4

4.1 E Aleksandreskoro alosaribe i kariera

E sikavutneske

I resarin tar akaja butisikljovin si te pendžarkerel e sikljovnen e koncepteja baš i kerdi orientacia.

Avgo, jek ja pobuter sikljovne drabarena o teksti. O drabaribe si džala jekha jek diskusijaja.

Pučiba baš i diskusia:

O sikavutno legarela i diskusia dikhidor o pučiba kola o Aleksandar dela len peske. (o paluno kotor tar o teksti). O sikavutno na dela džandipaskoro činavibe. Numa, leskiri/ lakiri buti si te legarel i diskusia.

E sikljovneske

Drabaren o avutno teksti:

O Aleksandri agorkerela maškarutni sikavni. Sar so avela paše o agor tar e sikljoibaskoro berš ov thaj o sikljovne so sikljona oleja kerena diskusia so ka keren ponadari. Jek kotor olendar džanena kaj ka džan ponadari ko fakulteti. O aver olendar na džanena, džikote aver kotor olendar mangena te len te keren buti. O Aleksandar nane panda džandipaja ki peste baš o džaibe ko fakulteti. Te angja činavibe te džal ko fakuteti, na džanela va li ka mangel te sikljol.

Ov džanela kaj o bibutibešibe si ko baro nivelo thaj kaj o arakhibe buti nane lokho vi univerziteteskere diplomaja. Ov gndini kaj o fakulteti te angja leske polokho arakhibe

buti, ko adava suro si šukar te džal ko fakulteti. Numa na džanela si li akava čače agjaar thaj nane čhani sar te dikhel.

Aver buti kolake so na džanela si va li ka mangel te sikljol. Ki mashkarutni sikavni nakhlja šukar. Numa, na mangela sine sa o višeja. Majbut na mangela sine i matematika thaj i fizika, avere lafencar sa okova so kelste isi numeroja. Okova so mangela sine čače si i historia, thaj čače sine but šukar ko adava. Majbut so cidela le sine i politikani historia tar o 20-to šelberšipe thaj e sumnaleskere mareba. Numa trujal adava mangela thaj i aver historia jekha jek. Ponesavo drom drabarela historikane lila. Leskiri bibi dikhlja leskri bari mangin thaj angja leske esavke lila.
Gndingja kaj te gelo ko fakulteti, zaruri ka ovel te sikljolj historia. Numa, našalgja i mangin thaj o tromalipe kana leskiri phen vakergja leske diso. Vakergja leske kaj si but hari bukjakere thana historijakere džande manušenge; ja preofesorenge ki sikavni, ja džande manušege so kerena rodljaribe ko historikane institutija ja museumija. Adava dikhljola sine sar čačipe thaj angja le ki pi godi. Soske te sikljove diso vi okova so mangeja, te na dingja tut arka te arakhe buti?

Aver opcia sine te džal palo pire amala thaj te hramonel pe ko fakulteti jekha jek lencar. Džanela sine nekobor sikljovnen kola angje čhinavibe ko akava čhani. Ola džana sine pal pire amala. Nekobor džene tar oleskere majšukar amala mangena sine te sikljon ekonomia. Soske te sikljove diso so na mangeja le, salde te ove jek jekheja tire amalencar?

Nekaske tar o čhave so siklona sine oleja o bukja sine lokheder. Ola sine len šukar dikhavni ideja baš adava so mangena. Nekase olendar lengere dada thaj daja angje o čhinavibe thaj na sine len but than te gndinen. Jek taro rakle džanela sine kaj ka ovel udarengoro phirno sar leskoro dad. Jek čhaj džanela sine kaj ka ovle mololegarutni, vi trujal adava so vakergja e Aleksandreske kaj adava čače so mangela te ovel si akterka.

Sar so avela sne o agor tar e sikljovibaskoro berš, o Aleksandar gindini sine kova si o čačutno alosaribe oleske? Šukar li si te ovel tut orientacija palo diso koleske isi buteder bukjakere thana, ja palo diso so adžikeripe te phraven pe pobuter bukjakere thana ponadari? Ja te dža pal okova so čačutne mangeja vi trujal odova so džaneja kaj nane lokheste te arakhe buti?

Ov sine astardo tar i dilema šaj li te ove šukar ko diso so na mangeja?
Džanela sine čhaven so sikljona sine oleja kola so preprerena ko jek tar akala kategorie.
Si li gogjavereste te kere vi tu jekha jek sar so kergje tire amala?
Thaj so, džikote tire dad thaj daj ange čhinavibe baš diso so na mangeja, numa adava ka del tut arka te arakhe buti?

Avgothaneskere terminia::

Bibutibešibe	Situacia kolate isi but tikno numero bukjakere thana ki ekonomia. Numero tar manuša so bešena bi bukjakoro.
Ekonomia	Egzadžandipe kova sikljakerela i ekonmia.
Mololegarutno	Dženo kova so kerela legaripe tar finansiengere hramoviba ja biznisija tar o aver organizacie.

4.2 Pendžarkeribe e Skype-a

E sikavutneske

I resarin tari akaja butisikljovin si te pendžarkerenpe o sikljovne e bukjaja ko Skype, majanglune e istemalkeribaja o Skype baš o profesioalnikane resarina.

Baš akaja butisikljovin zaruri si kompjuteri (kameraja) thaj internet. Duj sikljovne šaj te istemalkeren jek kompjuteri. Nane dendo pobuter taro duj sikljovne te isptemalkeren jek kompjuteri.

Teme kola ka oven učharde:

Phravibe Skype molo (akaunti)
Džovapjalo ispemalkeribe o Skype
Keribe buti kontaktencar
Angjarkeribe o audio thaj video funkcie
Organiziribe grupakoro akharibe

O sesie kamlapes te avgokeren harne introja baš o Skype.

Ko admi so avela, o sikavutno šaj te čhivel harni diskusia baš o benefitoja tar o istemalkeribe o Skype thaj baš o situacie kolende si šukar te istemalkerelpe akaja aplikacia.

O kotor so ačhovela tar i sesija isi le praktikani buti e Skype-a.

O agorutno admi si organizribe grupakoro akharibe/ konferencijakoro čhani tar o keriba lafi (khelibe roljencar). Nekobor sikljovne si alosarde baš o organiziribe tar o akharibe. Olendar rodelape te gndinkheren e bukjakere teme baš o akharibe (sar ko misal, problemi masekpokinibaja, promcia tar o nevo artiklo ja kandin thaj agjaar nadari.) Ola organizirinena o akharibe thaj kerena legaribe i komunikacia. Sakova akharibe šaj te thavdel nekobor minutija. Palo sekova akharibe šaj te kerelpe harno haljovibe baš adava so si kerdo šukar thaj so si zaruri te kerelpe pošukar.

E sikljovneske

Teme kola so ka oven učharde:

Phravibe Skype molo (akaunti)
Džovapjalo ispemalkeribe o Skype
Keribe buti kontaktencar
Angjarkeribe o audio thaj video funkcie
Organiziribe grupakoro akharibe

4.3 Bukjakiri komunikacija ko Skype

E sikavutneske

I resarin tari akaja butisikljovin si te sikavel e sikljovnen baš o istemaleribe o Skype baš i biznis komunikacija. Aver trujalresarin si te sikavelpe ko avgothan o isibe zaruri taro ispemalkeribe hramomi komunikacia, tari korektnikani sintaksa thaj interpukcia kje bukjakiri komunikacia.

I butisikljovin rodela istemalkeribe kompjuteri (kameraja) thaj internet. Duj sikljovne šaj te istemalkeren jek kompjuteri. Nane dendo pobuter tar o duj sikljovne te istemalkeren jek kompjuteri.

O sikavutno majangle kerela prezentacia tar e sesiakiri tema. Ov/ oj užakerela o haljoibe baš o moldipe tari uži komuikacia ko keribe buti.

Ko admi so avela isi khelibe roljencar. O sikavutno isile nekobor hazrikerde situacie. Jek tar o situacie si khelibe roljencar thaj keribe pošukar haljovibe, palo adava kerelape khelibe i situacia so avela ko niče. Džikote si zaruri šaj te rodelpe tar o sikljovne te gndinkeren neve situacie.

I butisikljovin šaj te kerel pe pobuter droma ko vakti džikote džala o kursi, resarinaja de del pe šajdipe e sikljovnenge te keren butisikljovibe thaj te dikhen korkori kobor si zaruri i hramomi komunikacia. Tar o sikljovne šaj te rodelpe te gndinkeren khere neve khelina roljencar. Šaj te rodelpe lendar te fokusirinenpe ko khelina roljencar kola si interestnikane.

E sikljovneske

Khelen akala khelina e roljencar:

Khelibe roljencar 1:

Sakova jek sikljovno reprezentirini ternikani organizacia taro regoni. O organizacie avgo drom isi len maškarbutikeribe thaj na džanena pe maškar peste. Ola jekha jek organizirinena ternikani čipota thaj kamlapes te kheden terne manušen tar sa o thema. Ola kamlapes te keren lafi baš i logistika (drom, arakhibe thana) thaj agenda (teme, prezentacie thaj agjaar ponadari.). O sikavutne pučena e participanten ko khelibe roljencar te na ovel len jekh gind nesave bukjencar dende averendar, numa šukare čhaneja. I resarin si te na oven ki jek gind, numa sa adava respekteja.

Khelibe roljencar 2:

Sekova jek sikljovno ko khelibe roljencar si manuš so biknela. Sa o bikinutne kerena buti jekhe kompanijake thaj kerena buti ko pobut dizja ki raštra. Ola kerena lafi baš bikinibe nevo artikli. O sikavutno šaj te del sar misal artiklo kova ka ovel ko intereso e sikljovnenge. Sar avgo, sekova tar o sikljovne kerela harni prezentacia tar o bikinibe ki lengiri diz ko vakti so nakhlja. Palo adava lela te kerelpe diskusia baš o phare bukja, o šukar bikinibnaskere strategie, thaj agjaar ponadari.

SESIA 5

5.1 I dilema baš keribe CV

E sikavutneske

I resarin tar o akala butisikljovina si te anel amenge popashe o koncepti baš CV thaj o barodžandipe tar o rodibe buti.

Avgo, jek tar o sikljovne drabari teksti.

Ko admi so avela, palo agorkeribe o drabaribe, o sikavutno džala ponadari diskusijaja. I dskusia šaj te avgodžal dikhljaribaja o avgothaneskere terminija. O sikljovne šaj te oven pućle te vakeren misalija. O sikavutno šaj te buvljaren i diskusia deindij pučiba.

Akala si nekobor pučiba baš i diskusia. O sikavutno šaj te kerel formulacia vi panda taro disave pučiba.

So si CV? Si len li o sikljovne CV – ja?
Si len li kerde CV – ja peske angleder?
Dengje li angleder aplikacia nesave bukjakje kolake so rodingjape CV? Te dengje, ko savo than?
Kola informace si zaruri te saikeri jek CV? Sar si organizirime akala informacie?
So gndinena baš o limitiribe tar i jek lileskiri rig thaj o ćhivibe fotografia ko CV?
So gndinena baš o bihramovibe i anglederutni bukjakiri eksperienca ko tumaro CV?
So gndinena baš o agoribaskere deiba droma tar i paramis?

E sikljovneske

Drabaren o teksti so avela:

Palo agorkeribe i sikavni , o Nusreti lelja te dikhel o šunjariba baš i buti thaj te aplicirini bukjake. Sa o šunjakeriba bukjake rodena sine te bičhalipe CV. Okola so dena sine buti rodena te bičhalelpe lenge CV ko e-mail. O Nusret na sine le CV thaj lelja te rodel kerde misalija tar o CV on line. Jekha jek agjaar angja činavibe te kerel lafi nesave pire amalencar kola sine len kerdo CV.

Nesave taro leskere amala sine zorale gndinaja kaj o CV našti te ovel pobaro tar jek lileskiri rig. Vakergje kaj ko adava si i poenta, te arakhe čhani sar te čive o majimprtantnikane bukja tutar ki jek lileskiri rig. Nesave olendar vakergje kaj o CV zaruri si te ovel le fotografia. Kobor si pobari i fotografia odobor pošukar. Sar te si, nesave tar o leskere amala na sine ki jek gind akaleja. Ola vakergje kaj CV tar jek lileskiri rig nane dajatvaja, numa adava si salde jek taro čhanija kolende šaj te kerelpe. Ola vakergje vi kaj nane šajdipe te delpe hramovakeribe tar nekaskiri eskperienca ki jek lileskiri rig. Ola jekha jek vakergje kaj tikno foto šaj te ovel čhivdo, i bari fotografia na dikhljola agjaare šukar. I Dženi, jek tar oleskere amalina, vakergja kaj geli palo dende rekomendacie tar o avera, thaj čhivgja pobari fotografia, numa ko intervju vakergje lake kaj adava si biprofesionalnikane. Disavo manuš dengja la godi, kaj o fajli kova so bičalela le ma te ovel but baro. Anglo jakhja si kaj okola so dena buti na mangena sine adava. Oj šhungja o godideibe.

O Nusreti arkhlja nekobor misalija baš CV on line. Vi trujal adava so sine poaver čhane ko formati, sa džana sine palo jek dendo drom. Sar ko misal, olende sine čhive informacie baš i edukacia thaj e bukjakiri eksperienca. I edukacja thaj e bukjakiri eksperienca zaruri si te oven čhivde ko niče tar o majneve dži o majpurane. Olende sine informacie baš pendžaribe avere raštrakere čhibja thaj kompjuterengere phirni phirnpa. Nesave olendar sine len pobut informacie, sar so si o hobi, personaliteti mujal aver manuša, thaj agjaar ponadari.

O Nusreti hazrikergja piro CV, numa sine le jek probemi. Ov soske sine terno, na sine le bukjakiri eksperienca. Sine le nekobor harnevakterskere bukja ko nilaj. Kergja buti sar kelneri ko jek kafe bar, dela sine propagandakere lila, dela sine arka ko legaribe phare bukja, sine anketari, thaj agjaar ponadari. Sine ko duj gogja va li si šukar sa akala bukja te hramonel len ko CV. Aver buti sine so na džanela sine va li akaja bukjakiri eksperienca ka dikhlol šukar bukjake ko ofiso. Sine ki gind kaj pošukar si te na hramonel akala bukja ko CV. Numa, ko adava vakti leskoro amal o Petar vakergja leske kaj vi ov

na chivgja e sezonakere angažmanija, numa gelo ko jek intervju ki jek kompanija baš tiknobikinibe thaj o manuš so kergja leske intervju dengja le godi kaj sakoja eksperienca si šukar te ovel ko CV vi trujal adava so nane phandlo e bukjaja kolakje delape i aplikacia, tari karana so adava si indikatori baš eksperienca ko pobuter bukja thaj kaj šaj te kere buti. Adava manuš vakergja leske kaj sakoja eksperienca si taro baro džandipe.

Akaja paramis chivgja e Nusrete te gndinel. Akava šungjola sine racionalnikane. Vi agjaar ko akava sine sensi, soske bizi akala eksperience, leskoro CV ka ovel čučo. Gndingja ano peste, savo istemalkeribe isi ko bičhalibe čučo CV?

Sar te kerelpe CV sine jek tar o teme kolege kerela sine diskusia pe amalencar. Sine but godideibe on line, numa but hari treningoja kola šaj sine te istemalkerenpe. Sine but legarutne lila thaj na džanela sine kaskoro godideibaskoro lafi te lel. Numa nesave taro o godideibaskere lafija sine šukar te istemalkerenpe. Sar ko misal:

Na kamlapes te bičhale e-mailoja baš apliciribe bukjake bi avgoanav. Adava nane profesionalnikane. Okola so dena buti šaj te na haljoven soke si o mesažo thaj šaj te kosen le.

Na kamlapes te bičhale e-mail koleste isi atačmenti o CV, bi teksteskoro ko mesažo. Vi akava jekha jek nane profesionalnikane, numa si panda pobilače tar o bičhlibe CV bi avgoanav ko mesažo. Salde nekobor lafjorja si zaruri te istemalkerenpe.

Na kamlapes te bičhale o CV fajli bi leskoro anav, ja nesave bidžandle anaveja. O fajli na kamlapes te ovel but baro. Ov šungja manušen so bičhalge fajlija kola si pobare taro 10 MB.

Ov na sine le eksperienca ko bičhalibe aplikacie bukjake ja profesionanikane mailoja, numa sa akava sine le sensi.

Rodljarindoj o šunjariba baš i buti, arakhlja jek than baš praktikanti kova sine baš manuš so biknela ki jek bari kompanija. Angja činavibe te bičhalel piro avgo CV.

Avgothaneskere terminija

Šunjaribe baš buti	Deibe informacia ko žurnali ja ko internet baš phravdo bukjakoro than.
Intervju baš buti	Bešibe koleste o kandidato bukjake dela džovapi ko pučiba, pučiba kola si baš o phirnipa ja anglederutni bukjakiri eksperienca.
CV	Hramome teksti baš nekaskiri edukacija thaj bukjakiri eksperienca.
Personalnikano ikeribe	Čhani koleste jek personi gndinela thaj kerela reakcia ko nesave bukja.
Tiknobikinibe	Bikinibe tar o šukarina ko tikne kvantitetoja.
Bukjakiri eksperienca	Eksperienca tar i anglederutni buti
Sikavnina	Edukacia
O višej (predmet) tar o mesažo (baš o mail)	O višej tar o mesažo si than koleste ćhivelape o avgoanav taro mesažo. But droma si sikavdo e lafeja “višej“. O avgoanav tar o maili zaruri si te del ko džandipe savo saikeribe avela.
Aplikacia bukjake	Hramome rodiba baš nesavi buti.
Bikinibe	Bikinibe šukarina.
Praktikanti	Personi kova so kerela buti te šaj te lel bukjakiri eksperienca, but droma si bizo pokiniba ja tikne pokinbaja.

5.2 Rodibe formatija tar o CV on line

E sikavutneske

I resarin tar akaja butisikljovin si o sikljovne te arakhen pobuter formatija tar o CV on line, te dikhen len, thaj ko akava proceso te sikljoven te keren personalnikano CV. O sikljovne kamlapes te keren on line džandibaskoro rodibe thaj te arakhen pobut formatija taro CV. Ola zaruri si te dikhen o formatija. Palo o agorkeribe tari akaja buti, o sikavutno zaruri si e sikljovnen te čhivel len ki diskusia. Pučiba so šaj te oven:
So isi len jekha jek o pobut formatija tar o CV? Ko so nane jek? So si standardikano saikeribe tar o CV? Sar si kerdi i organizacia tar o saikeribe?

E sikljovneske

Ker on line džandibaskoro rodibe thaj ker identifikacia tar pobuter formatija tar o CV. Dik pobuter formatija. So isi len jekha jek? Ko so nane tane jek?

5.3 Keribe personalnikano CV

E sikavutneske
I resarin taro akava butisikljovibe si te sikavel e sikljovnen sar te keren CV.

O sikavutno ćhivela o fundavne konceptia baš keribe CV, kolende khuvena: CV informacie (kontakti, edukacia, bukjakiri eksperienca, čhibja thaj agjaar nadari.), eksperiencakiri hronologia (avgodžaindoj tar o majnevo).

O butisikljovbe ka kerelpe ko faze ko nekobor sesie. E sikljovnendar šaj te rodelpe te astaren nišanhramovina khere, te ikeren ki godi o eksperience tar o bukja so kergje nilaeske, tiknevakteskere angažmanija thaj agjaar nadari.

E Sikljovneske

Keribe personalnikano CV.

SESIA 6

6.1 O Khuviba ki buti ko Roma

E sikavutneske

O resarina tar i butisikljovin: a) te stimulirinel diskusia baš o pharipa baš khuviba ki buti ko Roma; b) te sikljonpe nekobor avgothaneskere terminija kola si taro baro džandipe baš khuviba ki buti. c) te kerel stimulacia baš diskusia thaj analitikano gndibe.

Majanglune, jek ja pobuter sikljovne drabarena o teksti.

Palo agorkeriba o drabaribe, kerelape diskusia. I diskusija šaj te avgodžal dikhljarindoj e baredžandipaskere lafija. O sikljovne šaj te den misaloja sar te džalpe ponadarig. Šaj te džalpe ponadari diskusiaja pučibencar dende taro o sikavutno.

Potele si nekobor pučiba baš diskusija. O sikavutno kamlapes te kerel panda nesave pučiba.

Sar averovela sine e Romengiri situacija ki historia, tar o 19-to šelberšipe dži palo agorkeribe tar o Socializam?
Kuri ki Evropa majbut dživdinena o Roma?
Sar si i situacija e khuvibaja ki buti thaj e čorolipaja maškar o Roma ko avdisutno vakti?
Soske i Romani populacia si poterni tari sahni populacia ki Evropa?

E sikljovneske

Drabaren o teksti so avela:

“Pobut taro milja berša, O Roma, leindoj ko dikhibe e phirutnen, e Manušen, e Aškalien, e Sintonen thaj averen, si kotor tari Evropakiri populacia. O lafi “Rom” majangle sine alosardo ko Avgo Sumnaleskoro Romano Kongreso kova ikergjape ko London ko 1971 berš thaj istemalkerelape sar generikano thaj pragmatikano hramovakeribe baš pobuter

khedina. Ki Centralnikani thaj Dakšinpurabali Evropa, o Roma sine ki bilačhi biproporocionalnikani situacia ko vakti tar i tranzicia džainoj ke marketeskiri ekonomia. I historikani perspektiva dela arka te dikhelpe polokheste o harno nivelo tar o butikeribe, o baro čorlipe thaj I ekskluzija e Romengiri, so sa adava ko jek čhani džala ponadari vi avdive. Maškar o vaktija o Roma sine integririme ko lokalnikane ekonomie kola sine paše lengere khera sar sastneskere phirne, thaj manuša so arakhena sine grasten. I industrijalizacia thaj i post-industrijalizacia ko 19-to thaj 20-to šelberšipe thaj o peravdo rodibe tar o kandina kola sine pendžarde e Romenge, ki kombinacia e konsolidaciaja tar o nacionalnikane thema, angja dži adava o Roma te muken i migracia thaj te len te bešen ko jek than. Ko vakti taro Socijalizamo, o Roma but droma sine len pozicia sar bikvalifikuime bukjarne ki phari industria. Hari vakteske e dživdipaskoro standardi tar o Roma ulo šukareder, thaj but olendar sine len drom dži ko adekvatnikano kherutnipe, edukacia, thaj sastipaskiri preventiva. I tranzicia džaindoj nakuri e marketeskiri ekonomia sine la zorale negativnikane rezulatoja upral o Roma. O bifunkcioniribe thaj o kolapsi tar o bare themakere kompanie angje dži ko tiknjardo rodibe tar o tikno kvalifikuime thaj bikvalifikuime takati. O politike baš iranibe napalal i phuv thaj o peribe tar i kooperativnikani agrikultura čhivgja e Romen te keren migracia tar o ruralnikane thana ko dizja. Ko Paščimalo Balkan, akala pharipa sine džipherde dizjakere marebencar kola angje dži Romengiri migracia ko phuvja tar e Evropakiri Unia."

… "O Roma kerena i majbari gendi grupa tar o minoritetoja ki Evropa, populaciaja paše 10 dži ko 12 milionija manuša. Vi trujal adava so o Roma dživdinena ki sakoja them ki Evropa, majbare koncentraciaja si ki Centralnikani thaj Purabali Evropa – numeroja paše dži 3 milionija manuša ki Romania, Bulgaria, Ungaria, numa jekha jek vi agjaar ko Balkan kote lengoro numero si paše dži 600.000 ki Srbia. Sar dopheribe o fakti baš o baro numero e Romengoro, nekobor aver demografikane aspektija kerena lengiri situacija pobut specifikani. Na salde so si tane majbari minoritetengiri grupa ki Evropa, numa lengoro numero nakhavela e populacijakoro numero tar but Evropakere raštre. Aso jek baro džandipaskoro rodibe ko 11 thema membroja ki EU kova si kerdo ko 2011 berš, salde jek taro trin Roma si le pokjimi buti, 9 tar o 10 dživdinena teli linija tar o čorolipe ki raštra thaj paše 5 taro 10 si len eksperienca dskriminaciaja ko etnikano čhani. Panda ponadari, dikhindoj o phujrovibe tar i Evropakiri popuacia, i Romani populacia si terni: O Roma so si ko šajdipe bukjakje si 25 berš ko maškaruno numero, dikhindoj e Evropakoro maškaruno numero kova si 40, o terne Roma si 10 – 20 tarošel tar o neve takatija ke bukjakoro marketi. Numa, ko 2011 berš salde 15 tarošel tar o terne Roma sine len agorkerdi maškarutni sikavni thaj 60 tarošel tar okola so si maškar 16 dži 24

berš sine bizo buti, na sine kotor tar e edukacijakoro sistemi ja kotor tar nesavo tipi sikavnin. Akala čučipa barabar e nanibnaja bukjakiri eksperienca kerena phari thaj urgentnikani i integracia e Romengiri ke bukjakoro marketi."

Hajing: *Promoting Decent Work Opportunities for Roma Youth in Central and Eastern Europe. An ILO Resource Guide*, International Labor Organization, 2016.

Avgo thaneskere terminija:

Čorolipe	Nanibe fundavne bukja kobor so si zaruri baš egistencija, sar habe, than dživdipaske, ujravibe thaj takjaribe.
Socijalnikni eksluzija	Ekskluzia tar o saamalipe, ko leskere margine, but droma karanaja tar o ćorolipe thaj ovibe kotor tar nesavi grupa savi si diskriminirime baš piro etnikumi, religia, seksualnikani orientacija, invaliditeti thaj agjaar nadari.
Industrijalijacia	Bajrovibe tar i manufaktura thaj e industrijakoro produciribe.
Post - Industrializacia	Faza pali industrializaca , kana o sektori baš kandina ovela pobaro tar o produciribe.
Bikvlalifikuime - bukjarno	Bukjarno tikne phirnipaja, but droma phandlo tikne niveloja tar edukacia.
Phari industria	But droma anelape paše e metaleja thaj e industrijaja baš metalia.
Tranzicia	Džaibe tari jek ki aver faza. Akava lafi but droma istemalkerelape te nišankerel averdžaibe tar o socializam ko kapitalizam.
Pazareskiri ekonomia	Ekonomikano sistemi koleste o produciribe thaj o moldarina kerenape tari i rig e privatnikane kompaniengiri.
Raštrakiri kompania	Kompanie kola si ko manzin tar i raštra. But droma gndinelape ko šerutno tipi taro kompanie ko socijalizmo.

Iranibe tar i phuv	Iranibe tar i phuv kova si ko konteksti e phuvjaja savi so iraneape sine palo agorkeribe tar o socijalizmo.
Bareder edukacia	Nivelo tar i edukacia koja si ko maškar tar i maškarutni sikavni thaj o fakulteti.
Decentikani buti	Buti koja so dela decentikano pokinibe, bizidar ke bukjakoro than thaj socialnikani arakhin.

6.2 I khelin "Umlavibe" anglune lafencar tar i butisikljovin 6.1

E sikavutneske

I resarin tar akava butisikljovibe si: a) te kerelpe promoviribe o istemalkeribe tar o anglothaneskere lafija ko interestnikano čhani, b) te džangavel pe o kritikano gndibe.

O sikavutno kamlapes te ulavel e sikljovnen ko nekobor khenina (2-4). O khedina nakhavenape ko arakhibe o fraze. I khedin so si ko avgothan lela pursako (čokolada ja aver esavke čhaneste). O pursako si baredžandipastar baš o zoraribe i motivacia.
Te šaj te kerel pe popharo o arakhibe i fraza, delape ko šajdipe te phandenpe ko jek o lafija. Sar ko misal:

Garavdi fraza:

. . . . . .

Solucia tar i fraza:

Prioritetisitearakhelpedecentikanibutibašoternemanušakolasisocialnikaneavrijal

O sikavutno zaruri si te kerel nekobor esavke fraze.

6.3 Hramoviba harno esei baš i situacia e Romengere khuvibaja ki buti

E sikavutneske

O resarina tar akava butisikljovibe si: a) džangavibe o analitikano gndibe, b) promoviribe o phrirnipa baš hramovibe istemalkerindoj specifikane tehnikane terminija.

O sikavutno rodela tar o sikljovne te hramonen harno teksti baš adaja tema, istemalkerindoj o informacie vi o anglothaneskere lafija tar o teksti kova so drabargele thaj kergje le diskusia. Kana hramonelape o teksti, o sikljovne na kamlapes te konsultirinen o teksti.

E sikljovneske

Hramonen harno esei ki tema baš i situacia e Romengere khuvibaja ki buti. Istemalkeren o informacie thaj o neve lafija kola so sikljilen ko butisikljovina agleder akaja.

SESIA 7

7.1 Kategorizacia tar o phirnikane dzandipa baš khuviba ki buti

E sikavutneske

I resarin tar akava butisikljovibe si te kerelpe promovidiba tar haljovibe o džandipaskere phirnipa baš khuvibe ki buti.

Ko angluno admi o sikavutno avgodžala e diskusiaja baš nišanideibe tar o lafi phirnipe.

Pal i diskusia, sakova tar o sikljovne kamlapes te hramonen ki jek patrin taro lil (kola si lenge angleder dende) 5 phirnipa baš khuvibe ki buti. O sikavutno na dela nisave aver deskripcie. I resarin tar o butisiljovibe si te othe ovel puterde pučiba thaj te delpe šajdipe e sikljovnenge te den pumare gndina, proposaloja baš sa o bukja.

Pal o agorkeribe i butisikljovin tar o sikljovne, o sikavutno rodela sekastar olendar te drabarel thaj te del deskripcia tar o pandž džandipaskere phirnipa kola so hramonkerelen.

Ko admi so avela, o sikavutno ulavela e sikljoven ko nekobor potikne khedina (grupe). Sakoja khedin hramonela o džandipaskere phirnipa kola si hramome tar o sekova sikljovno ki khedin, thaj sekova sikljovno ki khedin isi le majhari15-25 phirnipaskere džandipa.

Tar sa o khedina rodelape::

a) te arakhen o diplikatija (te isi) thaj te ikalen len,
b) te keren nevi formulacia tar e phirnipaskere anava te si zaruri, thaj
c) te keren kategorizacia o phirnipa, thaj te ulaven len palo kategirie.

E sikljovnenge na delape arka thaj deskripcia sar te keren kategorizacia tar o džandipaskere phrinipa. Vakerdo si lenge kaj si len sahno tromalipe te keren i buti čhani sar ka anen chinavipe ki khedin.

Ko avutno admi, sakoja tar o khedina kerela prezentcia tar e phirnipengiri klasifikacija. Akava kerelape ki tabla (parni tabla, ja aver). (Majshukar si te istealkerenpe lila stikerija. Te nane stikerija, šaj te istemalkeren pe lila kola ka ćhiven pe ki tabla istemalkerindoj korkoriikerimi lenta).

Ko admi so avela, palo agorkeribe i prezentacia, o sikavutno avgodžala e diskusiaja baš kategorizacia, prezentrimi tar o pobuter khedina.

E sikljovneske

Butisikljovibe:

7.2 Matrica baš e phrnipaskere dzandipa baš o khuvibe ki buti

E sikavutneske

I resarin taro akava butisikljovibe si te vazdelpe haljovibe ko sikljovne baš o šerutne phirnipa baš khuvibe ki buti.
O sikavutno rodela tar o sikljovne te dikhljaren o duj matrice . O siljovne si len 10 minutija baš sakoja tar o butsikljovina.

Ko avutno admi isi diskusia baš o ververipa thaj mjazutnipa maškar o duj matrice kola si kerde ke khedinengiri buti.

E sikljovneske

Dikhljaribe o matrice kola si džandipaskere phirnipencar baš khuvibe ki buti.

Tabela 1. Phirnipa baš khuvibe ki buti

Kritikano gndibe	Sahnodžividpaskoro sikljovibe	Timeskiri buti	Korkorirespekti	*Džovapjalipe thaj reportiribe*
Te šaj :				
Te kerel ververipe maškar fakti thaj gndibe	Te mangel te džanel thaj te ovel leske šukar ko sikljovibe neve bukja	Te haljovel i rolja sekole jekheskiri taro timi	Te anglesikavel pire zorale riga thaj te pendžarel pire limitija	*Te čhivel anglo peste realnikane resarina thaj te kerel buti ko legoro realiziribe*
Te pendžarel, te kerel definiribe thaj te del deskripcia taro problemi	Te pakjal kaj o sikljovibe isi le kotor taro sa o sfere ko dživdipe, na salde ki siklana.	Te kerel planiribe te anel čhinavibe averencar.	Te testrinel bukja	*Te dikhel angleder o konsekvencie tar pire aktija*
Te khuvel ko kritikano informiribe kana si zaruri te anelpe chinavibe	Te haljovel kaj ko sahno vakti isi so panda te sikljovelpe	Te avel dži ko anglothaneskere informacie thaj idee	Te sikljol tar o došalipa	*Te kerel plani baš o istemalkeribe o vakti*
Te kerel moldeipe o alternative thaj te dikhel angleder o rezultatija	Te mangel te sikljovel neve chanija	Te avel ko agor ververikane gndinencar thaj konfliktencar respekteja	Te šaj te phiravel kritika thaj te ovle phravdo ko šukarpeskeribe	*Te agorekerel i buti ko vakti thaj te lojazel o agorvaktija*
Te čhinavel ko solucie thaj te džal palo lende	Te sikljol korkori ja averencar	Te sikavel empatia	Te lel o ašaribe baš o šukar agorkerde bukja	*Te sikavel participacija ko than thaj te ovel ko čačutno vakti*
Te dikhel o problemija sar buti so kamlapes te nakhelpe	Te kerel apliciribe tar o džandipe ko pobuter situacie	Te kerel praktikuibe o deibe thaj leibe te šaj te agorkerelpe e timeskiri buti	Te sikavel o emocie, gndina, pakjaiba	*Te dikhele angleder kobor vakti ka lel nesavi buti*

Te aplicirinel o džandipe ko neve situacie	Te džanel kana te rodel arka	Aktivnikane te lel participacia thaj te del komplimentija baš šukar agorkerdi buti	Te kerel pozitivnikane vjavaharija	*Te del hramovakeribe taro akcie bizo te kerel bango nekas*
Te anel šukar činaviba teli presura		Te legarel e manušen anglal thaj te kerel motivacija upral averende	Te kerel personalnikane thaj profesionalnikane phandina	
		Te džal palo e timeskere decizie		

Haing: Hache, L. et al., The *Quick Reference Guide: Blueprint for Life/Work Designs*, National Occupational Information Coordinating Committee, Washington, DC, US, 2000

Tabela 2. Pervazi tar o phirnipa baš khuvibe ki buti

Personalnikane kvalitetija kola anena dži ko khuvibe ki buti	• Pakjivdeibe • Sahne vakteja keribe • Phravdoilovibe thaj integriteto • Entuzijazmo, relijabiliteto	• Personalnikani prezentacia • Racionalnikani godi • Pozitivnikano korkorirespekti • Sensi baš humor	• Balansirime personalnikano thaj profesionalnikano dživdipe • Šajdipe te ave ki rig presuraja • Motivacia • Adaptiribe

Phirnipa	Elementi – (phirnipa kola so o butidendutne identifikuinena len sar baredžandipastar, numa nišanihramovibaja kaj e phirnipaskere prioritetija šaj te oven aver tari buti dži ki buti)	Phirnipa	Elementi – (Phirnipa kola so o butidendutne identifikuinena len sar baredžandipastar, numa nišani nišanihramovibaja kaj e phirniphirnipaskere prioritetija šaj te oven aver tari buti dži ki buti)

Komunikacia .. koja so anela dži ko produktiviteto thaj harmonikane vjavaharija maškar o bukjarne thaj o klientoja	• Šunibe thaj haljovibe • Užošunibnaske thaj direknikano keribe lafi • Hramovibe pal e publikakere mangina • Džovapjale avibe dži ko jek lafi (negociribe) • Korkorišajdutno drabaribe • Empatia • Keribe lafi thaj hramovibe ko aver čhibja trujal i Anglikani čhib. • Istemalkeribe o numeroja • Haljovibe e avrune thaj andrune klienten • Efektivnikano godipheribe • Keribe thaj istemalkeribe o maškarphandina • Bičhivibe pes anglal • Ulavibe o informacie	**Planiribe thaj organizacia** ...Koja anela ko lungo ja harno vakti dži ko strategikano planiribe	• Vakteskoro menadžmenti thaj prioritetija – aniba čhinavina baš o vaktija, koordiniribe pre obligacie, thaj o obligacie averencar • Bižajutnipe • Leibe inicijative thaj anibe čhinaviba • Adaptiribe i alokacia tar o resursija resarinaja te ikljolpe ki rig e deficienciencar • Keribe uže resarina thaj bičhlibe • Angjaribe ko thana o manušikano kapitali thaj o avera resursija mamuj o dende bukja. • Planiribe o resursija, leindoj e vakteskoro menadžmenti • Lela than sahne vakteja ko šukarkeribe thaj planiribe o procesija • Keribe vizija thaj proaktivnikano vjavahari • Angleder dikhibe – molodeibe o riskija, evaluacija tar o alternative thaj apliciribe o kriteriumija tar i evaluacia. • Khedibe, analiza thaj organiziribe o informacie • Haljovibe o fundavne biznis sistemija thaj o vjavaharija.

Keribe buti ki khedin …koja so anela dži ko šukareder bukjakere vjavaharija thaj rezultatoja	• Keribe buti ververikane ko berša khedinencar thaj bizo te dikhelpe, murš ja džuvli, i rasa, i religija thaj o politikano preperibe. • Individualnikani buti thaj sar kotor taro timi. • Džandipe te kerelpe definicia jek uloga sar kotor taro timi • Timeskiri buti ko ververikane situacie sar ko misal: planiribe, arakhibe solucia ke konflikteskere situacie. • Pendžaribe o zorale riga tar e timeskere džene • Treningo thaj mentoriovibe, deibaja fidbek	**Tehnologia** ...koja so anela dži ko efektivnikano keribe o dende bukja	• Isibe o fundavne IT phirnipaskere džandipa • Apliciribe o IT phirnipaskere džandipa sar rahciri baš menadžmenti • Istemalkeribe o IT baš organiziribe o date • Mangn baš sikljovibaske neve IT phirnipaskere džandipa • Isibe džandipe tar o OHS baš apliciribe i tehnologia • Fizikane kapacitetoja te istemalkerel tehnologia sar ko misal: Phirnipa kolenge si zaruri buti vastencar
Arakhibe solucie tar problemia...kola so anena dži ko produktivnikane rezultatoja	• Džaibe angle kerindoj kreativnikane, inovativnikane solucie • Keribe praktikane solucie • Sikavibe korkorišajdipe thaj iniciativa ko keribe identifikacia thaj arakhibe solucia tar problemija • Arakhibe solucie preblemenge ko timija • Apliciribe o strategie baš arakhibe solucie • Istemalkeribe matematika, budžetiribaja thaj finansiengere menadžmenteja baš arakhibe solucie problemenge	**Sikljovibe…**kova so anela dži ko šukarkeribe thaj ekspanzia tar o operacie thaj o rezultatia e bukjarneskere vi e kompanijakere	• Menadžiribe o sikljovbe • Deibe kontribucia ki sahni khedin baš o sikljovibe ke bukjakoro than • Istemalkeribe ververikane mediumija baš sikljovibe- mentoroibe, deibe arka thaj maškarphandipe, IT, sikavutnina • Aplikacia o sikljovibe baš ‘tehnikane problemija‘ (sar ko misal: sikljovibe baš o artikloja) thaj ‘manušikane‘ problemija (sar ko misal: maškarmanušikane thaj kulturakere aspektija tar i buti)

	• Apliciribe o strategie baš arakhibe solucie ko pobut thana • Testiribe o angločačina leindoj ko dikhibe o konteksti tar o date thaj i situacija trujal. • Arakhibe solucia baš e klientengere problemia pal o kompleksnikane proektengere problemia		• Entuzijazmi baš kontinuirimo sikljovibe • Isibe mangin baš sikljovibe neve bukja ko sa o kontekstija- ki buti vi avri olatar • Manuš phravdo neve ideenge thaj tehnikenge • Ovibe hazèri te kerel pe investiribe vakti thaj buti ko sikljovibe neve phirnipa • Ovibe phravde gogjaja baš o zaruripe sikljovibaske o adaptiribe ki averovin
Korkorimenadžiribe Anela dži ko bajraribe i hoš maškar o bukjarne	• Arakhibe solucia baš klientengere problemia kompleksnikane proektenge • Isibe piri vizia thaj resarina • Evaluacia thaj monitoring tar o performanse • Džanibe thaj vizia baš pire idee • Vakeribe pire idee thaj vizie • Leibe džovpideibe	**Iniciribe thaj organizirbe** ..kova anela dži ko inovativnikane rezultatoja	• Adaptiribe ko neve situacie • Keribe strategikani, kreativnikani i vizia, thaj vizia ko lungo vakti. • Te ovelpe kreativnikano • Identifikacia o šajdina kola na dikhena len lokheste avera • Transferi o idee kola si ki akcia • Generiribe šajdina • Iniciribe inovativnikane solucie

Haing: Employability Skills for the Future 2002, Australian Chambers of Commerce and Industry and Business Council of Australia

SESIA 8

8.1 Intervju baš i buti: So kamlapes te kere, vaj so na

E sikavutneske

I resarin tar akaja butisikljovin si te anenpe fundavne regulaminija baš vjavaharbe manušencar ko vakti džikote thavdela e bukjakoro intervju.

Ko avgo admi, o sikavutno avgodzala generalnikane diskusiaja e sikljovnencar baš adava sar ola gndinena ko so si zaruri majanglal te dikhen o kandidatija kana si ke bukjakoro intervju thaj savo vjavaharibe kamlapes te keren.

Ko avutno admi, o sikavuto rodela e sikljovnendar te keren dikhljaribe i tabela so si potele. Akava zaruri si te lel paše 10 minutija.

Pal o dikhljaribe o informacie tar i rig e sikljovnengiri, o sikavutno džala ponadari e diskusiaja adžikerindor fidbek baš nesave bukja tar i tabela: soske gndinena kaj disavo vjavaharibe lelape sar pozitivnikano ja negativnikano džikote thavdela o vakti baš bukjakoro intervju.

E sikljovneske

Dikhljaren i tabela potele thaj keren diskusija avere sikljovnencar.

So si zaruri te kere	15 работи кои треба да ги избегнуваш за време на интервју за работа
Ava 10-15 minutija angleder. Istemalker o vakti džikote adžikereja te dikhljare o informacie baš o butidendutno.	Resibe ko than haribaja. Bilačho personalnikano pesvakeribe. Nanibe intereso thaj entuzijazmo: pasivnikano thaj indiferentno.

Sakana te ovel tut penkalemi thaj lil. O rodibe penkalemi korkori vakerela baš adava kaj aljan bihazrkerdo.. Ov pozitivnikano, adava achovela ki godi. Šun šukar o pučiba anglo te de džovapi. Džikote si zaruri, ker pauza anglo te de džovapi ko kompleksnikano pučiba. Dža ponadari, numa vi te isi tut hoš sar kana kergjan bilaćho admi. Phirav panda jek kopia tar o CV thaj o reference lačharde ko foldero. Ma ker diskusia baš o masekpokinbe thaj o šukarina ki buti. Džikote pućena tut ma de džovapi disave numeroja (Lava sine masekpokinibe paše o numero... sar uljum studenti, mi resarin sine te sikljovav pobuter tar i buti thaj thaj te lav disave love...) O džovapija zaruri si te oven harne thaj preciznikane. Džikote nane kamlapes te de pobuter detaloja, limitirin tiro džovapi ko 2-3 minutia ko jek pučibe. De pučiba. O šuže pučiba rodena anglederutno hazrikeribe. Džikote kereja o plani sar ka de džovapi ko	Deibe pučiba baš o masekpokinibe thaj šukarina tar i buti. Deibe kritike baš o angleredutno butidendutno. Bilačho kontakti jakhencar e butidendutneja. Nadeibe pučiba baš i buti. Bizoagor deibe džovapi ko neasavo pučibe. Nakhibe upral o komplekso "me džanava sa“. Bišajdipe te vakeretu uže. Nanibe pestepakhaibe thaj ekvilibriumi, neuroza. Ikalea tut lafencar, na sijan užo, sijan ko duj gogja nesave bukjenge. Nanibe manirija thaj šukar vjavaharibe. Bilače hazrikerdi aplikacija baš i buti. Bizo intereso baš i kompanija ja i industria.

neasavo pučibe, hramon vi nesavo konkretnikano pučibe kova mangeja te puče. Sar ko misal: Šaj te den hramovakeribe tar jek dive ki buti? Sar ka den molodeibe baš o aplikantija? Kola manuša ka oven mire kolege thaj kola manuša upral mande ki hierarhija? Sar kerelape evaluacija tar nesavo bukjarno, thaj sar šhaj te lel promocija? Kola manuša si tire klientoja? Ko si tiri konkurencia? So adžikerena tar o neve mauša? Kola kvalitetija si zaruri te ovel len? Kobor sigate ka ovel man džovapi tumendar? Kana ka anen agorutno chinavibe? Ikeren fluentnikai koverzacia. Gogjaja ikeribe fluentnikani konferzacia, dijalogo ke monologesoro than, vi ka oven molodende pozitivnikane.	

Haing: Surfing the Labor Market. Job Search Skills for Young People, International Labor Organization, 2012.

8.2 Intervju baš i buti: khelibe roljencar

E sikavutneske

I resarin tar akaja butisikljovin si te hazrikerenpe o sikljovne baš o intervju bukjake.

O sikavutno ulavela e sikljovnen ko trin grupe. I angluni grupa si kandidatoja baš i buti. Ola ka oven kerde intervju jek palo jek baš i buti. Tari ever rig si o manuša so kerena o

intervju. Ola kerena intervju e kandidatonen. Ola kerena jekha jek buti. I trinto grupa upraldikhela. Ola upraldikhena o intervjuia thaj dena pumaro fidbek. Pali i avgo runda, kana o kandidatoja (optimalnikane 2-4 manuša) agorkerena o intervju, o grupe dena jek jekheske pe rolje.

Isi trin grupe taro o rolje. I avgo grupa tar o kandidatoja baš buti khelela i avgo rolja; i dujto grupa khelela i dujto rolja thaj i trinto grupa khelena i trinto rolja. Taro baro džandipe si sa o sikljovne te khelen i rolja tar o kandidatoja baš i buti.

I rolja tar o sikljovne so kerena o intervju si te gndinen thaj te keren pučiba sar grupa. O Pučiba zaruri si te oven ki konzistencia e pučibencar kola denape ko intervju baš i buti.

I rolja tar o upraldikhutne si te anen kriteriumija upral kolende ka den molodeibe kandidatonen baš i buti. O kriteriumija šaj te ovel len peste: Kobor šukar o kandidato ka kerel pesvakeribe, o nivelo tar o intereso so isi le o kandidato, kobor šukar dela džovapi ko pučiba, kobor šukar dela pučiba, thaj agjaar nadari. O upraldikhutne kamlapes te istemalkeren akala kriteriumija jekha jekh sa e kandidatonenge.

I rolja taro sekova kandidato baš buti si te hazrikerelpe baš o intervju individualnikane.

Palo o agorkeribe tar sakoja runda tar o khelibe roljencar, o sikavutno zaruri si te chivel e sikljovnen ki diskusia baš adava kobor šukar nakhle ko intervju, so si šukar kerdo, so si zaruri te keren šukareder, thaj agjaar nadari. I resarin si te chivenpe sa o sikljovne aktvnikane te gndinen baš o proceso tar o intervju.

E sikljovneske

Džan palo o instrukcie dende tar o sikavutno thaj thaj len than ko potele dende khelina roljencar:

Khelin roljencar 1:

O kandidato dela pi aplikacia baš poterno bikinutno manuš ko baro, šukar pendžardo bikinibaskoro than baš elektronikane aparatija. O kandidato isi le tikno bukjakoro

pendžaribe, tari karana so anglo nesavo vakti agorkergja i maškaruni sikavni. Sar bukjakoro pendžaribe lelape vi i buti ko nilaj thaj o harne angažmania. O kandidato isi le šuže molina thaj šukar pendžaribe tar i Anglikani čhib. O kandidato šukar tejrola e pendžaribaja o elektroniane aparatija. O kandidato nane le anglederutno pendžaribe tar o bikinibe. Ov/ oj zaruri si te pherel i godi e manušeskiri so kerela o intervju kaj isi le/ la šukar komunikacijakere džandipa, thaj kaj ka ovel šukar bikinutno manuš.

Khelin roljencar 2:

O kandidato dela pi aplikacija baš terneder asistenti ki lokalnikani Romani biradžakiri organizacia. I biradžakiri organizacia kerela buti e khedinaja ko esavko čhani so dela kanunikani arka baš o Roma, thaj edukacijakere kandina. Jekha jek agjaare kerela buti ki biformalnikani edukacija tar o terne. Na rodelape tar o kandidato te ovel le angluno bukjakoro pendžaribe, numa olestar rodelape te pendžarel šukar i khedin. Tar o kandidato rodelape te ovel le šukar komunkacijakere phirnipa, ka ovel zaruri te kerel buti ko tereni, ka kerel lafi manušencar thaj zaruri si te ovel le šajdipe te kerel šukar kontaktija olencar. Tar o kandidato rodelape te ovel le fundavne pendžariba tar i diskrminacija, kanuneskiri arka baš o Roma, thaj taro edukacijakere paloakhariba dži kolende avena o Romane čhave thaj o familie. Majangle rodelape fundavno pendžaribe, numa nadari džandipaskoro zorakeribe treningoja ka ovel dendo. O kandidatoja zaruri si te ovel len šukar IKT phirnipa, tar i karana soske ka kerelpe andrečhivibe o date, ko vakti džikote džana e tereneskere intervjuia.

Khelin roljencar 3:

O kandidato dela pi aplikacia ki agencia baš thaneskere šukarina. I agencia dela arka ko deibe o thana teli kiraja thaj biknela pobaro kotor olendar. Ki buti rodelape keribe identifikacia o neve manzina, kola si kerde sa o vakti reklamiribe, komunikacia e manzinengere sajbiencar vi e klientencar, komunikacia e advokatencar, limitikerdi buti kontraktoncar, keribe buti databazencar tar o manzina. I buti na rodela specifikane tehnikakere phirnipa, numa o kandidato zaruri si te ovel le IKT phirnipaskere džandipa, te kerel lafi Anglikane thaj te kerel komunikacia. O kandidato isi le tikno praktikano pendžaribe e bukjakoro džikote sine ki maškaruni sikljovni. Ov/ oj zaruri si te anel ki gind e manušen so kerena o intervju kaj ov/ oj si o čačutno manuš baš i buti.

SESIA 9

9.1 O bukja so si zaruri baš o khuvibe ki buti e terne Romenge

E sikavutneske

O resarina taro akava butisikljovibe si: a) diskusia baš o specifikane bukja so si zaruri baš khuvibe ki buti e terne Romenge, b) te kerel promoviribe tar o analitikano gndibe thaj hramovibe.

Avgo, nekobor tar o sikljovne drabarena o teksti.

Ko avuto admi, palo drabaribe o teksti, o sikavutno lela te kerel diskusia. I diskusia šaj te avgodžal dikhljaribaja o baredžandipaskere terminija. Tar o sikljovne rodelape te den misalija. O sikavutno šaj te džal ponadari e diskusiaja deindoj džovapija.

Akala si nekobor pučiba baš i diskusia. O sikavutno zaruri si te del panda nesave pučiba.

Soske o terne manuša ačhavenape bizi pakjiv kana rodena buti?
Soske o terne Roma isi len harneder phirnipaskoro nivelo taro aver terne manuša?
Soske si phari i tranzicia tar i sikljovni ki buti?
Kola si o bukja so si zaruri baš o khuvibe ki buti e Romane džuvlenge?

E sikljovneske

Draberen akava teksti:

"...O terne Roma avena dži ko nesave phare paloakharina kolencar resenape sa o terne manuša. Pobaro kotor taro vakti arakhena buti ekvaše bukjakere vakteja, tikne vakteja ja ki sezonakiri buti, ja kerena buti ki sarkali ekonomija bizi socijalnikano arakhibe. ..Ola šaj te oven majlokhe phagerde ko biznis ciklusi, ko majbaro vakti „okola so ko agor khuvibaske ki buti, thaj okola avgo so mukena len tari buti". O terne avena dži ko pobare konsekvencie pal o ekonomikane problemija ki Evropa, kola šukar dikhenape tar o bare

numeroja tar o bibukjarnipe. But baro numero taro terne manuša ačhovena bizi pakjiv thaj tari adaja karana na rodena buti vi trujal adava so si tromale thaj bare manginaja bukjake…

.....

“O terne Roma isi len harneder nivelo tari edukacia thaj džandipaskere phirnipa taro terne manuša dikhlo generalniane vi trujal o fakti kaj bajrola o than so lena o terne Roma (taro 15 dži ko 24) ko pobare klasoja tar i maškaruni sikavni thaj ko thana baš i uči edukacija ko palune 10 berša… O efektoja tar o stereotpija thaj i segregacia; e instituciengere phandromina thaj politike baš adresiribe lengiri marginalizacia; potikni edukacija; tikne šajdina baš sikavnina; thaj buteder restrikciencar akceso dži ko avera kandina, panda kerena blokiribe oleniri integracia ke bukjakoro marketi... Ko jek vakti, e strukturengere problemija si nišani tar i post-socijalizmoskiri ekonomia ki Centralnikani thaj Purabali Evropa. Akala ekonomie khuvgje kje ekononijakiri tranzicija bare numeroja bikvalifikuime bukjarnencar thaj tracidionalnikane edukacijakere sistemencar kola gele nadari kerindoj terne bikvalifikuime takatija vi palo 1990 berš, džikote but taro bukjakere thana kola so sine kerde palo 1990 berš rodena sine uče kvalivikuime bukjakere takatija... O užo haljovibe tar o pharipa so si ki tranzicija tar i sikavni ki buti ko Roma si taro baro džandipe... o terne Roma šaj te ovel len šukarin tar o sikavnina baš tehnikane thaj profesionalnikane phirnipa, phirnipaskere džandipa baš khuvibe ki buti...“

...

“O numero taro džene ko Romane khera si pobaro tar o gadžikane thaj o romane džuvlja isi len buteder čhave tari saastardi populacija. O limitirime akceso dži ko institucie baš arakhibe tikne čhave si majbari karana so phandela o drom khuvibnaske ki buti.O Roma khuvena ki prandin but terne thaj adava šaj te ovel jek taro karane so phandela o drom dži ko aktivitetoja, numa panda buteder ki edukacia… O terne Romanja, sar avera džuvlja avena mujpaše e diskriminaciaja ko khuvibe ki buti. Sar ko misal, Okole thanende kolende so našti te khuven ki buti karanaja so si khamne, ja okole thanende kuri so rodelape lender te keren kamnipaskoro testi...”

Haing*: Promoting Decent Work Opportunities for Roma Youth in Central and Eastern Europe. An ILO Resource Guide*, International Labor Organization, 2016.

Avgothaneskere terminija:

Bukjarno ekvaše bukjakere vakteja	Khuvibe ki buti kova nane sahne bukjakere vakteja, sar ko misal: salde ekvaš taro dive ja nekobor divesa ko kurko.
Khuvibe ki buti ko disavo vakti	Khuvibe ki buti kova džala ko disavo vakteskoro periodi, nane stabilnikano.
Sezonakoro khuvibe ki buti	Khvibe ki buti kova si ki disavi sezona kolate rodelape nesave tipija bukjarne. Sar ko misal: ki turistikani sezona isi bajrardo intereso baš o turizmo.
Sarkali ekonomia	Ekonomia kolate nane themesekotora thaj ekonomia kolate o bukjarne na khuvgje formalnikane ki buti.
Socijalnikani arakhin	Politike thaj čhinavdina baš arakhibe e manušen tar o čorolipe.
Thaneskiri segregacia	Si baš o kotor tar i populacia, sar ko misal: disavi etnikani grupa, sar Roma, dživdinela ulavdi tar i aver pupulacia, majbut droma ko ulavdo than tari diz.
Tranzicia tar i sikljovni ki buti	O periodi maškar o agorkeribe e edukacijakoro proceso thaj o integriribe ko marketi baš buti.

9.2 I Khelin “Umlavibe”

E sikavutneske

O resarina tari akaja butisikljovin si: a) te kerelpe promocija o istemalkeribe tar o anglothaneskere terminija ko iteresnikano čhani, b) te kerelpe promocija tar o kritikano gndibe.

O sikavutno zaruri si te ulavel e sikljovnen ko nekobor grupe (2-4). O grupe nakhavanepe ko pučararakhibe o fraze. O avgo than lela pursako (čokolada ja diso aver agjaar). O pursako si baredžandipastar baš zorakeribe i motivacia. Karanaja te kerelpe phareder i fraza baš pučararakhibe, šukar si te phandenpe ko jek o vorbe. (dikhen i khelin anglo akaja ko kotor: 6.2)

9.3 Hramovibe harno esei baš o pharipa dzikote rodelape buti ko Roma

E sikavutneske

O resarina tari akaja butisikljovin si: a) džangavibe o analitikano gndibe, b) kreiribe džandipaskere phirnipa baš hramovibe istemalkerindoj specifikane tehnikane terminija.

O sikavutno rodela taro sikljovne te hramonen tikno teksti baš i jekha jek tema istemalkerindoj o informacie thaj o avgothaneskere terminija taro teksti kova so drabarge le thaj so kergje le diskusia. Ko vakti taro hramovibe o esei, o sikljovne na kamlapes te konsultirinen o teksti kova so drabarena.

E sikljovneske

Hramonen harno esei ki tema – E Romengiri situacija baš khuvibe ki buti. Istemalkeren o informacie thaj o neve lafija so siklilen len ko anglune butisikljovina.

SESIA 10

10.1 Sikljoibe te na ove ki jek gind nekasaja: khelibe roljencar

E sikavutneske

I resarin tari akaja sesija si te del hajovibe tar o barodžandipe baš o naovibe ki jek kgind nekasaja baš disavi buti, numa respekteja..

O sikavutno **na dela deskripcia** baš i resarin. Ov/ Oj direktnikane avgodžala e khelinaja roljencar. Džikote i grupa si but bari, o sikljovne ulavenpe ko tikneder grupe kerde tar 3-5 sikljovne. Sako tar o grupe hazrikerelape baš piri khelin e roljencar.

E grupenge delape harni deskripcia tar i khelin e roljencar thaj palo adava olendar rodelape te keren o rolje.

Ko avutno admi, o sikljovne khelena pumare rolje.

Palo agorkeribe i khelin e roljencar, o sikavutno dela deskripcia tar i resarin. Palo akava kerelape diskusia.

Ko avutno admi, o sikljovne khelena o rolje dujto drom, akava drom lojanibaja te keren vjavaharibe respekteja kana nane tane ki jek gind nekasaja.

E sikljovneske

Khelen o potele dende rolje, džaindoj pal o instrukcie tar o skavutno.

Khelin roljencar 1:

Sa o persone ki butikeribnaskiri grupa kerena buti ko jekha jek timi thaj ki jekha jek organizacia. O masek si Juni thaj ola alosargje o vakti koleste ka džan ko ferias. O menadzeri si fleksibilnikano palo akava pučibe, sa džikote si khoni ki kancelarija. Sar te

si, akava nilaj si avereder soske isi buteder buti. Nesave tar o feriasa učarena pe vakteja, thaj adava na mukela e bukjarnen te džan ko ferias ko jek vakti. Khuvenape jek jekheja o interesija e bukjarnengere. Sako tar o bukjarne vakerela soske si baredžandipastar olenge te ikeren pumaro termini; sar evidencia dena o anglederutne berša kolende dena sine angluno than e kolegenge. Sa tar o persone si zorale manginaja. O menadže vi agjaar tergjola ki gind kaj o dendo ničeikeribe nane le funkcioniribe thaj jek tar o bukjarne ka ovel zaruri te averkerel o vakti taro po ferias.

Khelin roljencar 2:

Sa o persone tar i grupa si kotor tar o jekha jek timi. O timi zaruri si te anel činavibe savo saikeribe ka ovel ko bilbordi (teksti thaj piktura) baš o produkti kova mangena te keren reklamiribe. O produkti si lokalnikano kerdo piibe so si karbonirime. Khoni olendar nane le personalnikano intereso baš i saikerin. Ola isi len ververikane gndina. Disave olendar si ki gind kaj o averengere gndina nane len sensi; ola dena deskripcia soske olengiri reklama si šukareder. O manuša khuvena ki bari debata.

Khelin roljencar 3:

Ki khelin roljencar isi telefoneja keribe lafi. Olate isi 2-3 keribe lafi telefoneja. Ko sekova keribe lafi isi duj manša. Jek taro manuša kerela buti baš i kompania, thaj o aver si klienti. O manuš so kerela buti baš i kompania isi la responsibiliteto te del godi e klienten so isi len palalpokiniba. Ov/ oj rodela olen thaj ačhovela ko odova te dodžanel kana ola ka keren pumare pokiniba. O aver mauša ki grupa si klientija. Disave taro klientija si holjame, soske but droma rodenalen te den len godi pokinibnaske.

10.2 O Nishanideibe tar o socijalnikane mediumija ko rodibe buti: Pendzarkeribe o Linkedln

E sikavutneske

I butisikljovin rodela istemalkeribe kompjuteri thaj internet. Duj sikljovne šaj te keren buti ko jek kompjuteri džikote si zaruri. Na delape avgothan baš o istemalkeribe jek kompjuteri buteder tar duj džene.

O resarina tar i sesia si:
1.Te sikljolpe sar o socijalnikane maškarphandina šaj te istemalkerenpe ko proceso baš rodie buti
2. Te sikljolpe sar te kerelpe šukar personalnikano profili ko Linkedln

O sikavutno isi le harno intro baš so socijalnikane maškarphandina thaj olengiri rolja ko arakhibe buti. Ov / oj dela deskripcia soske o Linkedln si baredžandipastar baš o bukjarno dživdipe. Ko avutno admi, o sikavutno kerela diskusia e sikljovnencar. O sikljovne dena džovapija vali istemalkerena o socijalnikane maškarphandina baš rodibe buti, vali džanena baš avere manušengiri eksperienca, thaj agjaar nadari. Ko avutno admi o sikljovne phiravenape ko proceso tar phravibe thaj dikhljaribe olengoro profili ko Linkedln thaj keribe lengoro personalnikano profili. O sikljovne dikhljarena o profilija thaj kerena diskusia so šaj te kerelpe šukareder.

E sikljovneske

Pendžarkeribe o Linkedln.

SESIA 11

11.1 Profesionalnikani E-mail komunikacia

E sikavutneske

I butisikljovin rodela istemalkeribe kompjuteri thaj internet. Ka oven zaruri nekobor e-mail akauntija.

I resarin tar i butisiljovin si te sikavel e sikljovnen baš o ničevakerina tar i profesionalnikani komunikaicia mejloja.

Ko avgo admi, o sikavutno kerela intro ki tema. Ov sikavela o fundavne ničevakerina baš i profesionalikani komunikacia, koja peste saikerela:

Istemalkeribe specifkani deskripcia tar o angloanav e mesažoskoro (khedibe ki Sofia)
Šukar avgolafi deibe (Pakjavno Rajo, Rajuni)
Šukar intro
Užo, preciznikano thaj šukar vjavahareja hramovibe
Šukar agorkeribe o mejlo (Respekteja, puterdeileja, vi agjaar nadari)
Istemalkeribe o opcie: de džovapi thaj de džovapi sarinenge
Istemalkeribe o opcie: To, Cc и Bcc

O avutn admi saikerela khelin roljencar. O sikavutno ulavela e sikljovnen ko nekobor grupe. O grupe čhivenape ko leibe thaj deibe mejloja.

Palo agorkeribe o khelina roljencar 1 thaj 2, o sikavutno ulavela e sikljovnen ko grupe, thaj rodela olendar te gndinkeren panda nesave khelina roljencar baš profesionalni komunikacia mejloja. Jek kotor tar akala khelina šaj te istemalkerenpe thaj ko aver sesie.

E sikljovneske

Intro ki profesionalnikani komunikacia. Khelen o avute khelina roljencar džaindoj pal o ničevakeribe dendo tar o sikavutno.

Upraldikhen nesave fundavne ničevakerina tar i profesionalnikani komunikacia mejloja:

Sakana istemalker specifikano thaj hramovakeribaskoro angloanav ko mešažo kova vakeri so isi ko saikeribe. Ma bičhal mejloja kola nane len anav tar o angloanav ko mesažo.

Sakana istemalker šukar lafiresibe ko mejlo. Pakjavne Rajo/ Rajuni, Pakjavneja Rajo, Pakjavnie Rajunori – džikote na džanena vali o personi si murš ja dživli; ja pakjavno Rajo X ja pakjavni Rajuni Y. Tari šukar eksperienca si te istemalkere intro ko mesažo. But droma istemalkerdi fraza si „Pakjaibaja sijum kaj akale mesažoja arakjava tumen ko šukaripe“, thaj agjaar nadari.

Jekha jek agjaare hramon šuželafencar thaj uže. Istemalker i dendi interpukcia.

O mejlo agorkerelape deindoj lafiresbe, sar „Šukar lafiresin, phravde ileja tumaro, respekteja“ vi agjaar nadari.

Istemalker i opcia „replay all“ kana si zaruri. Džikote o mejlo si bičhalodo dži tute thaj dži pobuter manuša, odova nišankerela kaj vi ola si zaruri te oven informirime baš o džovapi thaj adaleske zaruri si te istemalkerelpe i opcia „replay all“. O manuša but droma bistrena te istemalkeren akaja opcia thaj šaj avel lokheste dži namangli komunikacia.

O than „To (Dži)“ si baš o manuša dži kolende bičhaleja o mesažo; ko than „Cc“ hramonenape o manuša kola si zaruri te informirinenpe baš i komunikacia, numa o mejlo nane adresirime dži olende. O than „Bcc“ istemalkerelape kana o manuš so bičhalela o mesažo mangela te informirinel akale manušen baš i komunikacija, muma o manuša tar o „To“ thaj „Cc“ te na džanen adava.

Khelin roljencar 1:

I Monika organizirini khedibe ki Sofia koleste zaruri si te len than 4 organizacie tar 4 raštre. Sare ola zaruri si te resen ki Sofia tar ververikane lokacie. I phari buti si te kerelpe koordinacija o datum kova si šukar sa e organizacienge. Nekobor mejloja si bičhalde pal o pučibe baš o datumi. Aver buti so isi len si te keren koordinacija i agenda baš o khedibe. I agenda zaruri si te ovel la po duj prezentacie tar sa o organizacie. Sa o prezentacie zaruri si te oven phandle e temaja baš e terne Romengoro khuvibe ki buti. O prezentacie kamlapes te astaren tan ko pbuter aspektoja thaj te na učharen pe temencar. O organizacie bičhalge but mejloja pal o pučibe akale bukjencar.

Khelin roljencar 2:

I Lindita kerela koordinacia tar o timi kerdo tar tereneskere bukjarne kola kerena buti ko butheder dizja. Ola kerena buti ko Romane sahne khedina thaj kerena karierakoro godideibe baš o terne Roma. Aver buti so kerena si promoviribe kursija baš khuvibe ki buti. Ola kerena registracicja tar o kandidatoja thaj kerena liste tar o potencijalnikane manuša so ka keren participacia olende. I Lindita isi la nekobor pučiba baš adava sar nakhlja o paluno kurko. Oj dela o pučiba dži ko sasto timi ko jek vakti. Ola dena pe džovapija. Jek kotor tar o timi kova si kotor tar o dizja isi le pučiba baš o timija tar o aver dizja. I Lindita jekha jek dela pučiba baš adava nesave kolege te den užeder deskripcia.

SESIA 12

12.1 Personalnikano khuvibe ki buti SVOT analiza

E sikavutneske

I resarin tari akaja butisikljovin si te sikavel e skljovnen sar te keren pesmoldeibe tar olengoro shajdipe baš khuvibe ki buti istemalkerindoj i SVOT matrica.

O sikavutno dela deskripcija baš i SVOT matrica (o zorale thaj kovle o riga, nazorale aspektija thaj dardeina) Ov/ Oj vakerela kaj akava rahciri šaj te istemalkerelpe baš but avera moldeina, leindor thaj o shajdipe baš khuvibe i buti. O sikavutno dela nekobor misalija kolende istemalkerelape akaja analiza.

Ko avutno admi, o sikavutno rodela tar o sikljovne te keren individualnikani SVOT analiza. Paše 15 minutija lela vakti akaja butisikljovin.

Ko jek admi ponadari, o sikavutno rodela tar o sikljovne te keren prezentacia piri analiza. Palo adava avela diskusia.

E sikljovneske

Keren moldeibe tar tumaro šajdibe baš khuvibe ki buti istemalkerindoj SVOT matrica.

O zorale riga čhivena amen poangle averendar.
O kovle riga, kerena amen deficienciencar.
O šajdina si faktorija avrijal ja iventija kola si ko amaro istemalkeribe.
O dardeina si faktorija avrijal ja iventija kola nane ko amaro istemalkeribe.

Zorale riga	Kovle riga
Šajdina	Dardeina (daravina)

12.2 Komunikacia: arakhibe solucia komplicirime klienteja

E sikavutneske

I resarin tari akaja buti sikljovin si te sikljonpe komunikacijakere phrnipa thaj peskontrola ko situacie pherde streseja ki buti.

O sikavutno dela deskripcija tar o khelina roljencar. O sikavutno na vakerela i resarin tar i butisikljovin. O sikljovne šaj te khelen thaj te keren improvizacia sa džikote khelena o rolje dende resarinaja.

Faza 1: O sikljovne si ulavde ko parija. Sekova tar o parija zauri si te khelel jek tar o rolje koja isi la peste ikljvibe ki rig komplicirime klientoja. O klientoja isi len ververikane demografikane karakteristike thaj isi len specifike sekova olendar ko piro čhani.

Pali i khelin avela diskusia baš adava so nakhlja šukar, so šaj te šukarkerelpe, kola si o godideina so šaj te istemalkerenpe ko esavke situacie thaj agjaare nadari.

Faza 2: O sikjlovne si ulavde ko buteder grupe. Sako grupa gndinkerela 1-2 situacie kolende kamlapes te ikljon ki rig komplicirime kilintoja. Palo adava khelenape o situacie. O sitacie džana diskusiencar.

E sikljovneske

Khelen o o rolje so avena, džaindoj pal o instrukcie tar o sikavutno.

Khelibe roljencar 1:

I situacija ovela ko bikenibaskoro than menienge. O rolje si komplicirime klienti thaj bikinibaskoro manuš. O komplicirime kliento si phureder manuš kova isi le problemi šunibaja thaj našti te kerel lokhi komunikacija e manušeja so biknela, thaj o klienti mangela te dikhel so šaj buteder parija menie.

Khelibe roljencar 2:

I situacia ovela ko kurko. O rolje si komplicirime klienti kova si pherdo nervozaja, na but agresivnikano (manuš ja džuvli) thaj phureder aindžeskoro manuš kova biknela pire produktija.

Khelibe rojencar 3:

I situacia ovela ko bikinibaskoro than tar mobilnikano operatori. O rolje si komplicirime klienti kova si teli nervoza soske mangela te kerel pokinibe piro pokinibaskoro lil, numa o sistemi perdilo thaj ov/ oj našti ovena kandime tar o bukjarne ko bikinibaskoro than.

Panda aver disave khelina šaj te oven kerde.

SESIA 13

13.1 Publikani prezentacia Power Point-eja

E sikavutneske

I resarin tari akaja buti sikljovin si te sikavenpe o sikljovne te keren publikani prezentacia. I dujto resarin si te pendžarkerenpe e istemalkeribaja o Power Point.

Ko angluno admi, o sikavutno kerela harni prezentacia baš o istemalkeribe o Power Point. O sikljovne kola so nane len pendžaribe tar o Power Point delape lenge motivacia te sikljon khere.

Ko dujto admi, o sikljovne isi len disavo vakti (dži 20 minutija) te sikljoven i buti ko Power Point.

Ko avutno admi o sikavutno kerela lafi baš o barodžandipe tar o publikano prezentiribe. Ov/ Oj dela deskripcia kaj adava si kotor tar i buti bute manušenge; kaj but manuša isi len nervoza kana kerena prezentacia anglo but manuša; thaj kaj o publikane prezentacie šukarkerenape butisikljovibaja.

Ko admi so avela, o sikavutno ulavela e sikljovnen ko potikne grupe, parija ja džikote isi kopjuteri sekoleske, sekova sikljovno kerela buti individalnikane. O sikavutno dela teme baš publikani prezentacia. O sikavutno dela deskripcia kaj o sikljovne zaruri si te keren **on-line rodljaribe** koleja ka kheden informacie baš i prezentacia.

I publikani prezentacia zaruri si te ovel harni (paše 5 minutija). Baredžandipastar si sekova tar o sikljovne te kerel prezentacia. Džikote kerelape buti ko tikne gupe, kerelape prezentacia ko nekobor runde sa džikote na sa o sikljovne na agorkerena i prezentacia.

O sikavutno šaj te del motivacia e sikljovnen te istemalkeren korkori buteder bukja istemalkerindoj o Power Point, sar so si čhivibe pictura, diagrami, thaj agjar nadari. Numa vi sar te si, i majbari resarin tar i butisikljovin si butisikljovibe o pubilikano prezentiribe.

Nesave teme baš i prezetacia si dende teleder. O sikavutno zaruri si te gndinkerel panda nesave teme baš i prezentacia.

E sikljovneske

Intro ko publikano prezentiribe istemalkerindoj o Power Point.

Teme baš i prezentacia:

O bukja kola so o turistija šaj te keren thaj te dikhen ki miri diz.
O majbare dizja ki miri raštra thaj palo so si ola pendžarde.
O majbare kompanie ki miri raštra thaj olengere produktija.
O majbare problemija ki miri raštra.
O bukja so si zaruri te oven len o terne manuša karanaja te šaj te arakhen buti.
Savo si o suno tar o terne manuša ki miri raštra?
Miro majmanglo sportisti.
Miri majmangli sinemakiri čeren.
Panda nesavi prezentacia tar o teme kerde tar o sikavutno ja teme dende tar o sikljovne.

SESIA 14

14.1 Dzaibe ko intervjuia bizo dzovapi napalal

E sikavutneske

I resarin tar o butisikljovibe si te bajrarelpe o sadžandipe maškar o sikjovne baš šukarpendžarde situacie thaj te del len bidaripe.

Jekto, Jek ja buteder sikjovne drabarena o teksti. Palo adava avela diskusia.

Pučiba baš i diskusia so šaj te oven:
Savi sine i reakcija taro o Sameti? Vali oleskoro vjavaharibe šukarkergja oleskere šanse baš arakhibe buti? Savi sine ti reakcija kana na sine tut džovapi pal e bukjakoro intervju?

E sikljovneske

Drabar o potele dendo teksti:

O Sameti agorkergja i maškarutni sikavni ko paluno nilaj. Agorkergja maškarutni sikavni baš ekonomia. Ov rodela buti ko ofiso. Džanela o fundavne bukja tar o mololegaribe. Nane le diploma te šaj te ovel mololegarutno, numa šaj te ovel manuš so dela arka. Vi agjaar šaj te kerel but bukja kolenge nane zaruri uči edukacia. Isi le eksperienca bukjaja, numa na but bukjaja e Office paketeja. Vi Agjaar but hari kerela lafi i Anglikani čhib. Ov dela pire aplikacie baš ververikane ofisoskere pozcie: bikinibaskoro asistenti, administracijakoro asistenti, kancelarijakoro asistenti, thaj agjaar nadari. Bičhalela 5 – 10 aplikacie ko dive. Akharena le sa o vakti ko intervjua. Akharena le ko jek intervju ko paše 10 bičhalde aplikacie. Ko butheder tar o aver aplikacie na avena leske nisave džovapija. Ovela holjamo soske o butidendutne na denale nisavo džovapi. Ovela le gind kaj akava vjavaharibe nane šužo. O avgo drom kana sine ko intervju sine but lošalo. O intervju nakhlja šukar thaj vakergje leske kaj ka bičhalen leske informacia palo e-mail baš o rezultati. Ov apakjala sine kaj ka den oleske i buti. Ko sahno avutno kurko phravela sine piro e-mail 20 droma. Na reslja leske mesažo thaj ov ulo phagje vilea. Akaja jekha jek situacia uli leske nekobor droma. Numa trujal adava so o intervjuia džana sine šukar, dži leste na resela sine džovapi taro butidendutne. Ovela holjamo thaj

phagevileskoro. Gndinela sine baš adava savi si i poenta tar deibe aplikacie thaj našalibe o vakti ko intervjuia kana na hramonena tuke mail napalal vali ka den tut i buti ja na. Lelja te na apakjal ko intervjuia thaj te gndini kaj si salde šou vi kaj ki buti akharena okolen so isi len pendžarutne manuša. Numa, nesave tar leskere amala arakhena sine buti ko esavko čhani. Nesavo manuš vakergja leske kaj but tar o kompanie nane len zaruri te keren organiziribe hovavne interjuia, soske na sine phandle te keren adava kanuneja. Ola sine len šajdipe te akharen ki buti sekole manuše. Vekerge leske kaj akava nane praktika ko sa o kompanie, numa si tar o buteder kompanie. Dikhljola sine kaj isi šajdipe te arakhe buti džaindoj ko intervjuia. Ov sine hazri te lel sakoja buti so ka den le. Šungja kaj nane zaruri but te pakjal ko adava soske si terno thaj bizi bukjakiri eksperienca. Numa, ov na ačhilo te džal ko intervjuia palo kola na resela sine nisavo fidbek, thaj lela buteder te bajrol leskiri holji mamuj o butidendutne. Gndinela sine kaj, te si o butidendutne bidžovapjale te bičhalen leske džovapi ko mail, vi ov nane zaruri te del pestar but ko keribe i aplikacia. Thaj lelja te bičhalel pe CV-ja ko čučo mail. Okova so ulo palo adava si kaj lele sa pohari te akharen le ko intervjuia. Sar so thanvdela sine o vakti, ov lelja te dikhel sa hari thaj hareder šunjariba bukjake. Ko adava vakti ov činavgja te džal ki jek sikavutnin baš khuvibe ki buti koja sine organizirime tari jek biradžakiri lokalnikani organizacia. Adava sine due divengiri butikerin. Gndingja kaj adava ka ovel hardžimo vakti nisoske, gndindoj kaj džanela sa, numa gelo tano, majbut soske rodela sine adava leskiri daj. Sine paše 20 terne manuša. Pobut olendar sar leste, bizi nisavi bukjakiri eksperienca. E diskusencar alo dži ko džanibe kaj but terne manuša ulavena jekha jek leskiri holi mamuj o butidendutne kola so na bičhalena palal mail pal o intervju. Ov ikergja ki godi okova so vakergja leske o sikavutno. Ov vakergja: „Nane ko tumaro intereso te oven holjame. Ma gndinen lende, gndinen tumende. Ola salde na mangle te keren peske butheder buti. Khančhi tar sa adava si phandlo tumencar“. Oj vakergja lenge kaj dži lelja te kerel buti sar konsultanti isi la bičhalde butheder tar 3-40 aplikacie ko šunjariba konsultantenge sekova masek. Dži late na ale džovapija ko butheder tar 99,9 % tar o aplikacie. Numa adava sine kotor tar i buti. Sa akava čhivgja e Samete te gndinel.

14.2 Keribe buti ko CV: Dzaibe ponadari

E sikavutneske

I resarin tar o butisikljovibe si sar te sikljoven o sikljovne te keren efektivnikano CV. I butisikljovin si džaibe ponadari e bukjaja tar i butisikljovin 5.3, koja si kerdi ki sesia 5. O sikavutno zaruri si te del pestar o čhani sar te džalpe ponadari e bukjaja. Džikote sarine agorkerge e hazrkeribaja po CV, o sikavutno šaj te rodel olendar te keren o CV ko aver formati. Baredžandipastar si te sikavenpe o sikljovne e bukjaja ko CV-ja ko ververikane formatija, sar so si Europe Aid thaj Europass. O sikavutno zaruri si te čhivel akcento kaj o keribe buti ko CV zaruri si džal ko kontinuiteto, vi kaj adava zaruri si te kerel pe ažuriribe periodikane.

E sikljovneske

Ker buti ko tiro CV palo o instrukcie dende tar o sikavutno.

SESIA 15

15.1 Organiziribe iventi

E Sikavutneske

I resarin si te pendžarkerenpe o sikljovne e proceseja baš planiribe iventi. Ko vakti džikote džala i butisikljovin zaruri ka ovel te anen but čhinavina, sar so si: kaj ka soven o participantoja, soja ka džan ko drom, ko savo than ka han, sar ka dikhljol i agenda, thaj agjaar nadari. Ka rodelpe olendar te gndinen kritikane thaj te arakhen solucie ko problemija.

O sikljovne si ulavde ko duj grupe. Sakoja tar o grupe ka kerel buti ko organiziribe tar jek iventi.

Sakoja tar o grupe ka ovel zaruri te hazrikerel **hramome plani** kova ka saikerel sa o informacie sar ko misal: sar ka arakhenpe participantoja, keribe droma, destinacie, sar ka dikhljol i agenda tar o iventi, kola ka oven e kulturakere iventija ko biphandlo vakti.

Sakoja tar o grupe ka ovel zaruri te kerel detalnikano budžeti baš o proekti. Džikote isi šajdipe, tar o sikljovne ka rodelpe te keren o budžeti ko Excel. Adaleja i butisikljovin šaj te kerelpe kombinacija vi e bukjaja ko akava dokumenti. Džikote akaleske nane šajdipe, o siljovne ka keren o budžetija ko lil.

I butisikljovin zaruri si te ovel **so šaj butheder realistikani**, thaj o čhinavina so anena len o sikljovne zaruri si te ovel len aplikacia ko realnikano dživdipe. Tar o sikljovne ka rodelpe te keren rodljaribe karanaja te dikhe vali si o bukja ko than online, sar so si i moldarin tar o hoteli, i moldarin tar o transporti, i moldarin tar o transporti vordoneja leindoj o hardžija baš o benzini, thaj agjaar nadari.

E sikljovnenge ka denpe duj arija te agorkeren i buti. Šukar si te delpe lenge vakti karanaja te šaj te keren dikhljariibe online vali si o date sa šukar.

Pal o agorkeribe o planoja tar o iventi, o grupe zaruri si te keren len prezentacia. O sikavutno inducirini diskusia, ppučiba thaj džovapi napalal.

E sikljovneske

Intro:

Keribe plani baš o transporti ja iventi si sahnevakteskiri buti tar o menadžeri. But manuša džikote thavdela o dive si čhivde bukjaja te keren planiribe tar iventi. O keribe plani baš iventi isi le but čhinavina sar:

- Kola manuša ka oven participantoja? Sar ka oven čhivde othe?
- Kote ka ovel o iventi, ja kotar ka avgodžal o transporti?
- Sar ka trasportirinelpe sakova tar o participantoja? Vali ola ka keren drom korkori ja jekha jek?
- Savo transporti ka ovel istemalkerdo?
- Kote ka soven o participantoja? So ka han?

- So ka keren ko vakti tar o iventi ja džikote si ko drom? Sar ka dikhljol i programa?
- Kobor ka pokinen pe sa o bukja? Vali šaj o iventi ja o drom te kerel pe organizacia e budžeteja so isi amen? Sar šaj te tiknjara o pokiniba, thaj te delpe kvalitetnikani eksperiancia e participantonge?

Keren organiziribe tar o akala duj iventija. Hazrikeren harno plani kova ka ovel le peste:

- Informacie baš sa o bukja kola si phandle organiziribaja iventi ja drom.
- Detalnikano budžeti baš o proekti (iventi ja drom).

Iventi 1	Iventi 2
Pandžedivengiri nilaeskiri sikljovni terne manušenge (tar 18 dži 28 berš) ke nilaeskoro resorti kova si ki raštra tar o Organizatori. 30 terne manuša. O terne zaruri si te aven tar najhari 15 ververikane thana tar i Albania. O Organizatori na džanela e participanten so šaj te oven. Ola zaruri si te keren promoviribe o iventi, te roden aplikacie thaj te alosaren participantija. Agenda: Sikavutnin baš ternengoro khuivbe ki buti thaj enterpreniribe. O bareder teme zaruri si te alosarenpe tar i rig e organizatoreskiri. O specifikano materijali kova si baš i sikavutnin, ka ovel kerdo tar o sikavutne.	Trinedivengoro džaibe ko drom ki raštra tar o organizatori. 25 terne aktivistija tar butheder biradžakere organizacie tar butheder dizja ke organizatoreskiri raštra. O džaibe ko drom si ko 4 dizja ke organizatoreskiri raštra. I resar tar o džaibe ko drom si te keren pe vizita butheder biradžakere organizacie baš proektia baš ternengoro khuvibe ki buti. Panda, ki sakoja diz ka ovel zaruri te kerelpe vizita tar kulturnikane thaj historikane thana. Džaibe ko drom: Phuvjakoro transporti. Te ovel alosardo tar o organizatori.

Sikavutne: 4 manuša zaruri si te oven angažirime. O Organizator zaruri si te arakel adale manušen. Džaibe ko drom: phuvjakoro transporti. Te ovel alosardo tar o organizatori. Akomodacia: te ovel alosardo tar o organizatori. Biphandlo vakti: džaibe ki plaža, kulturnikane iventija. Te ovel alosardo dar o organizatori. Budžeto: 7.000 evrija.	Akomodacia: te ovel alosardi tar o organizatori. Budžeto: 6.000 evrija.

SESIA 16

16.1 Komunkacia/ Rodibe buti: Akhariba ko telefonija baš rodiba buti

E sikavutnese

I resarin tari butisikljovin si te sikljon rodibe buti akharibaja ko telefoni. Aver resari si te delpe bidaripe e sikljovnenge baš rodibe buti ko akava čhani.

O sikavutno dela deskripcia kaj o rodibe buti akharibaja ko telefoni šaj te ovel but phari buti, kaj šaj te oven but negativnikane džovapija thaj kaj akala negativnikane džovapja ko rodibe buti šhaj te phagen o šhukar mangina bukjake ko manuša.

Ko admi so avela, o sikavutno kerela intro ki diskusia baš butheder ververiane siatuacie ko rodibe buti akharibaja ko telefoni. Sar ko misal:

Dedno si sunjakeribe baš buti thaj oleste isi telefoneskoro numero koleja o manuša šaj te aven dži butheder informacie.

Dendo si šunjakeribe baš buti koleste si vakero kaj o kandidatoja zaruri si te akharen ko telefonni.

Nane šhunjakeribe bukjake. O kandidato sine ando popaše e kompaniaja arkaja tar oleskoro amal. Ov/ oj sine informirime/mi kaj akava personi šaj te del leske arka.
O kandidato na džanela nikas tar i kompania. Ov/oj akharela telefoneja thaj dikhela te arakhel o anav tar o menadžeri resarinaja te kerel lafi direktnikane oleja/ olaja.

Ko admi so avela, o sikavutno ulavela e sikljovnen ko parija. Jek personi akharela ko telefoni, thaj o dujto personi dela džovapi ko akharibe.

E sikljovnenge denape instrukcie baš i khelin roljencar thaj zaruri si te keren improvizacia. Jekha jek rodelape olendar te keren pumare scenarie baš rodiba buti akharibaja ko telefoni.

Bare džandipastar si sakova personi te khelel i rolja tar o manuš so rodea buti butheder droma. Sakova scenario šaj te khelelpe but fare.

E sikljovneske

Khelen o rolje so avena baš rodibe buti telefoneja. Šaj te keren improviziribe thaj te keren ververikane situacie.

Khelibe roljencar 1:

O kandidato akharela ko tolefoni thaj majangle phandena le te kerel lafi jekhe pesoneja, palo adava dujtone personeja thaj agjaar nadari. Nesave tar o manuša kolencar kerela lafi o kandidato si hazri te den informacie, numa aver na. E kandidatestar rodelape te akharel la telefoneja ko tajsarutno dive, numa palo adava o personi nane other thaj agjaar nadari. O procesi si lungo.

Khelibe roljencar 2:

O kandidatija akharena telefoneja te pučen baš specifikani pozicija. Palo nekobor rodiba, ov/oj avela dži ko čačutno personi so si leske/lake zaruri. O personi lela te del pučiba baš i edukacija thaj i eksperienca e kandidatoskiri. Palo sa adava, o personi rodela tar o kandidato te hramonel mejli thaj te akharel len napalal. O kandidato akharela len napalal ko telefoni, numa o personi si ko ferijas, olestar/olatar rodelape te akharel len palo duj kurke... (džan ponadari e paramisijaja).

16.2 Komunikacia: Publikani prezentacia istemalkeribaja o Power Point

E sikavutneske

I resarin tari akaja butisikljovin si te sikavenpe o sikljovne te keren publikani prezentacia. Aver tar o resarina si te čhivenpe ko keribe buti e Power Point-eja. I buti sikljovin si džaibe ponadari e bukjaja kerdi ki sesia 13.

O sikavutno taro o sikljovne rodela te gndinkeren kaj sar rezultati taro rodibe buti telefoneja, isi len šajdipe te džan thaj te keren pes introduciribe angli i kompania. Sako tar o kandidatija zaruri si te kerel Power Point prezentacia baš olengiri edukacia, eksperienca, džandipaskere phirnipa, zorale riga, thaj agjaar nadari. Sako tar o sikljovne isi le 15-20 minutija te keren i prezentacia.

Tikni grupa tar 3-4 sikljovne si alosarde te keren moldeibe tar sa e kandidatongere prezencacie. O khedina averkerenape butheder droma, karanaja te delpe šajdipe sekole sikljovneske te ovel le i rolja tar o kandidato bukjake.

E sikljovneske

Keren tumari prezentacija istemalkerindoj o Power Point, baš rodibe buti telefoneja. Hazrikeren prezentacia palo instrukcie dende tar o sikavutno.

SESIA 17

17.1 Harno biznis planiribe 1

E sikavutnenge

I resarin tar i butisikljovin si te pendžarkerel e sikljovnen e fundavne bukjencar tar o biznis planiribe. Aver resarin si te kerel promocia tar olengoro intereso baš enterprenokeribe thaj olengiri mangin te len bukja korkori, thaj o kurioziteto.

O sikljovne zaruri si te den idea baš tikno start-up biznisi.

I idea zauri si te ovel realnikani, thaj zaruri si te ovel phadli disoja so mangena te keren le čačikane thaj adava te lel te kerelpe tikne dende lovencar tar 4.000 evrija.

O sikavutno dela lenge tikno butikeribe te hramonen harno teksti: baš so ka ovel o biznisi, kote si zaruri te ovel locirime, thaj agjaar nadari.

Ko aver admi so avela, o sikljovne zaruri si te keren simpleksikano plani baš investiribe – te keren lista taro sa (o bukja so si zaruri kerbnaske buti, materialija, than thaj agjaar nadari) so si lenge zaruri te len te keren biznisi.

Jekha jek agjaar, zaruri si te hramonen kobor love si sa adala višeja, thaj te keren kalkulacia kobor love ka oven zaruri baš o sa.

O sikljovne isi len 40-50 minutija baš i butisikljovin.

Palo o agorkeribe i butisikljovin, nekobor tar o sikljovne ja sarine olendar džikote i grupa dela šajdipe, kerena prezentacia tar o planija baš investiribe.

E sikljovneske

Gndinker idea baš tikno biznisi koleja ka mange te avgokere. Šaj te ovel diso koleja ka šaj te avgodža lovencar tar o 4.000 evrija.

Ker lista tar sa okova kova so si zaruri te avgodža e biziseja, sar so si o than, višeja bukjake, mebeli, rahciri, materijalija, šukarina, thaj agjaar nadari. Hramon kobor si i moldarin taro sa akala bukja. Ker **on line rodljaribe baš upralpakjaibe o moldarina** tar o bukja.

Lista tar o višeja bukjake so si zaruri	Suma
1…. 2… 3…	1… 2… 3… Sakhedindo 1
Lista taro o materijalija so si zaruri/ buvljarde materialija	Suma
1… 2… 3…	1… 2… 3… Sakhedindo 2
Sakhedindo (1+2)	

17.2 Keribe buti mobilnikane aplikaciencar – fundavni matematika

E sikavutneske

I resarin si te istemalkerelpe i matematika ko interesnikano thaj nakhkavibnaja čhani thaj te delpe bidaripe e sikljovnenge te šaj te šukarkeren pumare matematikane phirnipa.
Šukar numero taro sikljovne zaruri si te ovel len telefonija operativnikane sistemeja Android. O sikljovne si ulavde ko parija. Sakova tar o parija zaruri si te ovel le Android telefoni kova isi le internet.

O parija zaruri si te huljakeren i aplikacia Math Games – Brain Workout tar o Play Store. I khelin rodela buti fundavne matematikaja.
O timija isi len 20 minutija te khelen i khelin.
O timi so ka nakhel majbut niveloja lela o avgothan thaj lela tikno pursako (sar ko misal čokolada). O avgo niveloja tari khelin si lokhe, numa sekova nivelo nadari ovela sa phareder. I khelin šaj te khelelpe maškar avera khelina.

E sikljovneske

Khelen i mobilnikani khelin: Math Games – Brain Workout, džaindoj palo instrukcije tar o sikavutno.

SESIA 18

18.1 Hramovibe efektivnikane motivacijakere lila

E sikavutneske

I resarin tar o butisikljovina si: a) te sikavenpe o sikjljovne te hramonen motivacijake lila, b) bukjaja te sikljon o hramovibnaskere phirnipa, c) bukjaja te sikljon i komunikacia palo mejli.

O sikavutno dela deskripcia e sikljovnenge baš o koncepti tar e motivacijakoro lil, savi informacija si zaruri te ovel le o lil, thaj oleskiri resarin.

Ko admi so avela o sikavutno rodela tar o sikljovne te hramonen motivacijakere lila. O sikljovne hramonena o lila, thaj bičhalena len palo mejli pumare partnerende kola si kotor tar o timi. Palo adava nekobor olendar šaj te drabaren hangoja o motivacijakere lila.

I butisikljovin šaj te kerel pe panda jek fori ko akava čhani: O sikavutno ka rodel tar o sikljovne te hramonen motivacijakere lila baš disavi bukjakiri pozicija. O sikavutno šaj te del len idea baš nekobor bukjakere thana, sar: kancelarijakoro asistenti, bukjarno ko kol centari, bikinibnaskoro manuš ko bikinibnaskoro than baš elektronika, thaj agjaar nadari.

O sikljovne zaruri si te hramonen motivacijakoro lil koleste ka čhiven o phirnipe thaj i eksperienca kova so isi len baš nesavi specifikani buti. I resarin si te del pe deskripcia e sikljovnenge kaj nane zaruri te istealkere nesavo hazrikerdo lil baš olengoro motivacijakoro lil, numa sakova korkori olendar zaruri si te gndinkerel korkori o lil.

E sikljovneske

Intro ko hramovibe e metivacijakoro lil.

E motivacijakoro lil si integralno kotor tar i aplikacija bukjake. Bičhalelape barabar e CV-ja thaj palo adava i aplikacija bičhalelape palo mejli, numa but droma o CV bičhalelape jekha jek e lileja. E motivacijakoro lil zaruri si te saikerel peste akala informacie:
I edukacija thaj i eksperienca tar o kandidato;
O phirnipa kola si zaruri baš e bukjakiri pozicija;
I motivacija thaj o intereso e kandidatoskoro baš e bukjakiri pozcija;
Nesave butidindutne mangena lungone motivacijakere lila, džikote avera olendar mangena harne lila. Ko nesave situacie, e motivacijakoro lil si salde harno intro koleja džala o CV kova isi le sa o informacie.
Dža pal o instrukcie tar o sikavutno thaj hramon tiro motivacijakoro lil.

18.2 Džandipaskere phirnipa baš khuvibe ki buti relevantna baš butheder bukjakere thana

E sikavutnenge

I resarin tar I butisikljovin sit e sikavel e sikljovnen baš butheder relevantnikane phirnipa baš khuvibe ki buti ko ververikane bukjakere thana. I aver resarin si te anel e sikljovnen te denpe godi ko phirnipa baš khuvibe ki buti.

E sikljovneske

Dža pal o instrukcie taro tiro sikavutno thaj ker akala butisikljovina:

Istemalker o profilija bukjake dende misaleja ki tebela teleder, ja gndinker tute nekobor profesionalnikane aindža.

Kana ka agorkere e deibaja nekobor bahanija baš bukjakere thana, ker portfolio phirnipencar baš sakoja tar o profesie. Čhiv o spedicikane phirnipa thaj o phirnipa baš o khuvibe ki buti kola si zaruri adale bukjake.

Kana ka agorkere i butisikljovin, keren diskusia baš o ekvilibriumi maškar o phirnipa baš nesavi bukjakiri pozicija thaj tari aver rig e džandipaskere phirnipa baš khuvibe ki buti

thaj kola sikavutnina si zaruri te ave dži lende. Ker diskusia pal o specifikane phirnipa baš khuvibe ki buti kola si bare džandipastar bute bukjakere pozicienge.

Opcionalnikane bukjakere profilija

Tipija tar phirnipa	Taksisti	Bikinutno ko bikinibaskoro than baš šeja.	Asistenti so dela arka e istemalutnenge	Bukjarno so arakhela phuredere manušen
Tehnikane (specifikane baš i bukjakiri pozicija) phirnipa				
Phirnipa baš khuviba ki buti				

SESIA 19

19.1 Organiziribe iventi

E sikavutneske

I resarin tar i butisikljovin si te pendžarkerenpe o sikljovne e proceseja baš o keribe plani iventeske. Ko vakti džikote thavdela i butisikljovin ola zaruri si te anen but čhinavina, soleja ka džan ko drom o participantoja, kaj ka soven, kaj ka han vi agjaar nadari.

O sikljovne si ulavde ko duj grupe. Sakoja tar o grupe kerena buti ko jek iventi. Sakoja grupa zaruri si te hazrikerel hramome plani kova peste ka saikerel sa o relevantnikane informacie, sar ko misal: sakova tar o sikljovne sar ka džal ko drom, o thana kaj so si zaruri te resel, sar ka dikhljol i agenda, kola ka oven e kulturakere iventija ko tromano vakti. Sakoja tar o grupe zaruri si te kerel detalnikano budžeti instemalkerinoj o Excel. Džikote isi šajdipe, o sikljovne šaj te keren le ko jek kotor lil.

I butisikljovin zaruri si te ovel kobor šaj butheder realistikani, te delpe šajdipe o čhinavina so anenape te keren pe ko realiteto. O sikljovne zaruri si te keren upralpakhaibe tar sa o bukja online, sar so si o moldarina tar o hotellija, o moldarina baš o transporti, o džaibe ko drom vordaja, thaj agjar nadari.

O sikljovne zaruri si te ovel len buti paše 2 arija. Šhukar si te delpe lenge butheder vakti te šaj te keren rodljaribe o bukja online.

E sikljovneske

Intro:

Planiribe o drumo ja o iventi si sakolediveskiri buti tar o menadžeri. But manuša džikote džala o dive si čhivde ko keribe plani baš iventi. O keribe plani tar iventi isi le but čhinavia sar:

- Kola manuša ka oven participantoja? Sar ka oven čhivde ko iventi?
- Kote ka ovel o iventi, ja kotar ka avgodžal o drom?
- Soleja ka džal ko drom sekova tar o participantoja? Vali ka džan ko drumo korkori ja jekha jek sarine?
- Savo transporti ka ovel istemalkerdo?
- Kote ka soven o participatoja? So ka han?
- So ka keren džikote džala o iventi ja džikote si ko drom? Sar ka dikhljol o programi?
- Kobor love ka oven sa o bukja? Šaj li o iventi ja o drom te kerel pe organiziribe e budžeteja so isi amen? Sar šaj te arakhenpe o love taro hardžija, thaj te delpe kvalitetnikani eksperienca e participantonge?

Keren organiziribe akala duj iventija. Hazrikeren harno plani koleste ka ovel:

- Informacie sa e bukjenge kola si phandle e organiziribaja iventi ja drom.
- Detalnikano budžeti tar o proekti (iventi ja drom).

Iventi 1	Iventi 2
Pandže divengoro seminari ko Drač 30 participantoja (tar ververikane kompanie), ko akava čhani: 5 tari Austria, 5 tari Slovenia, 5 tari Italia, 5 tari Germanija, 5 tari Makedonija, 5 tari Bugarija. O Organizatori pendžarela o kompanie thaj e participanton. 4 sikavutne, sekova tar ververani EU raštra (o phuvja zaruri si te čhinaven). Drom: So šaj butheder avioneja; phuvjakere transporteja kana si zaruri.	Drom ko trine divengoro vašari ko Bukurešt I Grupa isi la: 10 džene tari Albania, 5 tari Makedonija, thaj 5 tari Bugarija. Sakova dženo si aver kompania. O organizatori pendžarela e kompanien thaj e participanton. Sa o participantoja ka ulaven jek štandi. Ola phiravena peja pe materijalija. Nesave tar o participantoja mangena te ačhoven nekobor dive butheder ko Bukurešt numa ko piro hardži.

Panda disave kulturakere iventija sar si zaruri. Duj dive ke angli iblejatakere arija o participantoja nane len dendi buti. Budžeti : 20.000 evrija.	Drom: So si majšukar. Isi tromano vakti baš kulturakere aktivitetija. Budžeti: 8.000 evrija.

SESIA 20

20.1 Sigutno biznis planiribe 2 (Džaibe ponadari): Finansiengiri fajada thaj hardžija

E sikavutneske

I buti si džaibe ponadari e anglederutne butisikljovinaja koja si baš keribe inveticijakoro plani.

Jekto, o sikljovne zaruri si te keren lista tar o majbare džandipastar produktija/ kandina kolen olengoro biznisi ka producirinel thaj biknel thaj te kerel molodeibe tar o sakhedinde finansiengere fajade, kola ka kerenpe ko vakti taro 1 berš. Te šaj te kerelpe lokhi i butisikljovin, o sikljovne zaruri si te hramonen maksimum 5 produktija ja kandina. Te isi le olengoro bizisi butheder produktija (sar ko misal bikinibaskoro than baš habe ja restoranti) ja kandina, zaruri si te keren len grupiribe, ko maksimum pandž grupe.

Dujto, o sikljovne zaruri si te keren kalkuliribe o hardžija kola ka oven len ko produciribe o produktija/ kandina kolen ka biknen. Čhivena sa o hardžija thaj kerena len kalkuliribe sahne beršeske.

Trinto, zaruri si te kalkulirinen o profiti thaj e profiteskiri margina.

E sikljovneske

I butisikljovin si džaibe nadari e bukjaja koja si kerdi ki sesia 17, Butisikljovin 17.1

Jekto, keren lista taro o šerutne produktija/ kandina kolen olengoro biznisi ka producirinel thaj biknel len thaj keren molodeibe tar o sakhedime finansiengere fajade kola ka kerenpe ko vakti taro 1 berš. (tabela 1 – Finansiengiri fajada). Baš keribe lokhi i butisikljovin, o sikljlovne zaruri si te hramonen maksimum 5 produktija ja kandina. Te

isi le tumaro biznisi butheder produktija (sar ko misal bikinibaskoro than baš habe ja restoranti) ja kandina, zaruri si te keren pe grupiribe, maksimum ko pandž grupe.

Dujto, keren kalkulacija o hardžija (Tabela 2) kola šaj te oven tumen ko produciribe produktija/ kandina čhivde jek telo jek ki tabela 1 – Finansiengiri fajada. O hardžija ulavaja len ko duj grupe: a) fiksna hardžija kola nane phandle e baripnaja tar o šhukarina ja o kandina kolen producirinena len thaj b) hardžija so nane fiksna – kola si phandle adaleja kobor si bare o šukarina thaj o kandina kolen so producirinena len. Kobor pobuter šukarina thaj/ ja kandina producirinena, odobor bareder ka oven o o hardžja so nane fiksna. Misal baš o fiksna hardžija si: kiraja, nesave tar o masekpokiniba, thaj agjaar nadari. Misal baš o hardžija so nane fiksna si: jale materijalija, elektrikani energia, thaj agjaar nadari.

Trinto, rudžarava tumen, keren kalkulacija e finansiengiri fajada thaj e profiteskiri margina.

Tabela 1- Finansiengiri fajada

Numero	Produkto/ kandin	Kvantiteto	Moldarin ko kvantiteto	Numero taro kvantiteto*	Sakhedindo
1					
2					
3					

4					
5					
	Sakhedindo				

* te producirinipe ko vakti taro 1 berš taro avgokeribe o biznisi

Tabela 2- Hardžija

Hramovakeribe o fiksna hardžija	Kvantiteto	Hardži/ Kvantiteto	Numero	Sakhedindo

Sakhedinde fiksna hardžija				
Hramovakeribe tar o hardžija kola so nane fiksna	Kvantiteto	Hardži/ kvantiteto	Numero	Sakhedindo
Sakhedinde hardžija so nane fiksna				
Sakhedinde hardžija (Fiksna+so nane fiksna)				

Profiti= Finansiengiri fajada minus hardžija

Profiteskiri margina = (Profiti/ finansiengiri fajada)*100

SESIA 21

21.1 Menadžiribe o konflikti ke butikeribaskiri situacija

E sikavutneske

I resarin tar i butisikljovin si o sikljovne te pendžarkerenpe e koncepteja sar te nakhaven o konfilikti ke bukjakoro than.
O sikavutno šaj te avgodžal harne introja thaj te del pučibe te šaj te phravel diskusia.
Pučibe baš diskusia: De nekobor karane baš bihaljovibe ja konflikti maškar o manuša so kerena ko jekha jek than buti? De misalija te džaneja nesave.
O pučibe baš i diskusia šaj te kerel pe ko čhani tari harni butisikljovin. O participantoja šaj te ulavenpe ko tikne grupe ja šaj te keren buti individualnikane (kova si phandlo e baripaja tar i grupa). Ola zaruri si te den dži 5 karane baš o ververipa thaj o bihaljovibe maškar o manuša kola kerena buti ko jekha jek than. Ola isi len 5 minutija baš i diskusia thaj te hramonen i karana ko ulavde lila.

Ko avutno admi, o nišanhramoviba čhivenape ki tabla. O sikljovne zaruri si te dikhljaren sa o karane kola si dende ko ververikane grupe.

Palo adava, o sikavutno phravela diskusia tar o karane baš o naoviba ki jek gind. Jek taro bukja si te kerelpe kategorizacia tar o ververikane karane ko grupe. Akava šaj te kerelpe ko avgokeribe, ja adava te ovel dujto faza tar e grupakiri buti.

Kana ka keren o sikljovne i kategorizacija tar o karane baš o naovibe ki jek gind, o sikavutno jekha jek dela potencijalnikani kategorizacija. Ov/ oj dela deskripcia kaj adava si salde jek tar o butheder kategorizacie.

I kategorizacija taro o karane baš naovibe ki jek gind/ konflikti maškar o manuša kola kerena buti jekha jek ko jek than:

1. O participanto zaruri si te kerel diso so nane kotar leskoro interesi,

2. O participanto vjavaharelape ko čhani kova na mangena le o aver participatoja,
3. O participanto rodela resursi kova si zaruri leske ja jekha jek si rodindo averendar,
4. O participanto isi le vjavaharibe ja resarina kola si aver tar o avere participantongere resarina.

Pali i diskusia baš o karane baš naovbe ki jek gind thaj konnflikti, o sikavutno džala palo aver so avela: kola si o šajutne reakcie ke konflikteskiri situacia? Sarvi šaj te ovel e manušengiri reakcia?

Pučibe baš diskusia: Kola si o ververikane čhania kolende šaj o manuša te reagirinen ke konflikteskiri situacia? De tutar misalija te džaneja nesave.

O pučibe baš diskusia šaj te kerelpe ki forma tar tikni butsiljovin. O participantoja šaj te ulavenpe ko tikneder grupe ja šaj te keren buti individualnikane (kova si pandlo tar adava kobor si bari i grupa). Ola zaruri si te hramonen 3 čhanija tar vjavaharibe ko situacie tar naovibe ki jek gind maškar o manuša so kerena barabar buti. Delape lenge 5 minutija vakti te keren diskusia thaj te hramonen o karane ko ulavde hvamovibaskere lila. Palo adava o hramovibaskere lila umlavenape ki tabla. O sikavutne palo adava zaruri si te dikhljaren o karane kola si dende tar o butheder grupe.

Ko avutno admi, o sikavutno phravela diskusia baš o čhanija tar o vjavaharibe e manušegoro ki situacija taro naovibe ki jek gind. Šaj te phravelpe diskusia baš o čhanija tar o naovibe ki jek gind. Jek tar o diskusie šaj te oven baš i kategorizacia tar o ververikane karane numa ko grupe. Akava šaj te kerelpe ke plenarakiri ja ki avutni faza tar o keribe buti ki grupa.

Palo agorekeribe i kategorizacia, o sikavutno šaj te del šajutni kategorizacia.

Kategorizacia tar o tromalhuliba, ki situacia ko bihaljovibe (Rahim modeli)

1. Integracia: arakhibe solucia kova si šukar e duje rigenge. I solucija isi la peste arakhiba alternative thaj phravdi komunikacia.
2. Okova so mangela te del kandina/ so pomukela: arakhiba solucia baš i situacia kova si ko šukaripe avere rigake.

3. Dominacia: Arahibe solucia baš i situacia ko piro šukaripe.
4. Našibe: biarakhibe solucia baš situacia.
5. Kompromisi: Mukibe than kova si vi tar o duj riga.

Butisikljovin: Muj mujea arakhibe solucia e stuaciake baš naovibe ki jek gind ke bukjakoro than.

O sikljovne si ulavde ko tikne timija taro 2-3 (ja džikote i grupa si tikni, šaj te keren buti individualnikane). Ola zaruri si te keren dikhljaribe sa o problemija thaj te keren apliciribe nesavi tar o tromalhulina tar o Rahim modeli. Jekha jek zaruri si te keren deskripcia soske ange esavko činavibe baš adava.

E sikljovnese

Intro:

Baro kotor tar i buti koja so agorkeraja la, keraja la ki grupa. Kana o manuša kerena jek jekheja buti, ola but droma isi len avera pozicie thaj khuvena ko bihaljovibe. Akaja si sahne vakteskiri situacia kana kerelape jek jekheja buti. O manuša ko esavke timija zaruri si te oven ko šajdipe te arakhen solucia baš o ververipa ko konstruktivnikano čhani. O muj mujea arakhibe solucie baš o ververipa kola ovena e bukjaja ki grupa si bare džandipaskoro kotor tar e grupakiri buti.

O terne bukjarne zaruri si te oven ko šajdipe te keren buti ko timi. Ola zaruri si te džanen kaj si normalnikane o manuša ko timi te ovel len avera gndipa. O aver manuša ka ovel len ververikano gndipe, dikhibe thaj vjavaharibe. Ola zaruri si te oven ko šajdipe muj mujea te arakhen solucie baš o ververipa.

O šajdipe te ave muj mujea e ververipencar efektivnikane si bare džandipastar baš o timi thaj baš o individui. O timi so kerela menadžiribe tar i situacija šukareder, si pobuter efektivnikano. O individui kova so kerela menadžiribe i situacija šukareder, ka šaj thaj ko šukareder čhani te integririnipe ko butheder timija.

Pučibe baš diskusia: Genen nekobor karane baš bihaljovibe ja konflikti maškar o manuša kola kerena jek jekheja buti? Den misalija te džanena nesave.

O pučibe baredžandipastar si sar te arakhe solucija baš o bihaljovibe ja konflikti maškar o manuša kola so kerea buti jek jekheja. Šaj tu ka ovel zaruri te arahe solucia baš esavko konflikti sar menadžeri taro o timi. Ja šaj korkori tu te khuve ko koflikti thaj ka ovel zaruri te arakhe čhani baš arakhibe solucia oleske.

Zaruri si te ikera ki godi kaj butheder manuša ka arakhen solucia baš o bihaljovibe ko but avera čhanija. Numa, nesavo personi na kerela reakcija ko jekha jek čhani ko ververikane situacie tar bihaljovibe. Adava personi šaj te ove le ververikane reakcie thaj adava ka ovel phandlo e specifikane cirkumstanciencar ki nesavi situacia. Akava si e manušenge kola si ki menadžereskiri pozicija tar manuša kola si ke konflikteskiri situacija thaj e manušenge kola si andre ke konflikteskiri situacija.

Pučibe baš i diskusia: Kola si o ververikane čhanija kolende o manuša šaj te keren reakcija ke konflikteskiri situacia? De misalija te džaneja nesave.

Kategorizacia tar o tromalhulina ko situacie baš bihaljovibe (Rahim modeli):		
6. Integracia: Arakhibe solucia koja si lošale thaj o duj riga. Rodela alternative thaj phravdi komunikacia. 7. Okova so mangela te del kandina/ so mukela: arakhibe solucia baš i situacia ko šukaripe avereske, 8. Dominacia: Arahibe solucia tar i situacia ko piro šukaripe. 9. Našibe: biarakhibe solucia tar i situacia. 10. Kompromiso: mukibe than thaj tar o duj riga.		
Čhani tar tromalhulibe (akceso)	ko čače than	Ko bičače than
Integracia	O problemija si kompleksikane. Zaruri si idee te šaj te avelpe dži šhukareder solucia. Isi amen vakti anglo amende. Jek rig našti te arakhel solucia baš o problemi.	O problemi si lokho. Zaruri si te anel pe čhinavibe sigate. Upral o aver džene tar o timi nane influenca.

Kandinencar/ Vakeribaja pe bilače riga	Tu apakjaja kaj šaj nane tut čačipe. O problemi si bare džandipastar avere rigake. Sijan ki bizorali pozicija. Bare džandipastar si te arakhelpe o maškarvjavahari.	O problemi si baredžandipastar tuke. Tu apakjaja kaj isi tut čačipe. I aver rig nane la čačipe ja nane etikani.
Dominacijaja	O problemi nane bare džandipastar. Zaruri si te anelpe činavibe sigate. Našhukardžando arakhibe solucia tar i akcija si ko drom. O manuša so si telo tute nane len ekspertiza te anen činavibe. I buti si bare džandipastar tuke.	O buti si kompleksikani. I buti nane bare džandipastar tuke. O duj riga si šajutne jekha jek. O činaibe nane zaruri te anel pe sigate. O manuša so si telo tute isi len i ekspertiza.
Našibaja	O problemi nane bare džandipastar. O riziko thaj o konsekvekcie so šaj te oven si bare. Zaruri si nesavo periodi baš o dikhljaribe.	I buti nane bare džandipastar tuke. Zaruri si te ane činavibe. O riga nane ki jek gind te oven ko sansari, numa e problemeske zaruri si te arakhelpe solucia. Zaruri si sigutni akcija.
Kompromiseja	E rigengere resarina anulirinena jek jekha. O riga si jekha jek zorale. Našti avela pe dži ko konselzus. Integriribaja ja dominantnikano stili nane te del kamijabi.	Jek tar o riga si butheder zorali. O problemi si kompleksikano.

	Zaruri si nesave vakteskri solucia baš o kompleksikano problemi.	

Haing: Rahim, M.A., *Managing Conflict in Organizations (2nd Ed.),* New York: Praeger, 1992.

Butisikljovibe: Muj mujea arakhibe solucia ki situacia kana si bilhaljovibe ke bukjakoro than.

Dikhljaren o potele dinde konflikteskere situacie kola si maškar o manuša so kerena buti jek jekheja. Den tumendar solucia baš nakhibe upral akala situacie. Tu sijan menadžeri tar o timi thaj na sijan čhivdo direktnikane ko bareder kotor tar o situacie, sijan involvirime ko disave, numa tutar adžikereape te arakhelenge soucia ja te kere reakcia ko disave olendar.

Situacia	Dendo proposalo baš arakhbe solucia
Duj grupe web dizajnerija ko timi isi len bihaljovibe maškar lende baš jek tar o čhanija tar o funcioniribe tar i web rig kola kerena la jekhe klientoske. O klienti vakergja 15 droma kaj a agorutno vakti si baredžandipastar lake. O agorutno vakti si palo tajsa. O finkcioniribe si bare džandipastar. O duj grupe web dizajnerija dena ko čhache than solucia.	
Isi bihaljovibe ko timi baš adava kaj si zaruri te čhivelpe i klima ki kancelarija. Khoni na mangela te phudel olende, numa zaruri si te phudel ki nesavi rig thaj nekaste. Sa o pandž kolege isi len vereverikane gndina. Khoni na delape.	

Vakteja avela paše jek seminari ko avrijal phuvja. Sa o hardšija si učharde tar o organizatori thaj i lokacija si but atraktivnnikai.Aver but si kaj, o personi so ka džal lela diveskoro pokinibe. Sare tar o timi mangena te džan. Sarine si kvalifikuime thaj šaj te ovel len šhukaripe tar o seminari.	
E komunikacijakoro menadžeri thaj jek tar e proekteskere menadžerija našti te dikhenpe jek jekheja. O konflikti si personalnikano. Olengoro antagnizmo si anglo sirenengere jakha ke ofisoskere bešina thaj na avela šukar avere manušenge. Adava isi le influenca upral e bukjakoro proceso. Ola si jekha jek bange so mukena esavko vjavahari ko ofiso.	
But sigate avgokeraja bikinibaja o nevo produkti. But love si investirime ko leskoro produciribe. Jekha jek agjaar sijam ki jek gind te da bari suma tar o love baš oleskoro reklamiribe. Isi baro bihaljovibe baš adava sar te kerelpe reklamiribe o produkti. Sar sakana, nekobor tar o menadžerija ka khuven ko anibe o čhinavibe. Nane uže kerdo godideibe tar o eksperti baš adava savo šaj te ovel o majšukar čhani. Isi nekobor šajdipa. Numa džikote kerelape diso bilače, šaj te našala but love.	
Isi serioznikano konflikti maškar o džene tar o timi baš o keribe buti avrial tar e bukjakoro vakti. O problemo si so but droma si zaruri te ačhovelpe ki buti thaj pal e bukjakere arija. Našti te pokina o arija	

pal i buti. Nane amen love akaleske. Numa hramonaja o arija thaj o manuša lena panda nesave divesa tar o ferijas. Disave tar o manuša nane len problemo te ačhoven but ki buti, numa si holjame so nesave tar o manuša ni jek drom na ačhovena pali buti. Adala so ni jek drom na ačhovena pali buti, vakerena kaj adava si tar e familijakere karane. Sine nekobor verbalnikane bihaljoviba phandle akaleja thaj sina rizikoja kaj šaj o agorutno vakti te na ikerelpe. Panda jek drom avaja muj mujea esavke situaciaja.	
Jek tar o kolegija si problematkano. Dikhelape kaj si tano ov bango soske kerela iritacia averen. Kergjum oleja lafi nekobor drom, nua adava da degja arka. Trujal adava so isi le esavko vjavaharibe, vo thaj na kerela buti. Numa, amen sijam publikani institucia thaj isi le zoralo dumo. O timi našti pobuther te džal nadari e situaciaja.	
Zaruri si te čhiva posteria ko thana ki diz koleja ka kera promoviribe iventi. O kolege vakerge e praktikantonge thaj e asistentenge kaj si zaruri te ulaven o posterija. Sa ola na magle te len i buti. Ola ladžana te keren adava. Zaruri si te anav čhiavibe. O posterija zaruri si te čhivenpe ko majagor vakti dži tajsa iblejate.	
Isi amen serioznikano problemi ko pokiniba amare produktija. But tar klientoja na pokinena o fakture. Kerava buti kote rodava pokinibe jekha jek nekobor avere kolegoncar. Me dava o instrukcie. Isi man sensi kaj jek kotor tar o kolegoja na kerena sigate buti ko liparibe o pokiniba. Kana kerava reakcija, avela	

dži mande džovapi kaj „nane ola bange so disavo kliento na kergja pokinibe“. O bihaljovibe ulo serioznikano. Panda butheder jekhe personeja tar o timi kova si baredžandipastar.	
Amaro šerutno nane džovapjalo. Dikhljum korkori oleskoro vjavaharibe, sar sa avera, numa našti khanči te kera baš adava. Adava isi le influenca upral amari motivacija bukjake thaj i buti na džala majšukar. O manuša so si upral leste zaruri si te keren diso akale bukjaja, adava si lengiri buti. Numa ola našti te dikhen adava ja nane len pharipe peste adaleske. O šerutno khelela karte ko leskoro kompjuteri divesencar.	

SESIA 22

22.1 Harno biznis planiribe 3 – Grafikeribe o marketi thaj i strategija baš o bikinibe

E sikavutneske

I resarin tar o butisikljovibe si te pedžarkerenpe e konceptocar tar o marketi thaj o bikinibe.

O sikljovne zaruri si te hramonen teksto koleste ka den deskripcia olengoro marketi thaj olengiri strategia bikinibnaske.

Zaruri si te gndinkeren baš o marketi mamuj akala bukja:

a) teriorija (baro than, lokacia kola šaj te učharen la),

b) tipija tar manuša so kinena (murša, džuvlja, čhave, fizikane entitetija mamuj o juridikane entitetija); o sikavutno dela deskripcia kaj leindor adava so si olengoro produkto ja kandin, olengere klientija/ marketi ka keren varijacia. O sikavutno dela butheder misalija baš produktija/ kandina, thaj phravela diskusia baš adava kola si o baredžandipastar kinutne, sar ko misal kozmetikakere tretmantija, rezervakere kotora baš o vordona, bikinibaskoro than baš peke haiba, barafalo gudlo, masa baš haibe, thaj agjaar nadari.

c) o baripe tar o marketi ko haljovibe sar kvantiteto tar disave produktija ja kandina kola šaj te kerel len apsorpcija. O sikavutno šaj te phravel diskusia baš adava kobor si ververikano o baripe tar o marketi baš disave bukja, sar so si: peke haiba, luksuznikane jakhengere valunetoja, produktija baš užaripe, baš makhibe renka thaj kerjaribe, produktija baš klimatizacia, thaj agjaar nadari.

O sikljlovne zaruri si te gndinen baš olengiri bikinibaskiri strategija ko čhani taro specifikane bikinibaskere strategie kola ka oven efektivnikane baš produktija thaj kandina. O sikavutno šaj te phravel diskusia baš o bikinibaskere čhanija kola so džaena o sikljovne. Sar ko misal, ikeribe piro bikinibaskoro than, distribucia tar pumare

produktija ko aver bikinibaskere thana, bikinibe ko socijalnikane maškarphandina, bikiniba tar udar ko udar, thaj agjaar nadari.

E sikljovneske

Dža pal o istrukcie tar o sikavutno thaj de deskripcia baš o bukja teleder:

a) O marketi tar o produktija thaj o kandina kola si taro tiro biziniseskoro proekti (buti tar o anglune sesie)
b) O čhani koleja ka bikne akala produktija thaj kandia tire kinutenge.

22.2 Mobilnikane aplikacie baš i buti – Fundavni matematika

E sikavutneske

I butisikljovin si džaibe ponadari e bukjaja koja si kerdi ki butisikljovin 17.2.
I resarin si te istemalkerelpe matematika ko interestnikano thaj nakhavbaja čhani thaj te delpe bidaripe e sikljovnenge te zorakeren pire džandipa.
Šukar numero taro o sikljovne zaruri si te ovel len telefonija operativnone sistemeja Android. O sikljovne si ulavde o parija. Sako tar o parija zaruri si te ovel le telefoni Androideja thaj interneteskiri konekcia. O parija zaruri si te huljaren i aplikacija Math Games – Brain Workout tar o Play Store.
I khelin rodela pendžaribe tar i fundavni matematika.
O timija isi len 20 minutija te khelen i khelin.
O timi so ka nakhel majbut niveloja si anglalthanutno thaj lela tikno pursako (sar ko misal, čokolada).
E avgothaneskere niveloja si lokhe, numa sako nivelo so avela ko niče ovela phareder.
I khelin šaj te khelelpe maškar o butisikljovina so avena.

E sikljovneske

Khelen i mobilnikani khelin: Math Games – Brain Workout, džaindoj pal o instrukcie tar o sikavutno.

SESIA 23

23.1 Anibe ćhinavina

E sikavutneske

I resarin tar i butisikljovin si te pendžarkerel e sikljovnen e koncepteja baš anibe čhinavina.

O sikavutno pendžarkerela len e temaja. Numa adaleja, o sikavutno šaj te istemalkerel o informacie tar o intro ko kotor so si e sikljovnenge teleder. O sikavutno šaj te avgokerel diskusia baš adava.

Ko avutno admi, o sikavutno akharela e sikljovnen te keren legaribe i butisikljovin, o matriksi baš anibe čhinavina.

Zaruri si te anelpe čhinavibe baš adava savo printeri zaruri si te kinelpe e ofisoske. O sikavutno šaj te ulavel e sikljovnen ko tikne grupe ja (leindoj o baripe tar i grupa) ja o sikljovne šaj te keren buti individualnikane.

Ko avgo admi o sikljovne zaruri si te keren rango tar sakova kriteriumi ko digrija tar 1 dži ko 5, koleste so 1 si majteleder, thaj o 5 si molodendo majuče.

Kriteriumi	Moldarin	Sig	Čhani tar o funkcioniriba	Moldarin tar o kertridži	Sakhedindo
Nivelo baredžandipastar					
Modeli 1	1	2	5	1	9
Modeli 2	2	2	2	3	9

Modeli 3	3	3	4	2	12
Modeli 4	2	4	3	5	14

Ko dujto admi o sikljovne zaruri si te anen čhinavibe baš adava kobor si baredžandipastar o kriteriumija. Sar ko misal, džikote gndinena kaj o kriteriumi baš i moldarin si ko učheder than thar o aver kriteriumija, ola šaj te den molodeibe 1.5 ja 2. Džikote gndiena kaj i sig si ko but učeder than ola šaj te den la molodeibe 3. O nivelo tar o barodžandipe šaj te phirel tar o 1 dži ko 3. O sikljovno zaruri si te kerel multiplikacia i moldarin e niveloja tar barodžandipe, sar so si kerdi ilustracia teleder ki tabela:

Kriteriumi	Moldarin	Sig	Čhani tar o funkcioniriba	Moldarin tar o kertridži	Sakhedindo
Nivelo baredžandipastar	1.5	2	3	1	
Modeli 1	1 x1.5	2 x 2	5 x 3	1 x 1	23
Modeli 2	2 x 1.5	2 x 2	2 x 3	3 x 1	16
Modeli 3	3 x 1.5	3 x 2	4 x 3	2x 1	24.5
Modeli 4	2 x1.5	4 x 2	3 x 3	5 x 1	**25**

Leindoj o rezultatija tar i butisikljovin, majšukar printeri si o modeli 4.

Ko avutno admi o sikljovne zaruri si te istemalkeren o matriksi te šaj te anen akava čhinavibe- kas tar o nekobor dende kandidatoja bukjake zaruri si te kerelpe angažiribe.

O sikljovne zaruri si te keren akava:

a) den o kriteriumija mamuj kolende zaruri si te anelpe čhinavibe baš adava kas tar o 4 kandidatoja ka kerelpe angažiribe.

b) Keren molodeibe sekas tar o kandidatoja ko digrija tar 1 dži ko 5.

c) čhinaven kobor si o barodžandipe tar sakova kriteriumi tar 1 dži ko 3 thaj kheden o rezultatija.

O sikljovne kana ka agorkeren i butisikljovin e matrikseja baš anibe čhinavina, o sikavutno kerela prezentacia tar aver matriksi, o matriksi baš komparacia o parija.

O matriksi si aver rahciri baš alosaribe maškar butheder alternative, numa džaindoj olencar. Te šaj te istemalkerelpe sa e čhinavinjenge, sar ko misal, kandidatija so si zaruri te kerenpe angažiribe, ekvipmenti kova si zaruri te kinelpe, than koleste si zaruri te kerelpe iventi, thaj agjaar nadari.

O matriksi si prezentiirime ki tabela teleder.

	A	B	C	D	E
A					
B					
C					
D					
E					

O matriksi istemalkerelape ko akava čhani:

- Denape o opcie
- O opcie kerenape komparacia maškar peste rangiribaja digrencar tar 1 dži ko 3

Sar ko misal, o čhinavibe kova so si zaruri te anelpe si te alosarelpe lokacia baš o seminari. O opcie si:

A - Drać
B - Varna
C - Ohrid
D - Bukurešt
E - Budva

I komparacia taro A- Drač e B- Varnaja si nišankerdo e A1-ja. Akava nišankerela kaj i Varna lela jek poeni ki komparacia e Dračeja. Kana keraja komparacija i E- Budva e C- Ohrideja, čhivaja E2. Akava nišankeri kaj i budva lela duj poenija ki komparacija e Ohrideja. Anglalthanutno ki butisikljovin si i Budva 6-ve poenencar.

	A: Drač	B: Varna	C: Ohrid	D: Buurešt	E: Budva
A: Drač		A1	C1	D1	E2
B: Varna			C1	D1	E2
C: Ohrid				C1	E2
D: Bukurešt					
E: Budva					

Sakhedindo:

A = 1
C = 3
D = 2
E = 6 (I opcia E: Budva lelja o majbaro kotor tar o poenija)

O sikavutno zaruri si majangleder te kerel prezentacija o matriksi baš komparacia tar o parija e sikljovnencar thaj te phiravi len upral i butisikljovin.

Kana ka agorkeren o sikljovne i butisikljovin, o sikavutno šaj te kerel panda jek drom i butisikljlovin istemalkerindoj aver čhani čhinavibe, sar ko misal, personi kova so si zaruri te khuvel ki buti. Ko akava suro, o sikljovne zaruri si te anen pe gogjate e kandidato baš i buti thaj oleskere zorale thaj kovle riga, thaj palo adava te keren len komparacija avereskereja.

E sikljovneske

Intro

Kana keraja buti, but drom zaruri si te ana but čhinavina ke diveskoro thavdibe. But tar akala čhinavina si sadane thaj anenape lokheste. Sar te si, isi čhinavina kola si butheder

kompleksnikane. Ola si phareder te anenpe. Zaruri si te ovel amen šajdipe te ana thaj esavke čhinavina.

I čhinavin čaj te ovel phari butheder karanendar:

- bisarbarutnipe (nane amen sa o informacie so si amenge zaruri)
- kompleksnikanipe (isi but ververikane faktorija thaj isi len influencia jek upral aver)
- o konsekvencie tar o čhinavina si serioznikane
- isi but alternativnikane solucie
- i reakcia e manušengiri mamuj i čhinavin (isi but riga kola si čhivde thaj ola čaj te ovel len aver gndibe baš i čhinavin)

Te šaj te anelpe čhinavin, zaruri si te khuva olate sistematikane. Zaruri si:

- te hazrikera o konteksti
- te gndina baš o alternative
- te kera analiza o alterative
- te ana čhinavibe
- te pakjavdikha o čhinavibe
- te da keribe pal o čhinavibe

I čhinavin šaj te anelpe ko butheder čhanija. O čhani palo kova so anaja i čhinavin si jekha jek ajgaare baredžandpastar kana aver manuša si involvirime. Sar ko misal nesave manuša mangena te anen o čhinavina korkori. Akava nesavo drom vakerelape kaj si avtoritativnikano anibe o čhiavina. Avera čhivena o sasto timi ko anibe i čhinavin. Akava gndinelape kaj si butheder konsultativnikano ja demokratikano anibe čhinavina.

Nesavo drom, i situacija vakerela ko savo čhani si zaruri te anelpe o čhinavibe. Sar ko misal i čhinavin zaruri si te anelpe but sigate, ko 2 minutija angle amende. Ki esavki sitacia nane vakti baš konsultacia.

Gndinelape kaj o avtorirarivnikano čhani taro anibe čhinavina si šukareder čhani ko situacie kana:

- o personi kova so anela i čhinavin isi le bareder ekspertiza averendar
- o personi kova so anela i čhinavin si manuš so korkori pakjala peste
- o timi (o aver manuša kola so si čhivde othe) ka len sar šukar i čhinavin

- nane vakti konsultacienge.

Gndinelape kaj o konsultativnikano anibe činavina si šhukareder čhani ko situacie kana:

- o personi kova so anela i činavn zaruri si te lel informacie avere manušendar
- o problemi nane užo ko dikhibe
- baredžandipastar si i činavin te ovel akceptirimi averendar kola si čhivde ko proceso
- isi vakti baš konsultacie.

Kana si zaruri te anelpe činavin šaj te istemalkera jek rahciri, o matriksi koleja šaj te ana činavibe baš o barodžandipe tar o faktorija kola isi len influencia.

Akava rahciri si baredžandipastar kana isi butheder alternative maškar kolende šaj te alosara, numa nane amen jek uži dkhibaskiri opcia. Jek tar o čhanija sar kerelape akava si o teleder dendo:

Butisikljovin:

Zaruri si te ane činavibe kova printeri te kine e ofisoske. Isi tut 4 modelija thaj ola isi len ververipe ki moldarin, ko sig kerbe buti, o fukcie kola so isi len, i moldarin tar o kertridži. Kereja molodeibe akala kriteriumija digrencar taro 1 džii ko 5, kolende so o 1 si majteleder, thaj o 5 majučo. Dža pal o instrukcie tar o sikavutno thaj agorker i butisikljovin.

Kriteriumija	Moldarin	Sig	funkcie	Moldarin tar o kertridži	Sakhedindo
Modeli 1					
Modeli 2					
Modeli 3					
Modeli 4					

Aver rahciri kova šaj te ovel šukar ko anibe činavina si o matriksi baš i komparacija o parija.

Akava matriksi si aver rahciri baš alosaribe maškar butheder alternative čhivindoj len ki komparacia.

Šaj te istemalkerelpe baš sa o čhanija tar o čhinavina, sar ko misal, o kandidatija so si zaruri te khuven ki buti, ekvipmento so si zaruri te kinelpe, than kaj so si zaruri te kerelpe realizacija iventi, thaj agjaar nadari.

O matriksi si dendo ki tabela teleder.

	A	B	C	D	E
A					
B					
C					
D					
E					

O matriksi istemalkerelape ko akava čhani:

- denape o opcie
- o opcie kerenape komparacia maškar peste thaj rangirinenape digrencar taro 1 dži ko 3

Sar ko misal, i čhinavin koja si zaruri te anelpe si te alosarelpe lokacia baš o seminari. O opcie si:

A: Drač
B: Varna
C: Ohrid
D: Bukurešt
E: Budva

Džan pal o instrukcie tar o sikavutno thaj agorkeren i butisikljovin.

SESIA 24

24.1 Harno biznis planiribe 4 (Dzaibe ponadari) – nakhavibe

E sikavutneske

I resarin tar i butisikljovin si te pendžarkerel e sikljovnen e koncepteja baš o nakhavibe jek jekheja ke bizniseskoro sektori. I butisikljovin si džaibe ponadari e butisikljovinaja baš e bizniseskoro planiribe koja sie angleder akaja.

O sikavutno rodela e sikljovnendar te gndinen baš olengere konkurentija, ola si biznisija kola biknena mjazutne produktija ja kandina.

O sikavutno zaruri si te čhivel diskusia baš adava soske si baredžandipastar te džane i konkurencia, sar khoni šaj te džanel butheder pire konkurentonge, kola strategie šaj te istemalkerenpe baš o nakhavibe thaj agjaar nadari.

Ko avutno admi, o sikavutno rodela tar o sikljovne te keren pes komparacia e konkurentoncar (dik teleder). O sikljovne zaruri si te pheren ulavdi tabela baš sakova tar o primarnikane produktoja ja kandina (šaj te čhivenpe tabele kobor so si zaruri).

Te šaj te kerelpe i butisikljovin butheder realistikani, o sikavutno šaj te rodel tar o sikljovne te keren tereneskoro rodljaribe baš o produktoja ja o kandina kola si mjazutne okolencar kolen ola čhivge len ko pumare bizniseskere planija. E tereneskoro rodljaribe zaruri si te delpe sar khereskiri butisikljovin angli i buti ki sikljovni baš o molodeibe tar i konkurencia.

E sikljovneske

Butisikljovin: Ker tut komparacia e konkurenciaja

De molodeibe tut thaj e konkurencia e digrencar taro 1 dži ko 5, kolende so o 1 si majtele, thaj o 5 si majučo ko dende kriteriumija. Aver panda so si zaruri, den deskripcia soske dena šukareder ja bilačheder molodeiba disave kriteriumenge.

Tumare produktija/ kandina 1:

Kriteriumija	Tumare produktija/ kandina	Konkurento 1	Konkurento 2
Moldarin	Rejtingo: Deskripcia:		
Kvaliteto			
Deibe ko vas			
Involviribe ko klientoja			
Aver			
Aver			

Tumare produktoja/ kandina 2:

Kriteriumija	Tumare produktija/ kandina	Konkurento 1	Konkurento 2
Moldarin	Rejtingo: Deskripcia:		
Kvaliteto			
Deibe ko vas			
Involviribe ko klientoja			
Aver			
Aver			

(tabele čhivenape te si zaruri)

24.2 SVOT analiza baš personalnikano khuvibe ki buti

E sikavutneske

I resarin tar i butisikljovin si o sikljovne te keren komparacija piri personalnikani SWOT analiza koja si kerdi ko pervazija tari butisikljovin 12.1 e butisikljovinaja kerdi ki agorutni faza tar i sikavutnin. Pal o agorkeribe i butisikljovin, o sikljovne zaruri si te keren komparacia o duj matriksija thaj te keren diskusia o ververipena.

E sikavutneske

Keren molodeibe tar tumaro šajdipe baš khuvibe ki buti istemalkerindoj o SWOT matriksi.

O zorale riga si i buti so čhivela amen ko angluno than.
Nazorale riga, bukja so nane amen.
Šajdina si faktorija avrijal ja iventija kola si ko amaro šukaripe.
O daravina si faktorija ja iventija kola nane ko amaro šukaripe.

Zorale riga	Nazorale riga
Šajdina	Daravina

11. SIKAVUTNOLIL E TRENERENGE BAŠI BIFORMALNIKANI EDUKACIA KI BAZA TARO FUNDAVNE DŽANDIPA BAŠO ROMANO TERNIPE

HARNE SIKAVIBA E TRENERESKE

O sikavutnolil e trnereske baši biformalnikani edukacia baši bazikane thaj fundavne džandipa e romane ternipaske si dizajnirime te istemalkerel pe barabar e adekvatno sikavutnelilea bašo participantia. O sikavutnolil bašo treneria saikerela i jekajek saikerin so šaj te arakhel pe ko studentengoro sikavutnolil, numa saikerela džipherde instrukcie bašo treneria kola na ulavgje pe e siklencar. Akava si kerdo taro didaktikane karane. Odova šajdakerela e trenereske te kerel grupakiri dinamika ko klasi, te legarel i sesia thaj te akcentiinel specifikane edukaciakere nukte.

O sikavutnolil si saikerdo taro 24 kotora kola si dizajnirime te ovel len vaktilungipe taro po 2 aria.

But taro talemia si dizajnirime ki te butikeren pe ko tikne grupe. Numa, ko athinalipe taro grupakoro baripe but lendar kerena pe thaj sar individualno buti. O ulavde talemia si dizajnirime te oven agorkerde individualno tari siklengiri rig; akala si generalno talemia kola si phanle leibaja nesave taro IKT džandipa.

I programa si iradime baš inkorporiribe intenzivno istemalkeribe tar IKT. Akatar, o efektivno keribe taro kursi rodela istemalkeribe kompjuteria, gogjaver telefonia thaj internet akcesi. Numa, kotor tari buti jekajek šaj te kerel pe kalemea thaj lilea bizi istemalkeribe IKT.

I programa andarela o istemalkeribe mobilna aplikacie baš edukaciakere resarina. Si bajrovibaskoro haljovibe kaj o mobilna aplikacie saikerena šukar edukativno potenciali thaj šaj te oven but istemalkerutne ki buti e terne manušencar. Ola šaj ulavdeste te

istemalkeren pe ki biformalnikani edukacia. O talemia sine testirime turli grupencar thaj sine leljarde.

But taro talemia baši takjaribe ja/thaj relaksacia sine saikerde salde ko nekobor sesie resarinaja te našljarel pe o repeticie. Nekola talemia saikerena sine istemalkeribe o khelibe „umlavni“ thaj istemalkeribe mobilna aplikacie. O treneria takatinena pe te istemalkeren akala talemia so šaj pobut, sar thaj te zuraren esavke talemia sakana kana šaj saikerindor e siklen ko procesi.

KOTOR 1

1.1 Korkori notikeribe taro fundavne džandipa

Bašo treneri

O objektivno ovibe tar akala talemia si te lel pe dikhin ko fundavne džandipa baš educiribe ulavdeste o drabaribe, hramovibe thaj matematika maškar i grupa sikle. Resarin taro talemi si te arakhen pe relativna informacie baši digra taro akale džandipaskoro džanlipe maškar sakova siklo. O korkori notikeribe nane anonimno. Odova ka siguririnel kaj o treneri si relevantno dikhinaja ki digra taro džanlipe taro sikle sakonende tar akala džandipa, baši dizjanirine buteder plesutno akcesi ki buti e siklencar.

O talemi valjani te kerel pe individualno taro sakova siklo. O treneri valjani te sikavel kaj si džanlo te ovel pe čačipaskere vakeribaja kana kerela pe korkori notikeribe thaj kaj odova kerela pe ki te del amenge arka te identifikuina o bukja kolen mangaja te lačhara.

BAŠO SIKLO:

Keren akava korkori notikeribe. Išareti keren o džovapi so si jekajek tumare šajdipancar:

Drabaribe

	Oja	Hari	Na
Me šaj te drabarav thaj te dikhav o sikavina baši produktia ja etikete.			
Me šaj te drabarav thaj haljovav o mesažia, notikerina thaj lila.			

Me šaj te drabarav nekobor harne dokumentia, sar so si biltenia, brošure ja magazinia kite arakhav informacie			
Me šaj te drabarav thaj haljovav o formalna dokumentia sar so si phanlelafia bašo servisia thaj raportia baš incidentia.			

Numeriribe

	Oja	**Hari**	**Na**
Me šaj te kerav jekhe pireske kalkulacie taro tipi khedibe, minusiribe, butfarkeribe thaj ulavibe.			
Me šaj te kerav pobut pire taro kalkulacie istemalkerindor procentia, dropke/kotorvalipa, decimale ja koeficientia.			
Me šaj te kerav čačutne napikeriba sar so si lungipe ja temperatura			
Me šaj te esapikerav o dimenzie, thaneskoro baripe ja sahnipe ko turli forme.			
Me šaj te planirinav j ate dikhljarav o plania, budžetia ja rezerve			

Hramovibe

	Oja	Hari	Na
Me šaj te istamelkerav čačutneste i gramatika thaj hramovibaskoro čhani			
Me šaj te hramonav ki te informirinav ja te rodav informacie			
Me šaj te vakerav mle stavia ki hramome forma			
Me šaj te hramonav harne notikerina sar so si hramoviba ko diveri ja notikerina baši lilora deibaske godi.			
Me šaj te hramonav dokumentia istemalkerindor definicia sar so si phanlelafia ja finansiakere raportia.			

1.2 Drabaribe: Legendarno džukel

Bašo treneri

Resarin tar akaal talemia si te praktikuinen pe džandipa baši siklengoro drabaribe. Akava talemi si resarinaja te lokjarel o haljovibe taro hramome teksti.

O studentia valjani te butikeren individualno istemalkerindor e studentengoro sikavutnolil ja te den pe lenge materialia.

O treneri haljovkerela e talemeskiri resarin. E studenten silen 10 dakikia te drabaren o teksti. Pal odova ola valjani te den džovapia ko phanle pučiba (čačutne/bičačutne) telal o teksti.

Pala ko talemeskoro agorkeribe pučarena pe o čačutne džovapia (1-a; 2-b; 3-c; 4-b; 5-b) thaj diskutirinena pe o džovapia e siklencar.

O harnevakteskere pučiba šaj te saikeren:

Sine li pharo te haljovel pe o teksti?

Kola pučiba sine majlokhe, a kola majphare?

BAŠO SIKLO

Drabar o teluno teksti:

"O legendarno džukel"
Anglal o baro pampurengoro stasioni ki Šubuja ko Tokio, si kuzeskiri statua taro bronzakoro džukel – Hačiko. Trujal so I statua si tikni kana ka kompariri nel pe e bare neonengere išaretencar, oj nane pharo te arakhel pe. Istemalkerela pe sar arakhibangoro than taro 1934, a avdive ka arakhen šele manušen kola adžikerena te resen lengere amala – salde dikhen e džijane. Hačiko, e Akitakoro džukel si bijame ko 1923 thaj ando ko Tokio ko 1924. Leskoro sajbija, o profesori Ujeno than ov sine biulavibaskere amala taro šuru. Sakova dive Hačiko džala barabar pe sajbijaja, profesori ko Thagarutno univerziteti, dži pampurengoro stasioni Subuja, kana ka džal ki buti. Kana ka iranel pe, o profesori sakana arakhela sine e džukele sar sabureja adžikerela ole. Bezehaske o profesori mulo jekfaratar ki buti ko 1925 berš angleder te iranel pe khere.
Trujal so Hačiko sine tikno džukel, i relacia maškar leste thaj leskoro sajbija sine but zorali thaj ov gelo poadarig te adžikerel ko stasioni sakova dive. Nekana ačhola sine odorig divencar thaj trujal so o manuša pakjana sine kaj ov sakana iranela pe odorig sebepi o habe so dena leske o nakhutne ko droma. Sar nakhela sine o vakti, ov ulo pendžardi dikhin e dromarutnenge odorig. Ko 1935 berš o Hačiko mulo ko than kote so paluno drom dikhlja ple majšukar amale dživdo.

Akana drabaren akala vakeriba thaj den džovapi:

1. O neonengere roša si majbare tari Hačikoskiri statua
    a. Oja
    b. Na
    c. Na liparela pe

2. O Hačiko si bijame ko Tokio ko 1923.
    a. Oja
    b. Na
    c. Na liparela pe
3. O profesori merela tari vileskiri khuvin.
    a. Oja
    b. Na
    c. Na liparela pe
4. I statua taro Hačiko si ko stasioni.
    a. Oja
    b. Na
    c. Na liparela pe
5. O profesori kerela sine buti ki maškarutno sikljovni.
    a. Oja
    b. Na
    c. Na liparela pe

<u>Pučiba baši diskusia:</u>

Sine li o teksti pharo haljovibaske?

Kola pučiba sine majlokhe te džovapikeren pe thaj kola sine pophare?

KOTOR 2

2.1 Numeriribe: Matematikane kheliba

BAŠO TRENERI:

Resarin si te istemalkerel pe i matematika ko bahlanakoro thaj konkurentno čhani thaj te kuražinen pe o sikle te tazeledinen ple matematikane džandipa. Akava talemi promovirinela prakticiribe o matematikane džandipa ko sikle bizo patoniba phanle e konvencionalna metodencar tari matematika baši sikljovibe.

Bareder gendo studenten valjani te ovel Android gogjaver telefonia. O studentia si ulavde ko čiftia. Sakova čifti valjani te ovel Android telefonea kole si internet konekcia.

Taro čiftia rodela pet e leljaren I aplikacia Pairs are asked to download the application Math Games – Brain Workout taro Play Store.

I khelin rodela bazikani matematika.

O timi kova kompletirinela o majuče leveloja si kamijabutno thaj del ape leske tikno pursako (sar missal gono bombonenca)

O šurutne leveloja tari khelin si lokhe, sakova avutno levelo ovela popharo. I khelin šaj te khelel pe maškar aver talemia.

BAŠO SIKLO

Rodaja tumendar te leljaren thaj te khelen i aplikacia baši mobilno: Math Games – Brain Workout, dikhindor o instrukcie taro tumaro treneri.

2.2 Numeriribe: planiribe dajanibe

BAŠO TRENERI

Resarin si te leljaren ple matematikane džandipa ki praksa istemalkerindor o sakodiveskere situacie.

Akale talemeske, o studentia valjani te oven resibaja dži kompjuteri/gogjaver telefoni thaj internet.

O studentia valjani tekeren buti individualno ja ko tikne grupe. Ki te kerel pe o talemi ka valjani lenge lil, kalemi thaj kalkulatori.

O talemi si te planirinen familiakoro dajani hardžipaja majhari love. Ola lena trin destinacie bašo dajani, informacie baši duripe dži lokacia, prosekoskoro fijati ko kilometria turli transportea, prosekoskoro fijati pali habe ki sakoja taro destinacie thaj proseskoro fijati bašo thanakeribe. O studentia ka valjani te esapikeren i majšukar budžeteskiri opcia.

Pala ko talemi, o treneri šaj te kerel diskusia maškar o studentia baši talemeskoro pharipe, o vakti so nakhavgje ki te kompletirinen ole thaj hazrikeribe taro lengere džovapia.

BAŠO SIKLO

Avutne talemeste planirinena familiakoro dajanipe ko vaktilungipe taro 7 divesa. Tumen dromarena tari Tirana tumare dajaja, dadea thaj phralea. Si tumen trin šajdutne destinacie kolen šaj te alusaren. Lena informacie bašo duripe, fijati pali kilometro, prosekoskoro fijati bašo thanakeribe thaj prosekoskoro fijati bašo habe ko restorania. Alusaren destinacia so si majkuč.

Informacie so si zarurime si dende ki tabela majtele:

	Parga	Budva	Dubrovnik
Duripe tari Tirana (km)	385	175	266
Autobuseskoro fijati ko kilometria (EUR)	0.2	0.21	0.75

prosekoskoro fijati bašo thanakeribe ko dive (štare dženenge)	30	25	30
Prosekoskoro fijati bašo habe ko restorantia (EUR) / valjani te esapikeren pe trin habe ko dive	15	20	25

Diskusia:

Savi si majudžuzi opcia?

Savi si majkuč?

Sine li o savali pharo?

Sar aljan dži džovapi?

KOTOR 3

3.1 Drabaribe / Kreativno gndipe

Bašo TRENERI

O talemi si džajbe ponodorig e kotorencar taro drabaribe thaj kreativno gndipe.

Avgo, o treneri pendžarkerela e studenten e resarinaja thaj fazencar taro talemi. O studentia valjani te drabaren jek kotor teksti. Pal odova zaruri si te identifikuinen o relevantna bahtarale lafia ko lafi- lačharibe. Pali akava piro, ola valjani te formirinen logikani lafjori istemalkerindor o nahtarale lafia kolen identifikuinge.

O talemi lunginela 30-40 dakikia. O studentia valjani te butikeren individualno ja ko tikne grupe. Pala ko talemi o treneri šaj te šurakerel diskuia bašo proceseskoro pharipe thaj o džandipa kola leljarena pe kana ka agorkerel o talemi.

Avutne nahtarale lafia si saikerde ki garavutni: missal, aktivisti, kamijabalo, khedin, Roma, problemia, sikljovnakoro mukibe, pasiaja, integirirme, šajdipe, programa, edukacia. O treneri šaj te džidel tekstia turli nahtarale lafencar thaj te kerel garavutni.

O treneri šaj te kerel o meči te ovel konkurento deibaja poenia sakone indetifikuime lafeske sar poenia baši lafjorjakoro lungipe thaj o vakti zarurime baši talemeskoro agorkeribe.

BAŠO SIKLO

Pala ko sikavina taro treneri, agorkeren o talemi.

Avgo, valjani lačheste te drabaren o teluno teksti.

Dujto, valjani te identifikuinen o relevantna nahtarale alfia taro teksti garavdo ki garavutni.

Pal odova, valjani te formirinen lafjori istemalkerindor o nahtarale lafia kolen identifikuingen.

Misaleskoro vakeribe

Kristina Tanase (29) taro Džudžiu, Romania si misal baš atestikeribe kaj si šajdutno te ovel pe Rom thaj kamijabalo. Bijame ki familia Roma, i majterni taro panč čhave trine phureder phenjencar thaj jekhe phralea, oj angigarela kaj nane but šukar ki sikljovni ki te šurarel. Sar thaj but taro terne romane čhaja, oj adžikerela sine sigate te mukel i sikljovni ki te prandinel pe thaj te ovel la čhave.

Numa, o šajdipe te heminel pe avere manušencar taro turli kulture inspiriringja ola te iranel pli perspektiva ko dživdipe thaj te koncentirirnel pe ki lakiri edukacia. Akana oj si sikavni thaj baro aktivisti savo butikerela e „Arakh e čhaven tari Romania“ sar menadžeri ko proekti. Oj si specializirime baš edukaciakere iniciative ko pervazja tari romani khedin kote so si učo proicenti čhave kola na džana ki sikljovni. Jek taro proektia kolende i kristina si saikerdo si specialno hazrikerdi 42-divesngiri programa baš integiriribe taro romane čhave maškar 3 thaj 6 berš, ternencar tar aver khedina. I resarin si te hazrikerel olen baši hemibe siklencar taro turli darhni ki sikljovni. „Čače mangava te dikhav e čhavengiri sima soske ola si saikerde ko aktivipa.Džiakana integriringjam pobut taro 500 čhave ko sikljovne sar rezultati tar akaja programa“, vakejrgja i Kristina, kaskoro plesutno palpalunipe vakerela kaj oj šaj te identifikuinel pe e čhavencar kolen olen meninela. „sebepi so o Roma kerena buti e Romenge majšukar haljovava i kultura, odova so si zaruri thaj o problemia kolencar but tar akala čhave arakhena pe sakova dive“, vakergja oj. „Mire daj thaj dat si bieducirime. Mo dat mukhlja i sikljovni pali oftoto klasi, a mi daj pala ko 4-to klasi, numa o soduj mangena sine pobut pe čhavenge. Na sijum sine but šukar ki sikljovni, numa ničale avibaja ki khangeri zaruri sine te heminav man avere manušencar, te dživdinkerav aver kulture thaj te saikerav man ko aktivipa avere khedinencar“. I kristina halili kaj te manglja te kamijabikerel ko dživdipe, valjani te kerel majbut. O berša baši studiribe pokinkerde pe soske tari maškaruni edukacia oj geli ko koledži thaj lelja stipendia fakulteteske. „Akana, mangava te ova jekajek thaj sarine amen šaj te ova kamijabale“, vakergja i Kristina.

Akana, arakhen o nahtarale lafia ki garavutni majtele.

P	R	O	G	R	A	M	M	E	A	E	R	V	S	D	C	B	S	N	M
S	C	C	D	X	E	Y	I	Z	H	L	K	T	V	W	O	A	M	C	C
C	V	E	R	E	X	A	M	P	L	E	V	B	N	R	M	B	E	V	E
F	H	E	C	S	W	C	A	B	T	Y	H	J	K	L	M	V	L	S	W
E	F	G	C	R	Q	T	Y	C	Y	W	A	S	S	I	U	V	B	C	M
T	R	Q	D	U	T	I	O	Y	P	X	W	U	J	D	N	S	O	C	L
A	C	I	S	E	T	V	R	I	P	C	C	S	Y	B	I	C	R	X	E
N	Q	N	E	M	F	I	C	F	B	C	X	R	U	E	T	A	P	A	A
O	X	T	V	X	W	S	Q	B	E	J	K	L	U	T	Y	C	E	R	V
I	X	E	T	G	X	T	A	S	W	D	F	E	C	G	H	I	S	J	E
S	X	G	O	W	S	G	S	T	V	J	U	Q	X	G	R	T	C	V	S
S	T	R	T	X	Q	F	A	G	T	C	G	C	X	Q	Y	X	Y	I	C
A	X	A	X	V	U	E	T	N	V	D	H	T	A	C	J	L	O	W	H
P	X	T	E	L	F	A	E	T	V	N	O	N	E	T	C	B	T	O	O
A	R	E	X	F	N	Y	U	E	W	T	I	N	T	I	I	O	T	T	O
C	V	Y	T	I	N	U	T	R	O	P	P	O	Q	E	C	O	I	T	L
X	F	T	Y	V	N	D	H	I	O	V	A	E	R	V	Y	U	N	C	H
X	V	N	T	C	D	E	T	B	J	K	D	E	T	V	W	Q	T	V	O
X	E	W	E	D	U	C	A	T	I	O	N	S	W	T	U	I	C	V	O
C	U	L	T	U	R	E	W	C	T	I	C	A	D	A	M	O	R	J	I

Ko agor, valjani te kere lafjori e lafencar kolen identifikuingjen.

Savo talemi sine majpharo?

Kobor vakti valjangja tuke te agorkere o talemi?

3.2 Drabaribe thaj matematika

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si te praktikuinen pe džandipa baši siklengoro drabaribe. Akava talemi si resarinaja te lokjarel o haljovibe taro hramome teksti thaj informaciengoro istemalkeribe ki te kerel džanle džanlipa.

O sikle valjani te keren buti individualno ja ki grupa po duj.

Avgo, o sikle valjani te drabaren o teksti. Pal odova istemalkerindor o informacie dende ko teksti ola valjani te den džovapi ko pučiba telal ko teksti. Alternativno, o treneri šaj te kerel nekobor scenarija/tekstia thaj palem te kerel o talemi.

Pala ko talemeskoro agorkeribe, o treneri šaj te inicirinel diskusia ko čhani koleste istemalkerde pe o informacie ki te kerel pe džanlipe e predmeteske. O harnevakteskere pučiba saikerena:

Arakhlen li o zarurime informacie lokheste?

Sar alen dži džovapi?

BAŠO SIKLO

Dikhen e trenereskere instrukcie thaj agorkeren o talemi.

Scenario:

Tumen dromarena taro Skopje dži Napoli avionea. Nane direktno linia maškar o soduj dizja agjaar so ka valjani te keren transferi maškar o urjariba. Ka dromaren taro Skopje dži Zagreb Croatia Airlines-ea thaj urjarinaja taro Wizz Air dži Napoli. Numa, dromarena potiken budžetea. Si tumen rezervirime urjariba kola šajsarena salde vasteskoro bagaži. Odoleske valjani te dikhen e bagažeskere politike taro sosuj kompanie ki te džanen so si tumenge muklo te legaren tumencar. Drabaren o tekstia thaj den džovapi ko pučiba

Croatia Airlines

Džipheribe ko vasteskoro bagaži

Drmarutne tar ekonomikani klasa: 1 kotor

- Maks.pharipe 8 кg
- Sahne dimenzie dži 115 см (55x40x20)

Dromarutne tari biznis klasa: 2 kotora

- Maks.pharipe pali kotor 8 кg
- Sahne dimenzie dži 115 см (55x40x20) ja 57x54x15см te si pakjarutno gono šejenge

Ko ulavde čhipote, ko athinalipe taro čhani tar aeroplani, i mukin vasteskere bagažeske bašo dromarutne tari biznis klasa šaj te ovel limitirime ko 1 kotor.

O bagaži kova nane te ovel jekajek e hramonkerde dimenziencar/pharipe nane te leljarel pe sar vasteskoro bagaži thaj šaj te phiravel pe salde sar dikhljardo bagaži. Ko nesave čhipote, odova haljovkerela džipherde hardžipa.

So te lel pe džipherdeste?

Sakova dromarutno džipherdeste paj te lel:

- 1 plesutno predmeti maksimalno baripaja taro40x30x10 cm (16x12x4 in) ki dromarutnengiri kabina

(sar misal, 1 džuvljani vasteskiri čanta ja 1 laptop ja 1 gono pikeske)

Trujal 1 plesutno predmeti, sakova dromarutno kova dromarela čhavea majtikno taro 2 berš si nijamea te:

- 1 korpa čhaveskere phiravibaske ja 1 kolica ja 1 vordoneskiri phiravutni bešljarni
- Habe bebenge hardžipaske ko vapori

* O phiravibe korpe, kolice ja thana vordonenge valjani te den pe ki porta ja anglal te khuven ko avioni. Salde vordonengere bešljarne šaj te oven leljarde taro ekipaži teli kondicie te čhivgje pe ki ulavdi bešljarni kindi e bebeske.

Sar džipherin taro 1 plesutno predmeti, o dromarutne ulavde zarurencar jekajek šaj te len: 1 čifti paterice ja/thaj proteze ja nesavo aver protetikano predmeti

Wizz Air

1. Kana urjana e WIZZ Air-ea, sakova dženo šaj te lel pesar:
    - Jek kotor taro vasteskoro bagaži na majbaro taro 55 x 40 x 23 см, maksimum dži 10 kg pharipe
    - Dži šov predmetia taro čekirime bagaži pharipaja na pobut taro 32 kg
    - Biistemalkerutne predmetia kinde ko aeroporti pala siguripaskere dikhljariba

Džipherde predmetia ko bordingo/andre ko avioni

Šaj te len akala predmetia andre ko avioni bilovengoro:

1.palto ja kjeba

2.mobilno telefoni

3.drabaribaskoro materiali baš urjaribe

4.Čhavenge potikne taro duj berša: habe baši urjaribaskoro vakti ja pkajarutni kolica bebenge ja tikno kreveti

5.Čifti paterice baši fizikane invalidna dromarutne

Pučiba:

1. Kobor kotora bagaži šaj te len sar vasteskoro bagaži (kombinirime politike)?
2. Kobor si o mukle dimenzie taro vasteskoro bagaži(kombinirime politike)?
3. Šaj li te len čanta(kombinirime politike)?
4. Kova si o muklo pharipe taro vasteskoro bagaži(kombinirime politike)?

KOTOR 4

4.1 Hramovibe: Hramovibe eseji

BAŠO TRENERI

O talemi si fokusirime ko džandipaskoro zuraribe baši hramovibe e siklenge.

O talemi valjani te kerel pe individualno. O sikle šaj te istemalkeren kotor lil, kalemi numa jekajek rekomandinela pe istemalkeribe kompjuteri.

O treneri valjani te haljovkerel e talemskiri resarin. Vakeren kaj ola valjani te oven samale, te istemalkeren adekvatno gramatika thaj interpunkcia thaj logikano niče taro ideje prezentirime ko eseji.

Pal odova o sikle valjani te hramonen hrano eseji taro 500 lafia ki tema: „O majšukar dive me dživdipaste“.

Pala ko talemeskoro agorkeribe, akhar nekobore siklen te drabaren pe eseja.

Stimulirinen thaj avere siklen te komentirinen o eseja thaj te den rekomandacia baši lačharibe.

BAŠO SIKLO

O talemi si fokusirime ko zurarkeribe taro tumare džandipa baši hramovibe.

Hramonen hrano eseji taro 500 lafia ki tema:“Kana sijum sine čhavo mangava sine te ovav...“

4.2 Hramovibe: hramovive formalno lil

BAŠO TRENERI

O talemi si resarinaja te sikavel e siklen te hramone formalno lil.

Ko šuru tar akava kotor o treneri valjani te haljovkerel o fundavne principia baši hramovibe formalna lila. Pal odova taro sikle rodela pe te hramonen formalno lil aso dendo scenario. Akava talemi rodela taro sikle te keren buti individualno. O sikle šaj te istemalkeren kotor lil thaj kalemi numa jekajek rekomandinela pe istemalkeribe kompjuteri.

Pala ko talemeskoro agorkeribe, nekobor sikle valjani te drabaren pe lila. Stimulirinen thaj avere siklen te komentirinen o eseja thaj te del rekomandacie baši lačharibe.

BAŠO SIKLO

O talemi si resarinaja te zurarel ple džandipa baši hramovibe formalna lila.

Hramovibe formalno lil

Hramon kobor šaj posimplo thaj kobor so šaj majužeste, a ma te kera o lil polungo taro zaruri. Ma bistren te istemalkeren biformalno čhib/žargoni.

Adrese: Tumari adresa valjani te ovel hramome ko upruno dahinalo kotor taro lil. I adresa taro dženo kaske hramonena valjani te ovel hramome ki bajanali rig šurarindor tari tumari adresa.

Seljami: generalno istemalkerela pe formalno seljani sar so si Pakjivalo rajo ja rajonie, ki čhipota kana na džanena o anav taro dženo kaske so hramonena. Sakana rekomandime si te šaj te džidžanel pe o anav kaske so hramonena. Te džangjen o anav, istemalkeren o anav (rajo, rajoni ja terni rajoni, d-r t.a) thaj salde o familiakoro anav.

Avgo paragrafi: O avgo stavi valjani te ovel harno thaj liparela i resarin taro lil.
O stavi ja paragrafia ko maškar taro lil valjani te saikeren o relevantna informacie pala ko lileskoro hramovibe. Akava kotor valjani te ovel but lungo, pa ikeren o majdžanle informacie thaj koncentririnen tumen ko organiziribe publik thaj logikano čhani ko than te buvljaren tumen majbut.

Paluno paragrafi: Ko paluno stavi taro formalno lil valjani te liparel pe so adžikerena o lendutno te leljarel- ki te iranel ole, te bičhalel tumenge informacie t.a.
Lileskoro agorkeribe: o formalna lila agorkerena formalno seljamea sar so si: Sajgiaja Te na džangjen e dženeskoro anav, agorkeren o lil ko akava čhani.

Istemalkeren o sikavina, hramonen formalno lil aso jek taro duj scenaria.

Scenario 1:

Bičhalen rodipe baš univerziteteskiri stipendia. Barabar e zarurime dokumentaciaja valjani te hramonen formalno lil haljovkerindor tumari motivacia te studirinen ko univerziteti.

Scenario 2:

Tumen sien dženo ki lokalnikani khedin tar aktivistia. Tumare khedina si butfar problemi e barepanjencar ko vakti tare bare biršima sebepi nanipe adekvatno atmosferakiri kanalizacia. Hramonena lil dži dizjakorošerutno tari tumari diz vakerindor tumaro problemi thaj i mangin te resen tumen olea thaj lafikeren akale pučibaske.

KOTOR 5

5.1 Komunikacia thaj aktivno šunibe

BAŠO TRENERI

E talemeskiri resarin si te praktikuinel komunikaciakere džandipa taro sikle. Akava si talemi kolate si džanle o uže verbalna sikavina thaj aktivno šunibe.

Akava talemi šaj te kerel pe biathinale taro grupakoro baripe. O sikle si grupirime ko duj čiftia. O treneri valjani te haljovkeren kola džandipa si džanle baši kamijabalo talemeskoro agorkeribe. Pal odova taro sikle rodela pe te čhiven pe te bešen jek palal avreste.

O instrukcie(tasviri) dela pe jekhe dženeske taro sakova čifti. Avere dženenge dela pe kotor lil thaj kalemi. O savali si te dikhen pe o instrukcie taro lengoro partneri thaj te replicirinel pe o tasviri aso sikavina taro partneri. O sikavina valjani te oven verbalna – nane muklo kontakti jakhencar ja aver kontakti.

E siklenge dena pe 10 dakikia ki te keren buti ko talemi. Taro kana ka nakhel o vakti, sakova čifti si akhardo te sikavel pi buti. O čifti majčačutne replikaja si kamijabutno.

O kompleksno ovibe taro savali sid efinirime e kompleksno ovibaja tari fotografia. Odotharm o treneri šaj te istemalkerel o dende šablonia ja te zurarel alternativna tasvirja baši replikacia.

Eke nekobor šablonia kola šaj te istemalkeren pe ki te agorkerel akava talemi:

BAŠO SIKLO

Resarin tar akava talemi si te istemalkeren o džandipa baši komunikacia kolen siklilen ko anglederutne kotora. Ka keren buti ko duj čiftia.

Dikhindor o sikavina taro treneri, tumen thaj tumaro partneri lena kopia taro tasviri. Šaj te den pe salde varbalna sikavina thaj nane mukhlo kontakti jakhencar thaj aver čhani kontakti.

Si tumen 10 dakikia te agorkeren o talemi. O čifti kova ka kerel i majčačutni replika si o kamijabutno.

5.2 Aktivno šunibe 1

BAŠO TRENERI

O fokusi tar akava talemi si siklengoro pendžarkeribe e konceptea tar aktivno šunibe. Ko avgo kotor, o treneri haljovkerela p koncepti tar aktivno šunibe thaj leskoro džandipe ki sakodiveskiri thaj bukjarni komunikacia. O treneri valjani te inicirinel tikni diskusia bašo koncepti thaj te motivirinel e siklen te andaren ple misalencar baš odova kote o aktivno šunibe šaj te leljarel pe.

Teme kola valjani te astaren pe

So si aktivno šunibe;
Soske o aktivno šunibe si džanlo bašo sakodiveskoro dživdipe thaj buti;
Metodia tar aktivno šunibe;
Majbut istemalkerde tehnike ko aktivno šunibe.

Keren dikhin taro bazikane verbalna thaj naverbalna tehnike tar aktivno šunibe.

Pal odova keren harni dikhin tar aktivna tehnike bašo šunibe, sikavde ki tabela potele.

BAŠO SIKLO

Akaja sesia si nišankerdi baš aktivno šunibe.
Eme kola valjani te astaren pe:
So si aktivno šunibe;
Soske o aktivno šunibe si džanlo bašo sakodiveskoro dživdipe thaj buti;
Metodia tar aktivno šunibe;
Majbut istemalkerde tehnike ko aktivno šunibe.

Dikhljaren o tehnike baš aktivno šunibe sikavde ki tabela potele. Istemalkergjen li nesava lendar džiakana?

Aktivna tehnike bašo šunibe

Tehnike	Resarin	Metodi	Misalia

Motiviribe	1. Te sikavel pe interesi 2. Te keren lafikeribe	• Te haljovkere tut kaj na haljovkerea tut • Istemalkeren neutralna terminia pozitivnikane tonea tar avazi	1. „Me dikhava...?“ 2. „Akava si interesno.“ 3. „A-ha...“
Vakerkeripe/gndipaskoro ikalibe mostar	1. Te kheden pe relativna informacie 2. Te motivirinel pe avera te haljoven po gajlipe 3. Te kerel pe puterdi komunikacia	• Roden puterde, bipatonibaskere pučiba • Ma vakeren haljovibe ja bihaljovibe • Istemalkeren i stimuliribaski ri čhib taro badan, sar so si šereskoro mahibe	1. „Soske sien gajlime?“ 2. „Soske akava si džanlo tumenge?“ 3. „Sar odova asarikerela upro tumende?“
Aklamirindor/oja vakerindor	1. Te sikaven averenge kaj samaleste šunena thaj kana mangena te haljoven olen 2. Aklamirinen tumaro haljovibe baš odova so si vakerdo	• Parafrazirinen o nukte tar aver • Našen taro moldipaskere krisipa ja gndipaskoro pheribe godi • Rodipe baš aklamacia/oja vakeribe	1. „Avere lafencar, phandingjen kaj...“ 2. „Adava phenela, tumen agjaar dikhena ko problemi...“ 3. „Ka ovel li čače te vakerel pe...“

Haljovkerindor	1. Pučaren o garavde ja bivakerde gajle 2. Haljovibe taro dujegndenger e ja bihaljovibask ere vakerina 3. Test haljovkerina	• Našen taro butfarutne činavkeriba • Dikhen te oven puterde thaj fokusirime pučiba • Roden majdetalna haljovkerina	1. „Na sijum sigurime so gndinea...“ 2. „Šaj li te vakeren mange pobut bašo džanlipe taro...?“ 3. „So patonkerela tumente pakjan ko odova...?“

KOTOR 6

6.1 IKT KORKORI- NOTIKERIBE

BAŠO TRENERI

Resarin tar akava talemi si te lel pe dikhin ko fundavne IKT džandipa maškar I grupa sikle. E talemeskiri resarin si te arakhen pe relevantna informacie baši digra taro vastaribe e kompjutereskere hardverea thaj softverea maškar sakova siklo. O korkori-notikeribe nane anonimno. Akava ka sigurinel kaj o treneri si relevatne dikhinaja ki vastaribaskiri digra taro sikle baši sakova tar akava džandipe, bašo dizajniribe plesutno resibe ki buti e siklencar.

O talemi valjani te kerel pe individualno taro sakova siklo. O treneri valjani te haljovkerel kaj si džanlo te ovel pe uževilea kana kerela pe o korkorinotikeribe thaj kaj si kerdo te del amenge ark ate identifikuina o bukja kolen mangaja te kera te oven pošukar.

BAŠO SIKLO

Rodaja te keren o avutno korkori-notikeribe. Išareti keren o džovapi so si jekajek tumare šajdipancar.

	Oja	**Na sijum sigurno, numa pakjava**	**Na**
Šaj li te muken/ačhaven o kompjuteri?			
Šaj li te phraven, butikeren thaj phanden o programe taro start meni?			

Džanena li so si „ikona“ thaj so te keren olaja?			
Džanena li te butikeren e mausea ki te “ciden” nesavo elementi?			
Džanena li te restartirinen o kompjuteri?			
Te si tumen datoteka ko USB stiko ja ko CD, džanena li te butikeren/phraven ole?			
Džanela li te phravem pobut tari jek programa jekfaratar thaj te butikeren olencar?			
Džanena li te rodljaren datoteka ko tumaro kompjuteri?			
Džanena li te kreirinen folderi?			
Džanena li te garaven o datoteke ko desktop, ko hard disk ja ko disk?			
Šaj li te ciden/čhuden o programe kola na butikerena pe e funkciaja bašo džideibe/cidljaribe programe?			
Džanena li sar te instalirinen thaj upridžikeren/apgrejdinen aplikacia?			
Džanena li so si fonti?			

Džanena li sar te lačharen, kopirinen, čhinen ja kopirinen bloko taro teksti?			
Džanena li sar te čhiven thaj ciden/modificirinen o margine, tabja, uprune anava, telune anava, patrinengoro numero thaj ničeskoro gendo ko tumaro procesori taro lafia?			
Džanena li te iranen o fonti ko teksti, o baripe thaj stili?			
Džanena li sar te čhiven grafika thaj aver datoteke(tabelarna esapia, aver dokumentia) ko dokumenti?			
Džanena li sar te “garaven sa” kite iranen o formati so garavgjen taro jek tipi programa baši butikeribe o teksti ki aver?			
Si li tumen e-adresa sava ničale istemalkerena?			
Džanena li sar te hramone, bičhalen, džovapiden thaj dromarine e.mail mesažia?			
Džanena li sar te umlaven džipherin sar kotor tar e.mail mesaži?			
Istemalkergen li nekana pobut taro jek rodljarutno (Google Chrome, Internet Explorer, Mozilla, Opera)?			

Džanena li te kreirinen prezentacie istemalkerindor vizardia/magišaria, šablonia bašo dizajn ja čuče ničekerina?			
Šaj li te kreirinen ulavde slajdia istemalkerindor standardna ničekerina thaj dizajnia?			
Džanena li sar te iranen fonti ko teksti te džiden linie ja numeroja baši slajd saikerin			
Šaj li te den džiden objektia (sar missal, klipi, tasvirja, video lipja, toni) ki tumari prezentacia?			
Džanena li sar te džiden animacie thaj tranzicie kori slajdia?			
Džanena li sar te čhiven tabele thaj grafikonia ki tumari prezentacia?			
Šaj li te phiren maškar o slajdia thaj te transferirinen tumen maškar turli dikhina(slajdi, dikhin t.a.)?			

6.2 Pendžarkeribe e Microsoft Office Word-ea 1

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si pendžarkeribe e studenten e bazikane funkcionalitetencar taro Microsoft Office Word 1.

Akale talemeske e siklenge valjani kompjuteri kote si instalirime Microsoft Office Word. Na pobut taro duj sikle šaj te butikeren ko jekajek kompjuteri.

Teme kola valjani te astaren pe:

Pendžarkeribe e Microsoft Office Word-ea;
Phravibe nevo dokumenti;
Garavibe dokumenti;
Garavibe dokumenti teli nevo anav;
Iranibe fontia;
Iranibe e fonteskere renke;
Potenciribe teksti;
Iranibe e ničeskoro liniakoro baripe;
Iranibe I dikhin tari patrin thaj e patrinakiri margina;
Iranibe o fonteskoro baripe.

Pal odova roden taro sikle te keren teksti ko Microsoft Office Word.

BAŠO SIKLO

Teme kola valjani te astaren pe:

Pendžarkeribe e Microsoft Office Word-ea;
Phravibe nevo dokumenti;
Garavibe dokumenti;
Garavibe dokumenti teli nevo anav;
Iranibe fontia;
Iranibe e fonteskere renke;
Potenciribe teksti;
Iranibe e ničeskoro liniakoro baripe;
Iranibe I dikhin tari patrin thaj e patrinakiri margina;
Iranibe o fonteskoro baripe.

Talemi: Reproducirinen akava teksti ko Microsoft Office Word:

"I Dimitrinka kerela buti harnjarde bukjarne vaktea sar sastipaskoro mediatori ko bugariakoro gav kote so barili džikote studirinela sine te ovel medicinakiri phen ki šerutni diz, Sofia. I bišušove beršengiri džuvli džanela kaj nakhavkerela o šanse: majhari tar ekvaš taro jek procenti taro bugariakere Roma lena diplome tar uči edukacia." (Times New Roman, 10pts, line spacing 1.5).

Numa, ola isi granti taro Romano edukaciakoro fondi thaj hor pakjala kaj i edukacia si o nahtari kori kamijabi thaj integracia. (Arial, 10pts.)

"Mange, i integracia haljovkerela edukacia. Odova si integracia so si la jekajek akcesi dži lačhi edukacia sarinenge. **I Romani khedin valjani jekajek te leljarel ola sar moldipe.** I edukacia šaj te ovel moldipe thaj valjani sakana odoleske te oven šajdipa soske na sakova šaj te leljarel odova akana" (Verdana, 10 pts., line spacing 1.5)

Lakere ambicie sar jeri umdinela pe kaj ka barjaren o kamijabia tari lakiri familia. Oj liparela kaj lakere 7 beršeskere čhaveske e Cvetan-eske thaj vakerela: „Me mangava te dikhav ole te ovel **kamijabalo**, mangava te dikhav ole šukar educirime, te kerel lafi ko nekobor čhibja thaj te dživdinel lačho dživdipe[11]"(Arial, 12 pts., line spacing 1.5)

O dokumenti valjani te ovel garavdo tel anav: StoryOfDimitrinka.doc

[11] Source: Replicating Roma Success Stories in Bulgaria, http://www.worldbank.org/en/results/2013/09/11/replicating-roma-success-stories-in-bulgaria

KOTOR 7

7.1 Pendžarkeribe e Microsoft Office Word-ea 2

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si te promovirinel pe o Microsoft Office Word maškar o sikle. Taro kana ka sikljon o bazikane funkcionalitetia baši teksteskoro butikeribe, akava talemi saikerela istemalkeribe aver funkcie sar so si čitribe tabele, čhivibe tasvirja thaj SmartArt.

Akale talemeske e siklenge valjani kompjuteri instalirime Microsoft Office Word-ea. Na pobut taro duj sikle šaj te butikeren ko jekajek kompjuteri. Avgo, haljovkeren o procesi taro kreiribe tabele ko Microsoft Office Word.

Aver teme kola šaj te astaren pe si:

Lačharibe tabele;
Čhivibe thaj formatiribe tasvirja/ftografie;
Butikeribe ko SmartArt.

Te si tumen grupa sikle turli leveloja butikeribe ko Microsoft Office Word,istemalkeren o isipaskere džanlipa atro sikle akale kotoreste. O sikle kolen si nesavo levelo pendžaribe taro Microsoft Office Word šaj te oven anavkerde sar mentoria baši IKT džanlipaja student. Akava ka stimulirinel o interesi thaj motivacia ko kvalifikuime thaj ka del džipherdo suporti odolenge kolen nane anglederutno džandipe akale softverea.

Pala o sikavibe taro funkcionalitetia, o sikle valjani te džan poadarig e talemea. O sikle valjani te replicirinen I jekhinakiri tabela ko Microsoft Office Word.

BAŠO SIKLO

Pendžarkeribe e Microsoft Word-ea 2.

Teme kola šaj te astaren pe si:

Lačharibe tabele;
Čhivibe thaj formatiribe tasvirja/fotografie;
Butikeribe ko SmartArt.

Resarin tar akava talemi si te promovirinel pe o butikeribe ko Microsoft Office Word. Taro kana ka sikljon o bazikane funkcionalitetia baši teksteskoro butikeribe, akava talemi saikerela thaj aver funkcie sar so si čitribe tabele, čhivibe tasvirja/fotografie thaj AmartArt.

Replicirinen akaja tabela ko Microsoft Office Word:

1	2	3	4
jek			
	duj		
		~~trin~~	

7.2 Pendžarkeribe e Microsoft Office Excel-ea 1

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si siklengoro pendžarkeribe e bazikane funkcionalitetencar taro Microsoft Office Excel.

Akale talemeske e siklenge valjani kompjuteri instalirime Microsoft Office Excel-ea. Na pobut taro duj sikle šaj te butikeren ko jekajek kompjuteri.

Te si tumen grupa sikle turli leveloja pendžaribe taro Microsoft Office Excel, istemalkeren o isipaskere džanlipa ko akava kotor. O sikle kolen si nesavo levelo pendžaribe taro Microsoft Office Excel šaj te oven anavkerde sar mentoria baši IKT džanlipaja student. Akava ka stimulirinel o interesi thaj motivacia ko kvalifikuime thaj ka del džipherdo suporti odolenge kolen nane angledеrutno džandipe akale softverea.

Teme kola valjani te astaren pe:

Pendžarkeribe e Microsoft Office Excel-ea;
Phravibe nevi bukjarni patrin;
Garavibe I bukjarni patrin;
Garavibe I bukjarni patrin teli nevo anav;
Patrinengoro iranibe;
Iranibe anava tar patrina;
Formula.

Pal odova roden taro sikle te keren esapi ki jekhin ko Microsoft Office Excel.

BAŠO SIKLO

Akale talemeskiri resarin si siklengoro pendžarkeribe e bazikane funkcionalitetencar taro Microsoft Office Excel.

Teme kola valjani te astaren pe:

Pendžarkeribe e Microsoft Office Excel-ea;
Phravibe nevi bukjarni patrin;
Garavibe I bukjarni patrin;
Garavibe I bukjarni patrin teli nevo anav;
Patrinengoro iranibe;
Iranibe anava tar patrina;
Formula.

Istemalkerindor o formule pheren akala esapikerina:

Produkti	Jekhe produkteskoro fijati	Numero taro zarurime produktia	Sahno fijati
Limenka Koka Kola	0.5 EUR	27	
Pica	5 EUR	6	
Šiša pani	0.23 EUR	16	
Salfete	0.012	45	
Sahno fijati			

KOTOR 8

8.1 Pendžarkeribe e Microsoft Office Excel-ea 2

BAŠO TRENERI

Akale talemskiri resarin si te promovirinel o butikeribe ko Microsoft Office Excel maškar o sikle. Pala ko sikljovine tar naziaken funkcionalitetia taro Microsoft Office Excel, akava talemi saikerela formulengoro istemalkeribe sar thaj kreiribe tabele.

Akale talemeske e siklenge valjani kompjuteri instalirime Microsoft Office Excel-ea. Na pobut taro duj sikle šaj te butikeren ko jekajek kompjuteri. Avgo haljovkeren o procesi taro kreiribe tabele thaj grafikonia ko Microsoft Office Excel.

Te si tumen grupa sikle turli leveloja butikeribe ko Microsoft Office Excel, istemalkeren o isipaskere džanlipa ko akava kotor. O sikle kolen si nesavo levelo pendžaribe taro Microsoft Office Excel šaj te oven anavkerde sar mentoria baši IKT džanlipaja student. Akava ka stimulirinel o interesi thaj motivacia ko kvalifikuime thaj ka del džipherdo suporti odolenge kolen nane anglederutno džandipe akale softverea.

Pala ko sikavibe atro funkcioniribe, o sikle valjani te džan poadarig e talemea. O sikle valjani te dikhen o instrukcie thaj te keren o operacie.

BAŠO SIKLO

Akale talemeskiri resarin si te promovirinel pe o butikeribe ko Microsoft Office Excel maškar o sikle. Pala ko sikljovibe taro bazikane funkcioniriba taro Microsoft Office Excel, akava talemi saikerela istemalkeribe formule sar thaj kreiribe grafikonia.

Istemalkerindor o formule, rodaja tumendar te pheren akala esapia:

Bukjarno	Fijati ko saati	Numero butikerde saatia	Sahno džipheribe

Mirela	9 EUR	135	
Jasna	10.5 EUR	246	
Ivan	15 EUR	78	
Ramiz	13.3 EUR	125	
Sahno			

Esapikeren o uprivakteskere individualna džipheriba taro bukjarne.

Esapikeren o sahne hardžipa baš uprivakteskere hardžipa.

Keren tabela sikavibaja e džipheribangoro ulavibe.

Keren tabela sikavindor o ulavibe tar uprivakteskere bukjarne saatia

8.2 Problemeskoro čhinavibe 1

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si siklengoro pendžarkeribe e bazikane konceptencar taro problemengoro čhinavibe. O problemengoro čhinavibe si phanlo e individuakere šajdipaja te saikerel pe ko kognitivno butikeribe ki te haljovel thaj čhinavel o problematikane situacie kana o metodi bašo čhinavibe nane odole vakteske jakhdikhlo.

Harnevakteskere teme bašo kolende ka diskutirinel pe:

Evaluacia baš informacie ja situacie;
Informaciengoro čhinavkeribe ko džanle momentia;
Alternativna metodia baši problemeskiri analiza;
Formuliribe alternativna čhinaviba;
Keribe efektivna decizie;
Angigaribe lundevakteskere palpalunipa tar alternativna čhinaviba.

Avgo, jek ja pobut sikle drabarena o teksti. I diskusia šaj te šurarel dikhinaja bašo nahtarale lafia. Taro sikle šaj te rodel pe te den misalia. O treneri pal odova šaj te buvljarel i diskusia čhivibaja pučiba. Ake nekobor misal pučiba baši diskusia. O treneri valjani te formulirinel džipherde pučiba.

So si problemeskoro činavibe?
Soske valjani amenge džandipa baši problemeskoro činavibe?
Šaj li te sikljova majšukar te činava o problemia?

BAŠO SIKLO

Drabaren akava teksti:

" O problemeskoro činavibe si saikerdo kotor tari buti thaj sakodiveskoro dživdipe. O problemia butdrom definirinena pe sar situacie kolende o manuša na džanena sig so te keren kit e leljaren ple resarina sebepi nesave mujalina ja problemia. Ki te činaven pe o problemia o individue valjani te oven šajdipaja te aven dži thaj te butikeren informacie ki te notikeren o palpalunipa taro šajdutne alusariba thaj te sikljon tar angelderutne pire. E problemengoro činavibe si tendenciaja te rodel pe sakana kana o manuša ka arakhen pen eve situaciaja. Sar so budrom iranena pea mare bukjarne thaj kherutne mascara, amare turinakere vjavahariba sig oven phurjarde thaj butdrom ovela zarurime te arakhen pen eve čhania baš amare resarinengoro leljaribe. Dikhindor o tempo tar ekonomikane thaj sasoitnikane iraniba ko modern sasoitnipe, bute barenge akana valjani majuče leveloja džandipa baši problemengoro činavibe taro kana sine akharde ko nekanutnipe…"

Haing: OECD Skills Studies: Adults, Computers and Problem Solving: What's the Problem?. OECD, 2015

Nahtarale lafia:

Problemeskoro činavibe	Procesi tar arakhibe činaviba baši phare thaj kompleksna pučiba
Informacia	Faktia arakhle ja sikljovde baši diso ja neko
Informaciakoro butikeribe	Haljovkeribe o avibaskere informacie ki te kerel pe adekvatno džovapi ko konteksti tari resarin, problemi ja situacia
Evaluacia	Butikeribe krisin/adalatkerin baši suma, numero ja moldipe taro diso; notikerin

Džandipe baši problemengoro čhinavibe	E problemeskoro čhinavibe rodela duj turli čhania gogjakere džandipa, analitikane thaj kreativna. O analitikano ja logikano gndipe saikerela džandipa sar komandibe, kompariribe, kontrasti, notikeribe thaj selektiribe. O kreativno gndipe si phanlo e istemalkeribaja imaginacia ki te kerel pe buvlo spektari taro ideje bašo čhinavibe.

Sarine amen sakodive čhinavaja o problemia, ki sikljovni, ki buti thaj ko sakodiveskoro dživdipe. Ki te ikljova efikasno problemeskere čhinavibaja si nekobor pire ja faze:

1) Problemeskiri identifikacia

- Arakhibe o čačutno problemi
- Khedibe informacie sistematikane
- Sumiribe informacie

2) Ikljovibe ki rig e problemea

- Problemeskoro phagljaribe ko nekobor kotora
- Definiribe thaj dikhljaribe turli opcie
- Analiza taro šajdutno efektivno ovibe tar akala opcie ko majbaro horipe

3) Anibe decizia

- Anibe decizia maškar o šajdutne opcie baši so valjani te leljaren pe

4) Problemeskoro čhinavibe

- Implementacia ki akcia
- Anglunipe ki evaluacia

5) Rezultatengiri evaluacia

- Problemeskoro dikhibe thaj o procesi baši problemengoro čhinavibe ki te našljaren pe esavke situacie ko avutnipe

KOTOR 9

9.1 Problemeskoro čhinavibe 2

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si te vazdel o kreativno gndipe thaj problemeskoro čhinavibe ko sikle. O talemi si klasikani garavdutni baši purt thaj o fakeli.

O sikle valjani te keren buti individualno ja ko tikne grupe.

Vakeren o scenario taro talemi.

Pal odova, šuraren o talemi. O dženo ja grupa savi avgo avela čhinavibaja si kamijabutni.

BAŠO SIKLO

Dikhen o instrukcie taro treneri baš individuakiri/grupakiri buti

Drabar akava teksti:

„Si štar džene kola valjani e resen dži aver rig tari purt, sakova ple vaktea so valjani te nakhel i purt. Numa, i purt šaj te suportinel salde dujen lendar sakone dromaribaske (thaj o dženo majlunge vaktea genela pe ko čifti). Ov si ano karanluko thaj salde jekhe fakelea agjaar so o dženo kova so nakhlja i purt valjani te iranel pe resarinaja palem te legarel avere džene.
O dženo A šaj te nakhavel pe 1 dakikake, o dženo B odova kerela le 2 dakikenge, o dženo C nakhale bašo 5 thaj posig, o dženo D šaj te nakhel 10 dakikenge. Valjani sarinen te čhiven okole rigate baši majhari taro 17 dakikia ja o zombia ka resen e štare dromarutnen.

O dženo/timi kova avgo ka činavel I garavdutni si kamijabutno!

Iklilen li rezultatea?

Sigate li reslen dži rezultati?

Sar alen dži rezultati?

9.2 Khedibe informacie tar internet

BAŠO TRENERI

Resarin tar akava kotor tari sesia si te den pe e siklenge adekvatna džandipa baši resibe dži interner, istemalkeribe internet bašo rodipe informacie, interakcia ko internet, leljaribe datoteke. Akale sesiake, valjani personalnikano kompjuteri ja gogjaver aparati thaj internet akcesi.

Sebepi so o participantia adžikerela pe te oven nesave džandipaja baš istemalkeribe interner, o treneri fokusirinela pe ko majinteraktivno akcesi dendor than e siklenge te sikaven ple džandipa.

Teme kola valjani te astaren pe:

Pendžarkeribe internetea;

Keribe onlajn rodipe informacie istemalkerindor turli rodljarutne thaj alatia;

Informaciengoro notikeribe: dikhindor o autoriteti, vakti vibe thaj relevantno ovibe taro hainga ki e del pe validno ovibe.

BAŠO SIKLO

Resarin tar akava kotor tari sesia si te zurarkerel ple džandipa baši resine dži internet istemalkerindor o interneti bašo rodipe informacie, baš interakcia ko internet, bašo leljaribe datoteke. Akale sesiake zarurime si personalno kompjuteri ja gogaver aparati thaj internet akcesi.

Teme kola valjani te astaren pe:

Pendžarkeribe internetea;

Keribe onlajn rodipe informacie istemalkerindor turli rodljarutne thaj alatia;

Informaciengoro notikeribe: dikhindor o autoriteti, vakti vibe thaj relevantno ovibe taro hainga ki e del pe validno ovibe.

9.3 Istemalkeribe internet bašo resibe dži informacie

BAŠO TRENERI

Talemeskiri resarin si te istemalkeren pe o lekcie sikljovde ko anglederutno kotor.

O sikle valjani te keren onlajn rodljaribe baš informacie. O sikavina si dende ko studentengoro kotor majtele.

O vaktilungipe taro talemi si 20 dakikia.

O sikle šaj te keren buti individualno ja ko tikne grupe.

Baši talemeskoro agorkeribe e silken valjani te ovel personalnikano kompjuteri ja gogjaver aparati internet akcesea.

BAŠO SIKLO

Akava talemi rodela tumendar te prakticirinen tumare internet džandipa.

Ki tabela majtele si patrin pučibancar kolengere džovapia valjani te arakhen pe onlajn. Sakone džovapese so ka den valjani te citirinen o haing.

Si tumen 20 dakikia si tumen te agorkeren o talemi.

	Zagreb	Ljubljana	Atina	Krakov
Dživdutne(gendo)				
Formirime ko...				
Bibukjarnipaskiri digra				
Pendžarde bijame akate				
Majšukar restorani ko...				

Majpendžarde turistikane atrakcie				
Maškaruno maseskoskoro pokinibe				
Len savi nakhela tari diz				
Majpendžardo historikano nišani				

KOTOR 10

10.1 Istemalkeribe IKT ki timeskiri buti: Khuvin ki Asana

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si te šukarkerel pe e siklengoro džanlipe ki buti e softverea baš ostemalkeribe timea. O bahankerdo softveri baši tema si Asana. O alusaribe sine bazirime ko fakti kaj akava softveri si tromalo timenge maksimum dešupandže dženencar, sar thaj o fakti kaj saikerela nekobor bazikane karakeristike kola majbutdrom istemalkerena pe ko aver softvernikane proektia bašo proekti/timi. Akava softveri jekajek šaj te istemalkerel pe ko kompjuteri ja sar aplikacia baš Androidi ja IOS.

O talemi rodela kompjuteri thaj akcesi dži internet. Džikobor valjani dži duj sikle šaj te istemalkeren ole te ulaven o jekajek kompjuteri. Nane rekomandime pobut taro 2 sikle te ulaven o jekajek kompjuteri.

Teme kola valjani te astaren pe:

Sar o IKT šaj te pomaškarel ko timeskoro menadžiribe?
So si Asana?
Kola si o fundavne katakteristike tar Asana
Keribe Asana-koro profili
Zuraribe proektia thaj timia ki Asana

Anglal o talemi valjani te kerel pe harni diskusia baši leiba tar IKT kana butikerena ko savalia/proektia thaj bašo vastaribe e bukjaja taro džene ko timi.

O ačhutno kotor tari sesia valjani te ovel nišankerdi ko pendžarkeribe e Asana-ja, leskere karakteristike, phravibe esapia dži džene ko timia thaj haljovkeribe baš odova sar istemalkerena pe o karakteristike ko menadžmenti taro proekti thaj timi.

O paluno piro valjani te ovel talemi baši timeskiri buti ko proekti vastarime e Asana-ja(khelibe rolje). O sikle si grupirime ko timia saikerde taro 4-5 džene. Turi timenge dela pe o jekajek proekti. O kamijabutno timi si odova kova pherela o resarina taro proekti ko majtikno vakti.

BAŠO SIKLO

Teme kola valjani te astaren pe:

Sar o IKT šaj te pomaškarel ko timeskoro menadžiribe?
So si Asana?
Kola si o fundavne katakteristike tar Asana
Keribe Asana-koro profili
Zuraribe proektia thaj timia ki Asana

10.2 Istemalkeribe IKT ki timeskiri buti

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si te sikavel e siklen sar istemalkerela pe Asana ko proekteskoro thaj timeskoro menadžmenti. Džipherdi resarin si te zuraren pe o bukjarne komunikaciakere džandipa, vakteskoro vastaribe thaj lidernikane džandipa.

O talemi rodela kompjuteri kameraja thaj internet. Džikobor valjani dži duj sikle šaj te ulaven o jekajek kompjuteri. Nane rekoandimo pobut taro duj sikle.

Avgo, o treneri prezentirinela e kotoreskiri tema. Ov/oj haljovkerela sar o IKT šaj te pomaškarel ko vastaribe proektencar thaj e tim menadžmentea.

O sikle si gurpirime ko timia saikerde taro 4-5 džene. Turli timenge dela pe jekajek proekti. Kamijabutno timi si odova so pherela e proekteskere resarina ko majhari vakti.

Anglal e talemeskoro šuru, 5 dakikia valjani te nišankerel pe ko timeskoro avazikeribe agjaar so o timia šaj te delegirinen rolje thaj savalia taro timi. Sakova timi šaj te istemalkerel salde i Asana baši komunikacia thaj vastaribe e savalea. Sakova timi jekajek paj te istemalkerel internet ki te rodel zarurime informacie baši savaleskoro agorkeribe.

Ko avutno piro organizirinela pe khelibe avere roljate. O treneri hazrikergja pobut situacie. Pali jek situacia khelibaja rolje avela pučljaribe, pal odova i avutni situacia irame roljencar. Džikobor valjani, o sikle šaj te oven saikerde koneve situaciengoro ikalibe gogjatar.

BAŠO SIKLO

Dikhindor o instrukcie taro treneri, keren akala talemia baši roljengoro khelibe:

Scenario 1:
Tumare timeske dendo si savali te planirine bukjakoro dromaripe baši grupa taro štar džene. Ola valjani te dromaren tari Sofia dži Berlin, avutno kurko, taro lujine dži štartodi. Ola pobut mangena te dromaren avionea, numa silen limitirme budžeti taro 1,100 evria. Jekajek, ka valjani te organizirinen transferi taro aeroporti/ rentibe vordon thaj thanakeribe ko hoteli stare čerenjencar baši sahno 1,400 evria. Jekajek, ka valjani te kheden informacie bašo fijatia taro restorania paše dži hoteli thaj te organizirinen aso pašipe thaj fijati. Ko agor, valjani te kheden informacie bašo fijatia taro šerutne atrakcie ko Berlin. Sa o relevantna informacie valjani te oven sikavde ko jek dokumenti teli adekvatna kotora thaj paragrafia.

Scenario 2:
Tumaro klienti mangela te kinel biznis paketi bašo mobilna telefoneskere linie thaj telefonia ple 20 bukjarnenge. Nekola taro bukjarne kerena butdrom bukjakere dromaripa, agjaar so o roaming biznis paketi ka ovel anglunipe. O klienti mangela te kinel 15 Samsung A5 telefonia e bukjarnenge thaj 5 Samsung S8 bašo džene taro menadžmenti. Tumaro timi valjani te arakhel o majudžuzi paketi baši telefoneskiri linia thaj gogjaver telefonia. Valjani te sikaven evidentia pali maškarune masekoskere hardžipa, servisia saikerde ko fijati, roaming hardžipa, sar thaj telefoneskere fijatia. Valjani te sikaven o informacie taro mobilnikano operatori thaj ko agor terekomandinen i majekonomikani opcia.

KOTOR 11

11.1 Pendžarkeribe e-poštaja 1

BAŠO TRENERI

Resarin taro talemi si te pendžarkerel e siklen e e-poštaja sar forma tari hramome komunikacia.

O kotor si fokusirime ko arakhibe bazikano pendžarkeribe e funkcionalitetencar taro Microsoft Office Outlook, sar thaj te sikavel lenge nekola taro bazikane principia ki elektronikani komunikacia.

Akale talemeske grupa sikle turli leveloja vastaribe e Microsoft Office Outlook-oja, istemalkeren o isipaskere džanlipa taro sikle ko kotor. O sikle kolen si nesavi digra pendžaribe taro Microsoft Office Outlook šaj te oven čhivde sar mentoria baši majhari IKT-džandipaskoro student. Akava ka stimulirinel o interesi thaj motivacia ko kvalifikuime thaj ka del džipherdo suporti odolenge kolen nane anglederutno džandipe akale softverea.

Teme kola valjani te astaren pe:

Pendžarkeribe e Microsoft Office Outlook-oja;
Garavibe kontakti e e-poštaja;
Phravibe e-pošta;
Dikhljaribe bidrabardi e-pošta;
Kreiribe nevi e-pošta;

O treneri šaj te inicirinel diskusia baš anglunipa tar e-komunikacia. O treneri šaj te pučel e silken baši lengere džandipa e e-mail komunikaciaja.

Pala ki diskusia o sikle valjani te agorkeren o talemi. Akale talemeske rekomandinela pe individualno buti, numa ko specifikane kondicie, o sikle šaj te butikeren ko gupe taro duj. Akale čhipotate, sakova taro sikle valjani te agorkerel o talemi.

O talemi akale kotoreste si te garaven trin e-meil kontaktia thaj te hramonen harno mesaži ki grupakiri e-pošta.

BAŠO SIKLO

Akale talemeskiri resarin si te penadžarkerav tumen e e-poštaja sar forma tari hramome komunikacia.

Teme kola valjani te astaren pe:

Pendžarkeribe e Microsoft Office Outlook-oja;
Phravibe e-pošta;
Dikhljaribe bidrabardi e-pošta;
Kreiribe nevi e-pošta;
Garavibe kontakti e e-poštaja;
Bičhalibe e-pošta;
Bičhalibe e-pošta dži pobut kontaktia;

Si li tumen e-mail? Hramongjen li nekana e-pošta? Te kergjen odova, ulaven tumaro džandipe e e-poštaja.

Dikhindor o instrukcie taro treneri, hramone thaj bičhalen e-pošta.

11.2 Pendžarkeribe e-poštaja 2

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si te sikavel e siklen nesave funkcie taro Microsoft Office Outlook.

Akale talemeske e siklenge valjani kompjuteri instalirime Microsoft Office Outlook.-oja thaj internetea. Na pobut taro duj sikle šaj te istemalkeren jekajek kompjuteri.

Te situmen grupa sikle turli digraja vastaribe e Microsoft Office Outlook-oja, istemalkeren o isipaskere džandipa taro sikle ko kotor. O sikle kolen si nesavi digra pendžaribe taro Microsoft Office Outlook šaj te oven čhivde sar mentoria baši majhari IKT-džandipaskoro student. Akava ka stimulirinel o interesi thaj motivacia ko kvalifikuime thaj ka del džipherdo suporti odolenge kolen nane anglederutno džandipe akale softverea.

Teme kola valjani te astaren pe:

Deibe džovapi ki e-pošta;
Prebičhalibe e-pošta;
Bičhalibe džipherin/umlavin ki e-pošta;
Bičhalibe geči resli e-pošta;
Kreiribe e-pošta hramovin.

Taro kana o treneri ka vakerel o specifikane karakteristike tar e-mail softveri, ov/oj valjani jekajek te vakerel lengoro istemalkeribe ki sakodiveskiri e-pošta komunikacia, dusurt, bukjakiri komunikacia.

Pal odova, individualno ja po duj, valjani te keren o talemi. O treneri šaj te zurarel thaj alternativna scenaria. O fokusi tar akala scenaria si te promovirinel o istemalkeribe atro turli e-mail funkcie maškar o sikle.

Scenario:

Valjani te hramonen e-pošta savi atestiekrela lengiri hoteleskiri rezervacia. I e-pošta valjani te bičhalel pe ki hoteleskiri e-pošta, ko kolega kova dromarela tumencar thaj ko tumaro šefi. Valjani te bičhalen kopie taro tumare dromeskere lila. O bičhalibe tari tumari e-pošta valjani te prolongirinel pe 5 dakikonge. Tumari e-pošta valjani te ovel automatikane hramome tumare anavea thaj familiakere anavea, poziciaja thaj kompaniaja.

Taro kana ka bičhalen i e-pošta, bičhalen ola thaj avere kolegaske.

BAŠO SIKLO

Akale talemeskiri resarin si te sikavel tumen nekola taro funkcie taro Microsoft Office Outlook.

Teme kola valjani te astaren pe:

Deibe džovapi ki e-pošta;
Prebičhalibe e-pošta;
Bičhalibe džipherin/umlavin ki e-pošta;
Bičhalibe geči resli e-pošta;
Kreiribe e-pošta hramovin.

Dikhen o instrukcie taro treneri thaj keren o talemi aso scenario:

Valjani te hramonen e-pošta savi atestiekrela lengiri hoteleskiri rezervacia. I e-pošta valjani te bičhalel pe ki hoteleskiri e-pošta, ko kolega kova dromarela tumencar thaj ko tumaro šefi. Valjani te bičhalen kopie taro tumare dromeskere lila. O bičhalibe tari tumari e-pošta valjani te prolongirinel pe 5 dakikonge. Tumari e-pošta valjani te ovel automatikane hramome tumare anavea thaj familiakere anavea, poziciaja thaj kompaniaja. Taro kana ka bičhalen i e-pošta, bičhalen ola thaj avere kolegaske.

KOTOR 12

12.1 Pendžarkeribe e Microsoft Office PowerPoint-ea 1

BAŠO TRENERI

Akale talemskiri resarin si te pendžarkerel e siklen e bazikane funkcionalitetencar taro Microsoft Office PowerPoint.

Akale talemeske e siklen valjani te ovel kompjuteri instalirime Microsoft Office PowerPoint. Na pobut taro duj sikle šaj te butikeren ko jekajek kompjuteri.

Te si tumen grupa sikle turli digraja vastaribe e Microsoft Office PowerPoint-ea, istemalkeren o isipaskere džandipa taro sikle ko kotor. O sikle kolen si nesavi digra pendžaribe taro Microsoft Office PowerPoint šaj te oven čhivde sar mentoria baši majhari IKT-džandipaskoro student. Akava ka stimulirinel o interesi thaj motivacia ko kvalifikuime thaj ka del džipherdo suporti odolenge kolen nane anglederutno džandipe akale softverea.

Teme kola valjani te astaren pe:

Pendžarkeribe e Microsoft Office PowerPoint-ea;
Phravibe nevi prezentacia;
Prezentaciakoro garavibe;
Prezentaciakoro garavibe teli nevo anav;
Prezentaciakoro dizajni:šablonia, fontia, ničekerin;
Fontengoro iranibe;
Fonteskere renkengoro iranibe;
Džideibe animacie;

Džideibe tabele;
Džideibe grafikonia;
Džideibe tasvirja;
Fonteskere baripaskoro iranibe.

Pal odova, roden taro sikle te butikeren o angluni patrin baši prezentacia ko PowerPoint. Angleder šaj te definirinen o parametria so valjani te keren pe ko dizajni tar angluni patrin.

BAŠO SIKLO

Teme kola valjani te astaren pe:

Pendžarkeribe e Microsoft Office PowerPoint-ea;
Phravibe nevi prezentacia;
Prezentaciakoro garavibe;
Prezentaciakoro garavibe teli nevo anav;
Prezentaciakoro dizajni:šablonia, fontia, ničekerin;
Fontengoro iranibe;
Fonteskere renkengoro iranibe;
Džideibe animacie;
Džideibe tabele;
Džideibe grafikonia;
Džideibe tasvirja;
Fonteskere baripaskoro iranibe.

Aso instrukcie taro treneri, kreirinen I angluni patrin tari prezentacia ko Microsoft Office PowerPoint.

Taro kana dizajniringjen o anav tari prezentacia, džiden animacie sa e objektenge ko slajdi.

12. Pendžarkeribe e Microsoft Office PowerPoint-ea 2

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si te sikavel e silken nekolencar taro bazikane principia baši keribe efikasna prezentacie ko Microsoft Office PowerPoint.

Akale talemeske e siklen valjani te ovel kompjuteri instalirime Microsoft Office PowerPoint. Na pobut taro duj sikle šaj te butikeren ko jekajek kompjuteri.

Te si tumen grupa sikle turli digraja vastaribe e Microsoft Office PowerPoint-ea, istemalkeren o isipaskere džandipa taro sikle ko kotor. O sikle kolen si nesavi digra pendžaribe taro Microsoft Office PowerPoint šaj te oven čhivde sar mentoria baši majhari IKT-džandipaskoro student. Akava ka stimulirinel o interesi thaj motivacia ko kvalifikuime thaj ka del džipherdo suporti odolenge kolen nane anglederutno džandipe akale softverea.

O treneri valjani te sikavel o bazikane principia ko kreiribe prezentacie ko PowerPoint, kola si ki relacia e dizjanea, prezentaciakiri struktura, slajdengiri struktura, rekomandime numero linie thaj lafia bašo slajdi, sasoitno istemalkeribe animacia. Akaja informacia šaj te ovel distribuirime dži sikle ki forma taro materialia.

Pal odova, o treneri šurarela diskusia baš istemalkeribe taro Microsoft Office PowerPoint ko sikljovne thaj angažmania phanle e bukjaja. O treneri jekajek šaj te rodel taro sikle kola si džandipaja ko kreiribe PowerPoint te ikaven pe džandipa taro softveri.

Pala ki diskusia, o talemi šurarela. O sikle šaj te butikeren ko tikne grupe taro duj ja individualno. Rekomandinena pe tikne grupe ja indidivualno buti agjaar so o sikle ka šaj te oven šajdipaja baši praktikano džandipe e softverea.

E siklen valjani te ovel vakti ki te rdljaren o informacie bašo than kote ka prezentirinen pe. Palo agorkeribe taro prezentacie,o sikle valjani te keren harni publik prezentacia. Stimulirinen e siklen te komentirinen avere prezentacien thaj te den rekomandacie ple jekajekberšalenge.

BAŠO SIKLO

Akale talemeskiri resarin si te sikavel e silken nekolencar taro bazikane principia baši keribe efikasna prezentacie ko Microsoft Office PowerPoint.

Fundavne principia ko kreiribe prezentacie ko PowerPoint

Istemalkeren slajdia baš	**Ma istemalkeren slajdia baš**
Fokusirinen e publikakiri sama	Impresionirinen e publika detalencar thaj animaciencar
Ki te atestikeren tumaro verbalno mesaži(ma te sikaven o sahno mesaži)	Našen tar interakcia e publikaja
Intereseskoro stimuliribe	Pobut tari jek idea slajdeske

Ilustririnen idee kola phareste vizuelizirinena pe	Prezentirinen simplo idee kola šaj te vakeren pe verbalno

Kana kreirinena PowerPoint prezentacie, len ko dikhibe akala principia:

1. Istemalkeren taro vakti ko vakti slajdi;
    a. 1 slajdi duje dakikenge taro vakeribe;
2. Jek nahtarali idea bašo slajdi;
    a. Mujalutno šaj te kerel disperzia tari sama ki publika
3. Drabaribaskere lafia thaj numeroja
    a. E anglune rigakoro baripe taro majhari 20 nukte
4. Samalutno renkengoro istemalkeribe
    a. Na pobut taro trin renkia bašo slajdi
    b. Kontrasna renkia
5. Istemalkeribe tasvirja/fotoja kola suportinena e prezentaciakere ideje;
6. Grafikonia
    a. Kana si šajdutno istemalkeren grafikonia ko than taro tabele
7. Našen tar istemalkeribe animacie ja te istemalekren animacie ko nesave čhipote kana lengiri funkcia si majšukar te ilustririnen I ideja;
8. Istemalkeren o jekajek dizajn slajdia baši sahni prezentacia;
9. Te si tumen irada te printinen tumari prezentacia, o palpalunipe valjani te ovel parno.

Akana, keren PowerPoint prezentacia ki tema: Mi mangli destinacia dromaribaske.

KOTOR 13

13.1 Khuvin ko aktivno šunibe

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si ki praksa te čhiven pe o aktivna šajdipa thaj tehnike taro sigende sikavde sikle. O talemi si iradime baši stimuliribe o samalipe, užo verbalno vakeribe thaj biverbalno komunikacia.

Akale talemeske o sikle butikerena ko čiftia po duj. Jek siklo gndinela baši mangli pendžardi persona/mangli destinacia. I persona/destinacia na pučarela pe nikaske. O dujto siklo zaruri si čhivindor pučiba (kolendar ni jek na valjani te saikerel pučiba baši geografikani lokacia) te pučarel e alusarde džene/destinacia/lakere partnere ki khelin.

O vakti lungipe tari khelin si trujal 15-20 dakikia. I khelin šaj te istemalkerel pe sar šuakr pahophagutno ja sigutno talemi baši palem keribe tar odova so sine sikavdo ko vakti tar anglederutno kotor.

BAŠO SIKLO

E talemeskiri resarin si te praktikuinen pe aktivna šajdipa thaj tehnike bašo šunibe. Dikhen o instrukcie taro treneria thaj agorkeren o talemi e partnerea

13.2 Aktivno šunibe: paramisi jekhe lafea

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si te promovirinel pe o istemalkeribe aktivno šunibe ko sikle. Ko athinalipe taro grupakoro numero, o sikle šaj te butikeren barabar ja ulavde ko duj grupe na pobut taro 5 dženencar.

Jek dženo tari sakoja grupa ka ovel savalea te hramonel so vakerena o javera participantia. Majšukar si o participantia te bešen ki rota ki te šaj užeste te dikhen pe thaj te šunen pe jek avereja. Sakoja taro grupe lela jek buti sar cidutni nukta (sar misal, „avdive“, „me“,“si“ t.a). Sakova dženo ki grupa džidžanela jek lafi ki paramisi.

Jek po jek, o džene ki grupa džidena po jek lafi (sar so bešena) e paramisjake. O sikle valjani te istemalkeren krleskoro hango ki te vakeren pauza ja lafjorjakoro agorkeribe. Ola, jekajek valjani te keren sama ko odova so o avera sikle vakerena,ki te šaj i paramisi savi hramonena ola te ovel gogjaveripaja.

O hramovibaskoro procesi tari paramisi valjani te ovel lungo 10 dakikia. Pala ko akale kotoreskoro agorkeribe, o treneri valjani te rodel taro prezententia ko grupe te drabaren o paramisia. Ka notikeren kaj ko šuru o paramisja si logikane,numa sar so angluninela o vakti, sa majbut thaj majbut ovena bilogikane. Akava si normalno soske o participantia majcikne ekspertizaja baš aktivno šunibe thaj kišle zurarde memoriakere šajdipa ka khingjoven sigate.

Lafikeren bašo problemi e siklencar. Liparen o džanlipe tari praksa ki te barjaren o fokuseskoro vakti thaj o užipe ko vakeribe thaj intonacia baš efektivno komuniciribe.

Ko agor, keren nekobor džipherde ciklusia taro talemi thaj rezultatengiri komparacia.

BAŠO SIKLO

Akava talemi si phanlo e aktivno šunibaja, uže vakeribaja, intonaciaja thaj memoriaja. Ka hramone paramis tle jekajekberšalencar. Dikhen o instrukcie taro treneri thaj hramonen i paramis.

Pučiba baši diskusia:

Kabijabikergjen li te ačhoven koncentririme ko talemeskoro vakti?

Si li pharo te ačhove koncentririme?

Si li pharo te ovel pe kreativno thaj te ikljol pe inovativno lafencar?

KOTOR 14

14.1 Organiziribe thaj vastaribe vaktea

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si te kerel pe dikhin ko sakanutne organizaciakere džandipa ko sikle.

Akale talemeste o sikle butikerena korkori.

O talemi ka del e siklenge majpaše dikhin ko lengere tabiatia, praktike baš organizacia thaj aspektia kola rodena poadarutni buti.

BAŠO SIKLE

Drabaren i patrin predmetencar thaj alusaren i opcia so si adekvatno ko tumaro džandipe.

	Majbutdrom	Pobutdrom	Nekana	Nesavo drom	Nikana
Nane man džanle rokoja baši buti.					
Me kolege zaruri si te adžikeren man te agorkerav mo kotor tari buti.					
Čhivgjum mange resarina bukjake.					
Šurarava proektia kolen so simplo našti te agorkerav.					
But dava sama hurde detalenge.					
Našti te vakerav man ki hramome forma.					
Mo bukjarno than si lačhardo thaj bizo kupe					
Avava ki buti ko vakti					
Bistrava o džanle čhipote(rokoja, arakhiba)					

Dikhljarava mi buti butdrom ki ma te kerav doša					
Harneste valorizirinava o vakti kana valjani te agorkerav nesavo proekti ja savali ki buti					
Našavava džanle predmetia ki buti					
Si man džale bukjarne stavke ko jek than					
Organizirinava me bukjakere materialia aso sistemi.					
Kana arakhava man pharipaskere proektea, pharo si mange te ikerav man ko savali					
Sakana kana si šajdutno, vaktidava e majdžanle savalenge ki buti ko thavdipe taro dive kana sium majproduktivno…					
Kana sikljovava ja khedava neve informacie, si man sistematikano čhani baš odova (akcentiribe, hazrikeribe grafikonia ja konture, kodiribe ki renka t.a)					
Me kerava buti ko savalia aso lengoro džanlipe					
Iranava o bukja ko adekvatno than kana ka agorkerav lencar					

14.2 Organizacia thaj vastaribe e vaktea ko timi

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si te stimulirinel pe praktikano keribe taro džandipa baš organizacia thaj vastaribe e vaktea maškar o sikle ulavdeste planiribe thaj delegiribe o savalia baši čačutno vastaribe e vaktea kana butikerena ko timi. O talemi valjani te kerel pe ko tikne grupe taro 3-5 džene. Te butikergjen majbare grupaja, ulav i klasa ko nekobor tikne grupe. O vaktilungipe taro talemi si trujal 25 dakikia.

Akale talemeske ka valjani nekobor kolone karte, ko athinalipe taro numero timja kola len than ko talemi.Jekajek ka valjani tumenge stoperica ki te rekordinen o vakti. Den sakone timeske kolona karte. Vakeren e grupenge kaj i resarin tar akava talemi si te butikeren so šaj majefektivno ko tumare timja ki te agorkeren o savali ko majharno šajdutno vakti. O karte valjani te oven pozicionirime ko lačharde ničea, bizo o kartice te

dolen pe jek avraja. O talemi si konkurentno so vakerela kaj turli timja ka butikeren jek mujal aver.

E timen si len 5 dakikja te hazrikeren strategia thaj delegirinen savalia baši timeskere džene. Te si tumen majbut vakti, šaj te khelen nekobor vasta tari khelin motivirinfor e timen te iranen e dženen thaj te iranen i taktika ki organizacia thaj roljengoro delegiribe.

Pala ko talemi šaj te inicirinen diskusia:

Kola strategie sine alusarde?
Savi strategia sine majefikasno?
Savi strategia sine majhari efikasno?
Sar sine delegirime o rolje?
Sarine li kergje ple rolje aso phanlelafia?

BAŠO SIKLO

Tumen sien kotor taro timi kova si ko meči mamuj aver timja ko lafiphandibe ki paluba taro kartice aso sikavina majtele. O kartice valjani te oven pozicionirime ko lačharde ničea/kolone bizo o kartice te dolen pe jek avraja. Si tumen panč dakikja te haljoven tumen es trategiaja thaj timeskere roljencar tumare barabarutne khelutnencar. O kamijabikeribaskoro timi si odova kova ka agorkerel o savali ko majharno vakteskoro periodi.

♠	A 9 J 2 Q 10 8 3 7 K 4 6 5
♥	A 9 J 2 Q 10 8 3 7 K 4 6 5
♣	A 9 J 2 Q 10 8 3 7 K 4 6 5
♦	A 9 J 2 Q 10 8 3 7 K 4 6 5

KOTOR 15

15.1 Aktivno šunibe: roljengoro khelibe

BAŠO TRENERI

E talemeskiri resarin si te motivirinel o sikle te leljaren aktivna tehnike baši šunibe ki praksam.

O sikle si ulavde ko grupe po duj thaj sakone grupake si dendo ulavdo scenario. E siklen si 10 dakikia te dikhen o scenaria thaj te hazrikeren ple rolje individualno. Sa e siklen valjani te ovel po jek aktivnikani tabela baši šunibaskere tehnike.

Pal odova, sakoja grupa si akhardi te kerel lafikeribe aso tema thaj rolje dende ko scenario istemalkerindor o aktivna šunibaskere tehnike.

Lafikeren sakone thanleibaske avere siklencar. Roden lendar te komentirinen o peformansia tahj te alusaren i majšukar rolja.

BAŠO SIKLO

Dikhen I sikavina taro treneri thaj len than ko talemi:

Scenario 1:
I Maja kerela buti ko butiko. I Jelena kinela fustani baši lakere phenjakoro nikjahi. Akava si but specialno čhipota olake thaj oj mangela te ovel majšuži džiakana. Oj na kinela jek, numa duj fustania. Numa, oj mangela o fustania te oven sahno turli.

Scenario 2:

O Irfani si menadžeri ko tikno dukjani baši mobilno telefonengoro lačharibe. Avdive, ov lelja akharin taro holjame mušteria baši došalo lačharibe. O mušteria mangela iranibe ki suma taro nevo aparati. O mušteria vakerela kaj leskoro telefoni si sahno

rumime tari rig taro jek bukarno-Adnan. Adnan, avere rigatar, si jek tar Irfaneskere majšukar bukjarne. O Irfani zaruri si te dikhljarel o sahni paramis. OV angja decizia kaj mangela te šunel o soduj riga. Odoleske, ov akhargja e Adnane ki leskiri kancelaria ko lafikeribe.

Scenario 3:

I Ljatifa kerela buti te suportinel mušterien ki kompania savi biknela učharibaskere bukja dušekonge. Oj lela akharin taro holjame mušteria kova nane čalo taro leskoro nevo kinibe thaj kaj mangela sahno pokinkeribe. Akava si ničalo klineti, a i Ljatifa na mangela leskiri kompania te našavel o masekoksere pokiniba. Numa, o probakoro periodi nakhela, a o dušeko šaj e iranel pe salde kana si doš ko inkalibe. I Ljatifa dikhela te mudrinkerel e mušteria thaj te dikhel so si o čačutno problemi.

15.2 Aktivno šunibe ko konfliktna situacie

BAŠO TRENERI

O fokusi tar akava talemi si te zurarkeren pe o aktivna džandipa bašo šunibe thaj tehnike ko sikle kola leljarena pe ko situacie ko sakodiveskoro dživdipe thaj buti. O talemi promovirinela o istemalkeribe tar akala tehnike ko šartia kana si patome thaj čhivde ko konflikti.

O treneri valjani te pandžerkerel e siklen e talemeskere rearinaja. Pal odova o sikle valjani te ulaven pe ko grupe taro 4-5 sikle. O talemi bazirinela pe ki rolja taro nekobor scenaria prezentirime ko kotor majtele. O treneri jekaek šaj te zurarel džipherde scenaria.

Jek taro sikle valjani te pučarel e konflikteskoro haing džikote o avera arakhena pe ko maškar tar argumenti. Akava talemi rodema leljaribe taro menadžereskoro timi, liderluko thaj aktivna džandipa šunibaske. Numa, šerutni resarin taro talemi si te

džidžanel pe o palpalunipe bašo konflikti. E dženenge ko timi dena pe 10 dakikia te dikhljaren thaj te hazrikeren pe e khelinake.

Taro kana ka agorkerel pe jek seti taro rolje, o džene ko timi šaj te trampinen o rolje thaj te khelen aver scenario.

BAŠO SIKLO

Akale talemeskiri resarin sit e zuraren pe o aktivna džandipa thaj tehnike baši šunibe, leljarde ko turli situacie ko sakodiveskoro dživdipe thaj buti.

Dikhindor o instrukcie taro treneri ka keren buti ki grupa. O talemi sine rolja ko vjavahari e anglederutne scenarioja.

Scenario 1:

O Džon vastarela timea taro barabarbukjarne ko jek proekti. Paluno roko taro proekti si ajrat. Numa, o proekti si dur tar agorkerdo sebepi nesavo bihaljovibe maškar o džene ko timi. O Džon valjani te resel ko dibi tar akava thaj akharela saren baš arakhibe e timea. Ov notikerela but tenzie savatone thaj tarokana ka čhivel pe o avgo pučibe sakova šurarela te akošel pe. O Džon valjani te haljovel so si o problemi thaj te čhinavel pe majsig.

Scenario 2:
I Lindita iranela pe khere taro harno dajanipe arakhindor o stani ko komplento haos. Si renke ko duvaria, phago džami tee ki phuv, mebeli ko haos thaj but čuče alkoholeskere šišia ko sahno stani. O sotrin čhave Lindita, Sara, Mustafa thaj Adnan si pumare odajende. Niko na mangela te vakerel so ulo. Kana i Lindita kerela presia upri lende te haljovel o čačipe, šurarela akošibe maškar o duj phrala thaj i phen. Oj valjani te džanel ko si responsabilno akale haoseske, a lakere čhave nane hazri te vakeren so ulo.

Scenario 3:

I Azra kerela buti ko kotor bašo mušteriengere servisia ki kompania savi biknela kompjuteria. Lakere majneve klientia si familia savi kingja kompjuteri anglal trin dive. O kompjuteri našti te mukel pe. I familia vakerela kaj o kompjuteri si ko defekti, numa i Azra gndinela kaj diso aver ulo. Numa, kana ka šurarel te pučel, i familia dela biuže džovapia thaj ola dena informacie kola sakana si mujalutne. Džikana šurarela te čhivel pobut pučiba i familia ovela but nervozno thaj ola šurarena te akošen pe e Azraja, daravkerindor ola kaj ka vakeren ola ko lakoro šerutno. I Azra valjani te džidžanel so ulo akale kompjuterea.

KOTOR 16

16.1 Strategikano thaj inovativno gndipe

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si te zuraren pe o kapacitetia baši kreativno gndipe thaj baši zuraribe inovativna čhinaviba.

Akava talemi valjani te kerel pe individualno tari rig taro sakova participanti.

O treneri dela sakoneske taro participantia jek patrin lil so saikerela o tasvirja majtele. Šaj jekajek te kreirinen tumare šablonia thaj te džipheren o isipaskere tasvirja te si i sikle motivirime. Roden taro sikle te agorkeren o čitražia resarinaja te keren džanlo tasviri.

.

BAŠO SIKLO

Akale patrinende lil si biagorkerde čitražia. Agorkeren o čitražia ko čhani ola te prezentirinen objekti taro realiteti. Istemalkeren tumari fantasia.

16.2 Komunikaciakere džandipa: Biverbalno komunikacia

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si te fokusirinel pe ki biverbalno komunikacia. Akale talemeste o sikle valjani te komunicirinen biverbalno ple jekajekberšalencar, numa jekajek te pendžaren i biverbalno komunikacia taro lengere jekajekberšale.

Ko kotoreskoro šuru, o treneri valjani harneste te pendžarkerel len e biverbalno komunikaciaja. O treneri valjani te vakerel o releventno ovibe tari amari biverbalno komunikacia ko sakoidveskere situacie, numa thaj ko bukjarno than.

Pala ko haljovkeribe o bazikane konceptia tari biverbalno komunikacia, o treneri valjani te inicirinel tikni diskusia baš odova sar o sikle percepirinena i biverbalno komunikacia.

Pal odova, o talemi šaj te šurarel. E siklenge dena pe tikne kotora lil koleste si hramome jek emocia. Pal odova lendar rodela pe te sikaven odoja emocia biverbalno anglal i grupa. Okola tari grupa valjani te pendžaren o emocie upri baza taro performansia. Nekobor emocie šaj palem te keren pe thaj e siklenge valjani te vakerel pe ma te palemkeren ple jekajekheberšalengoro keribe.

Misalia tar emocie: lošalo, mazuni, hasardo, phagevileskoro, holjame, but holjame, konfuzno, surprizime,kuriozitetea.

BAŠO SIKLO

Akale talemeskiri resarin sit e fokusirinel pe ki biverbalno komunikacia.

I biverbalno komunikacia si forma tar interakcia maškar džene bizo istemalkeribe verbalna išaretia. I biverbalno komunikacia saikerela istemalkeribe vizuelna išaretia sar badaneskiri čhib, fizikano dikhibe, hango thaj dolibe/astaribe:

- Mujeskere ekspresie-amare muja si ekstremno ekspresivna, a e mujeskoro sikavibe si univerzalno: baht, mazunipe, holi, surprizi, dar t.a.
- Badaneskoro miškibe- o čhani koleste tergjovaja, bešaja, phiraja, amaro ikeripe.
- Gestia- istemalkerindor o vasta te legara o džanlipe ja te zurara amare verbalna mesažia šaj te ovel turli džanlipaja ko kulture.
- Kontakti jakhencar-džanlo aspekti tari biverbalno komunikacia, intereseskoro komuniciribe, iranibe kori nekaste, biamalipe, atrakiribe t.a.
- Dolen- vasteskoro patonibe, pikeskoro dolibe, deibe angali
- Than-savo šaj te komunicirinel turli biverbalno mesažencar, intimaja,iranibe kori nekaste, agresia ja dominacia
- Hango-komunicirinaja na odova so vakeraja, numa sar odova vakeraja

Dikhindor o instrukcie taro treneri istemalkeren biverbalna komunikaciakere išaretia, palem fundirine i emocia so si hramome ko kotor lil so alusargjen. Pal odova dikhen te pendžaren kola emocie inspiriringjeo performansia taro tumare jekajekberšale.

Diskusia:

Iklilen li turli džovapencar tumen thaj tumare jekajekberšale?

Si li pharo te sikaven pe o emocie?

KOTOR 17

17.1 Biverbalno komunikacia 2

BAŠO TRENERI

O talemi si džaibe poadarig tari biverbalno komunikacia. E talemeskiri resarin si te motivirinel pe i minsa baši biverbalno komunikacia maškar o sikle numa jekajek te kerel pe majkomforno te istemalkeren pumare biverbalna sikavina.

O talemi si roljengoro khelibe kote so o sikle valjani te keren bihangoskoro/mudro filmi. Esavke filmia but si bazirime ki biverbalno komunikacia, a akaja khelin ka stimulirinel e siklen te istemalkeren ple biverbalna komunikaciakere džandipa sar primarno forma tar interakcia.

O sikle valjani te ulaven pe ko duj ja pobut grupe. Nekola taro participantia ka oven scenaristia, avera ka oven akteria, a grupa sikle ka oven publika. O gtupe šaj te trampinen pe rolje.

O grupe scenaristia valjani te hramonen harno scenarip baši mudro filmeskiri scena. Oven sigurime kaj ka den lenge nekobor instrukcie:

-Džanlo si te šuraren scena dženea kova kerela jekhdikhlo sabači. Sar s si užariše, keribe habe, rodena diso...

1.Akaja scena si činavdi kana o dujto akteri(ja nekobor akteria) čhuvela ki scena. E scena valjani e ovel la logikani paramis.

2.Ovela fizikani konfuzia.

3.O problemi si činavdo.

Keren lafi bašo performansia e publikaja. Šaj sine li te haljoven i paramis?

BAŠO SIKLO

Akava talemi si džaibe poadarig taro biverbalno komunikaciakoro kotor. Ka len than ko keribe mudro/bihangoskoro filmi. Šaj te preperen ki grupa scenaristia, akteria ja publika.

Dikhen o sikavina taro treneri. Adžikerela pe te trampinen pe rolje taro kana ka len than ki scena.

O grupe scenaristia valjani te hramonen harno scenario tari mudro filmeskiri scena. O akteria valjani te khelen i scena aso scenario. I publika ka dikhel thaj komentirinel. Ko filmi mukle si slade biverbalna sikavina.

Sien li ko šajdipe te haljoven o paramisja taro tumare jekajekberšale?

KOTOR 18

18.1 Kreativno gndipe

BAŠO TRENERI

E talemeskiri resarin sit e motivirinel pe kreativno gndipe ko sikle. O sikle valjani te gndinen baši turli istemalkeribaskere činaviba taro problem. Ko šuru taro kotor o treneri valjani te del harno pendžarkeribe e talemea. Pal odova sakone sikleske dena pe 6 kibriteskere kaštore. E talemeskiri resarin sit e kreirinen pe 4 trinkjošutne e kibriteskere kaštorencar. O sikle šajdutno si te rodel pobut kibriteskere kaštore-valjani te ovel užo kaj e kibriteskere kaštorencar šaj kamijabale te činavel pe o talemi. O džpvapi si simplo te kerel pe 3D piramida šarkenar-trin sakanutne trinkjošutne thaj jek trinkjošutno ko temeli. O činavibe si sikavdo ko tasviri potele.

Pala ko talemi inicirinen diskusia. O pučiba šaj te saikeren:

Si li pharo te arakhel pe džovapi?

Sar aljan dži činavibe?

BAŠO SIKLO

Ki te agorkerel pe akava talemi ka valjani te gndinen bašo kreativna čhinaviba.

Tumen lelen 6 kibriteskere kaštore. Tumaro savali si te kreirinen štar trinkjošutne e kibriteskere trinkjošutnencar. O 6 kibiriteskere kaštore si jekhutno resursi so šaj te istemalkeren ki te agorkeren o talemi.

18.2 Logikane khelina

BAŠO TRENERI

E talemeskiri resarin si te stimulirinen pe o džandipa baši problemeskoro čhinavibe thaj logikano gndipe ko sikle.

Čaljaribaskoro ktor siklen valjani te oven Android gogjaver telefonia. O sikle si ulavde ko čiftia. Sakova čifti valjani te ovel Android telefonea kole si internet konekcia.

Taro čiftia rodela pe te leljaren i aplikacia Skillz-Logical Brain.

I khelin rodela perceptivno ovibe, memoria, sama, logika.

E timenge si dende 20 dakikia ki te khelen i khelin.

O timi kova ka kompletirinel o majuče leveloja si kamijabutno thaj lela tikno pursako (sar misal, gono bombonencar).

O šurutne leveloja tari khelin si lokhe, numa sakova avutno levelo ovela popharo. I khelin šaj te khelel pe maškar duj talemia.

BAŠO SIKLO

Rodaja tumendar te khelen i khelin baši mobilna aplikacie: Skillz – Logical Brain, dikhindor o sikavina taro tumaro treneri.

KOTOR 19

19.1 Lafikeribaskere džandipa

BAŠO TRENERI

Akava kotor si nišankerdo ko pendžarkeribe e lafikeribaskere džandipancar.

O treneri valjani te šurarel o kotor.

Pal odova o sikle valjani te keren o talemi. Ko kotor lil ola valjani te hramonen situacie kote so kergje sa o lafikeribaskere stilia. Ola valjani te vakeren o alusaribe taro lafikeribaskoro stili. Savo sine o rezultati taro lafikeriba?

BAŠO SIKLO

O lafikeribe saikerela duj (ja pobut) partie konkurentna ja konfliktna interesencar ja zarurencar kola kerena buti ko phanlolafi baš odova sar te keren barabarbuti. O konfliktirime riga but dron khuvena ko lafikereiba džanindor o manglo rezultati. Odoleske ola butdrom si korole baš alternativna čhinaviba thaj nane but kreativna.

Zarurime si zoria te arakhen pe nekobor šajdutne čhinaviba kola si ko haljovibe e barabarutne interesencar taro mujalutne riga. O kamijabi ko arakhibe čhinaviba kolendar o duj riga si profitabilna si o nahtari ko lafikeriba bašo kamijabi.

O lafikeriba si majefektivno džovapi ko konflikti kana:

- O soduj riga mangena te len diso;
- E sodujen si nesavo takati;
- Si maškarathinalipe.

O lafikeriba saikerena šunibe e soduje rigen rodindor barabarutne umala tar interesi thaj haljovibe.

Sasoitno lendo si nekobor džandipa phanle e efektivno činavibaja taro bihaljoviba ko lafikeribaskere procesia:

- Diagnoza: identificiribe sfere taro phanlolafi thaj sfere taro ruminkeribe
- Iniciribe: e regiakoro demontiribe
- Šunibe: o šunibe na salde so vakerela baši astardi rig numa thaj baš emotivna aspektia
- Problemengoro činavibe: procesi pobute pirencar kova saikerela khedibe evidentia, analiza taro lengoro džanlipe, dikhljaribe alternative, identifikuibe činaviba thaj zuraribe akciakoro plani

<u>Efektivna lafikeribaskere takatia:</u>

- Problemeskiri analiza
    - Dikhljaribe o interesia tari sakoja rig
    - Detalno analiza taro faktia;
    - Precizno identifikacia taro problem, astarde riga thaj praktikane činaviba.

- Hazrikeribe
    - Čhivibe resarina;
    - Šajdutne umala baši deviacie;
    - Alternativna činaviba;
    - Analiza numa šajdutne nakhle bihaljoviba thaj činavibe

- Aktivno šunibe
    - Drabaribe e badaneskoro vakeribe
    - Arakhibe sfere taro šajdutno kompromis

- Emocionalno kontrola
    - Šajdipe ma te sikaven pe emocie
    - Butgendeskoro emociaonalno hemibe savo šaj te mujalkerel o leljearibe taro kompromis ja akcesi taro sa ja khanči

- Nanipe emocionalno kontrola šaj te andarel dži komunikaciakoro ačhavibe

- Verbalno komunikacia
  - Užipe thaj precizno ovibe ko vakeriba

- Barabarbuti thaj timeskiri buti
  - Ikeribe i atmosfera tari barabarbuti
  - Našibe taro samakoro cidljaribe

Lafikeribaskere stilia

Konkurencia (Me našalava-tu našalea/Mo čhani)

O lafikerutne akale stilea si tendenciaja te čaljaren lengere zaruria thaj kana odova si ko averengoro zijani. Odova nane iradime, numa fokusirinela pe ko plesutno interesi. Butdrom alusarena pe turli taktike thaj takati saikerindor thaj lengoro persoanliteti, pozicia, ekonomikane dara.

Cidibe palpale (Me našalava-tu kamijabikerea/to čhani)

Akava si mujalutno taro konkurentno stili. Akava tipi lafikerutne gndinena kaj majšukar čhani baši konflikteskoro sansaripe si te del pe e dujtone rigake odova so mangela. Akala manuša majbut si mangle taro pe kolege.

Našibe (me našalava-tu našalea/nane čhani)

Akava lafikerutno na khuvela ko konflikti. Ko than te lafikeren direktno bašo problemi šaj te iranen tumen kori našibe. Akava butfar šaj te ovel reakcia ko but konkurentna lafikerutne. Butfar šaj te avel dži čhinavibe taro lafikeriba bizi pozitivno rezolucia e soduje rigenge.

Kompromis(me našalgjum/neko kamijabikergja-tu našalgjan/neko kamijabikergja/ekvaš)

Akava si o majbutdroma kerdo lafikeribe, numa butfar si bimanglo stili thaj rezultati. Odova vakerela te keren pe cidipa soduje rigendar ja „te arakhen pe ko maškar“. Odova so o kompromis na lela ko dikhibe si odova so odola kolen sine majekstremno šurutni pozicia ko lafikeriba, pobut na lena kompromis.

Talemi

Den misalia baši dživdipaskere situacie kote so kergjen o pandž lafikeribaskere stilia. Soske alusargjen o lafikeribaskoro stili?

Lelen li o manglo rezultati?

KOTOR 20

20.1 Lafikeribe ki praksa

BAŠO TRENERI

E talemeskiri resarin si te praktikuinel o lafikeribaskere džandipa e siklenge. O talemi si roljengiri khelin bazirime ko lafikeriba baši moldipaskoro resursi. Ko athinalipe tari siklengiri motivacia akava talemi šaj te ovel lungo dži 90 dakikia ki te agorkerel.

Ulaven i grupa sikle ko čifti po duj. Distribuirinen jek scenario sakone dženeske. E siklen si len 15 dakikia te dikhljaren o scenario thaj te zuraren individualno plani bašo lafikeriba. O talemi ka agorkerel kana ka leljarel pe phanlolafi. Šaj te stimulirinen o konkuretno ovibe avazikeribaja kaj o siklo so ka kompletirinel o instrukcie dende ko scenario ka ovel kamijabikerutno.

Džikana si šajdutne alternativna čhinaviba, o optimalno lafikeribe si situacia savi dela kamijabi. Ma adžikeren sa o lafikeribaskere čiftia te leljaren akava čhinavibe.

Pala ko talemi keren lafi bašo lafikeribaskoro procesi. Kova stili leljargje o sikle thaj soske? Kola lafikeriba sine majkamijabale?

Scenario 1:

Pakjavutne sikavina bašo d-r Džekson Vunato portokali Tumen sien d-r Džekson, hemisti/biologo baši farmaceutikani kompania. Tumari kompania sine obligaciaja te rodljarel o metodia baši keribe biologikani šastra, numa i radži kontaktiringja tumare kompaniaja sebepi sigutni čhipota. Sigende, nekobor purane nervengere gaseskere bombe sine džithanakerde ko tikno džaziri ko Indiakoro Okeani. Sar so sine džithanakerde, drapiale materiale hasardile

taro duj bombe. O thavdinkeriba kontrolirinena pe akale momenteste, numa o vigjanale manuša ko radžakoro servisi pakjana kaj trujal duje kurkenge ka thavdel tare sa e bombe thaj ka buvljol kori dživdipaskoro maškar. Te ulo odova, nekobor mile manuša ka meren ja ka oven pharipancar sebepi seriozno gogjakoro ruminkeribe. Si tumen zurardi parea savi šaj te neutralizirinel e nerveskoro gasi te injektiringja pe ko bombakere depoa bašo skladiribe.

I parea si kerdi tari hemikalia savi si ko vunato portokali, but hari thanende arakhlo emiši.
Šungjen kaj e rajo Espostio, emišengoro eksporteri ko Meksiko, si ole trin mile vunato portokalia. Te kingjen sa o trin mile vunato portokalia, šaj te ikalen kobor valjani hemikalie tari portokaleskiri cipa ki te neutralizirinen o nerveskoro gasi. Tumari kompania na kamijabikergja te arakhel aver gendo vunato portokalia. Kobor so džanena o sahno gendo inkalde vunato portokalia akava berš si trin mile.

Šungjen kaj o d-r Stefenson, jekajek, sigate rodela vunato portokali thaj kaj o Stefenson thaj tumari kompania si zorale konkurentia thaj si bari industriakiri špionaža ki farmaceutikani industria. Tumare kompanie džiakana duj drom sine došakerde baši čoribe patentia. Jek došakerin panda si ko thavdipe. Tumen sien gajlime kaj ov čorgja o čhinavibe baši nerveskoro gasi thaj planirinela te čorel tumaro phanlolafi e radžaja.

Tumari kompania dengja tumen radžipe te arakhen e Esposito thaj te kinen mile vunato portokalia. Ola vakergje tumenge kaj o Esposito ka biknel len odoleske kova dela majbut love. Si tumen 300.000 dolaria baši portokalengoro kinibe.

Anglal te keren e Espositoja, angjen decizia te keren lafi e d-r Stefansonea. Gndinen samaleste baš informacie so mangena te ulaven e avere rigaja thaj odova so garavena tukenge.

Pakjavutne sikavina bašo d-r Stefenson

Vunato portokali

Tumen sien d-r Stefenson, biologo baši farmaceutikani kompania. Tumari kompania si obligaciasa te rodljarel o metodia taro nasakodiveskere nasvalipa thaj abnormalitetia ko nevebijande, numa I radži kontaktiringja tumare kompania sebepi sigutni čhipota.

Sigende, sine čhipote taro barjarde digre bikamijabale khamnipa ko terne džuvlj. Odoja si tropikani bakteria savi na reagirinela ko pendžardo antibiotiko. O nasvalipe buvljola bare progresiaja thaj notiekrela pe kaj ko periodi taro nekobor masekoja ka andarel nekobor deša mile kurbania thaj ka buvljol ko globalno levelo.

Si tumen zurardo antibiotiko kole si potenciali kamijabaleste te marel pe mamuj o bakterie. I nahtarali komponenta ko antibiotiko si i hemikalia ikaldi taro emišeskoro pani taro vunato portokali.

Šungjen kaj e rajo Esposito, emišeskoro eksporteri taro Meksiko, si ole trin mile vunato portokalia. Te kingjen sa o vunato portokalia, šaj te ikalen kobor valjani hemikalie taro portokaleskoro pani thaj t einkalen kobor valjani gendo antibiotikja. Tumari kompania na kamijabikergja te arakhel aver gendo vunato portokalia. Kobor so džanena, o sahno gendo vunato portokalia akava berš si trin mile.

Šungjen kaj o d-r Džekson jekajek sigate rodela te lel vunato portokalia thaj kaj o Džekson džanela kaj e Esposito si ole o zarurime portokalia. I kompania taro d-r Džekson thaj tumari kompania si zorale konkurentia thaj si bari industriakiri špionaža ki farmaceutikani industria. Tumare kompania džiaka sine duj drom došakerde baši čoribe patentia. Jek došakerin si panda ko tahvdipe. Tume sien gajlime kaj ov čorgja tumaro činavibe baš antibiotikja thaj planirinela te čorel tumaro phanlolafi e radžaja.

Tumari kompania dengja tumen radžipe te arakhen e Esposito thaj te kinen mile vunato portokalia. Ola vakergje tumenge kaj o Esposito ka biknel len odoleske kova dela majbut love. Si tumen 300.000 dolaria baši portokalengoro kinibe.

Anglal te lafikeren e Espositoja angjen decizia te kontaktirinen e d-r Džeksone. Gndinen samaleste baš informacie so mangena te ulaven e avere rigaja thaj odova so garavena tumenge.

BAŠO SIKLO

O avutno talemi ka testirinel tumare lafikeribaskere džandipa. Drabaren o scenario so lelen taro treneri. Dikhljaren o resarina taro talemi thaj keren plani bašo lafikeriba. Si tumen 15 dakikia bašo hazrikeribe.

Ka oven kamijabutne te reslen te agorkeren sa o šartia liparde ko scenario.

KOTOR 21

21.1 Fakti thaj gndipe

BAŠO TRENERI

Akale kotoreskiri resarin si te sikavel e silken o turlipe maškar o fakti thaj o gndipe. Pendžarindor akava turlipe ka dikhen kaj odova si džandipe kova notikerela pe ko drabaribe tekstia, a lakoro džanlipe arakhela pe ki era taro hovavne haberia. Numa, o manuša butdrom si konfuzno mangindor te dikhljaren o vakeribe si li čače, so defokusirinela tari primarno resarin.

O treneri valjani te šurarel i sesia vakeribaja o džanlipe taro turlipe maškar o fakti thaj o gndipe. Nekobor performansia so valjani te astaren pe akale segmentea si sikavde potele.

Pala ko haljovkeribe o fundavne poimja bašo faktia thaj gndipe, o treneri akharela e siklen te agorkeren o talemi. Sikavde si niče umdipa. O treneri šaj te distribuirinel o materialia ki forma taro printime materialia ja te istemalkeren proektori.

Taro sikle rodela pe te dikhljaren o vakeribe si li fakti ja gndipe. O treneri valjani te promovirinel diskusia sakone rodipaske, motivirindor e siklen te elaboririnen ple decizie.

BAŠO SIKLO

Akale kotoreste ka lafikera bašo turlipe maškar fakti thaj gndipe.

O faktia si vakerina kola šaj te atestikeren pe. O faktia šaj te oven čačutne ja hovavne, numa odova so si barabarutno lenge si kaj šaj te atestiekren pe.

Sar misal:

- Statistikane evidentia sikavena kaj o džuvlja dživdinena majlungo taro murša (čačutni vakeribe)
- Albania si dženi ki EU (hovavni vakerin)

O gndipa si vakerina kola nasti te atestiekren pe. Amen šaj te lafikera akale gndipange thaj te suportina olen, numa o gndipa nasti te atestikeren pe.

Sar misal:

- I Koka kola si majšukar piibe.
- I historia si majpharo predmeti

Talemi.

Sikavgjam tumenge seria vakerina. Dikhen kola tar avutne vakerina si faktia a kola si gndipa.

Vakerin	**Fakti**	**Gndipe**	**Haljovkeribe**
O Džordž Vašington sine o avgo prezidenti ko UAT.			
Lionel Mesi si o majšukar fudbaleri ko sa o vaktia.			
Francia arakhela pe ki Azia.			
Ko pobut raštre, salde dženenge upri 18 berša si muklo te avazikeren.			
O portokalia saikerena kalciumi thaj vitamin C.			
Kobor nekas isi pobut love odobor si pokamijabalo.			
O vegetariancoja si posaste taro manuša kola hana mas.			

O Brazil lelja majbut sumnaleskere fudbaleskere kupja.			
O mobilna telefonia andarena dži kanceri.			
O bilike si polojalna kherutne džanvaria taro džukela.			

21.2. Fakti thaj gndipe 2

BAŠO TRENERI

E talemeskiri resarin si te zuraren pe o kapacitetia taro sikle baši keribe turlipe maškar o faktia thaj o gndipa. O talemi valjani te kerel pe individualno ja ko tikne grupe.

O sikle lena ikalina taro gazete. Ola valjani te drabaren o teksti thaj te anen decizia kola vakerina si faktia, a kola si gndipa.

Ola valjani te pheren o formularia dende potele. Pala ko agorkeribe taro talemi o rezultatia kompariri nena pe. O treneri šaj te zruarel diskusia thaj te rodel taro sikle te elaboriri nen ple decizie.

BAŠO SIKLO

Akava talemi si fokusirime ko turlipe maškar o fakti thaj o gndipe.

Rodaja tumendar te drabaren o teksti thaj te identifikuinen kola taro vakerina si faktia, kola si gndipa. Hramonen o vakerina ko adekvantna kvadratia taro tabele potele.

Misal teksti[12]

„Mareba baši paluni bihasardi len ki Europa“

Vjosa ki purabali Albania si jekhutni len savi tromale thavdela ki Europa thaj si džanli mile dživdipange. Numa, i balkaneskiri holi trujal i hidroenergia čhivela teli darutnipe o avutnipe taro sahno harnothan.

Si strano melodia ko bairja tari Vjosa-jekfaratar mudro thaj haotikani. I bari buka taro pani amalinela e buznjengere kambanaja. Thaj tgani nuri.na salde taro džanvaria numa thaj taro bakhrari Kadri.

“Ov dela zori ola te giljaven!” asala o Eduart, panda jek nakhrari kova sakodive phiravela akate e nakhren. Džikana o dživdutne taro harnothan šaj te den pe godi, I bavlal legarela akale mudripaskere kakofonia taro jek lenjakoro bairi dži aver.

O Kadri thaj o Eduart si bijame ko Kute, zamanengoro gavoro harnekaštorencar ko harnothan tari Vjosa. Buteder dživdutne taro Kute thaj aver gava paše dži len si agrareskere bukjarne kola dživdinena taro ple kulture thaj hajvania thaj o butipe biknena ole profiteske.

Numa, akava purano dživdipaskoro čhani sigate šaj te agorkerel.

Flamingo thaj jagule

Duj bare hidrocentrale planirinena pe ko pašutne dizja kalivač thaj Počem. Te tamirgje pe brane ka panjaren pe mile hektaria harjale thana thaj butikeribaskiri phuv, paldindor mile familie taro pumare khera.

„But darava soske na džanava niso numa te dajanav man e buznjenge“, vakergja o Kadri bašo DW. „I brana ka iranel amare dživdipa, oj ka iranel sa“.

[12] Autoria: Marion Dautry, Margaux Benn, from 24.08.2017, haing: https://www.dw.com/en/the-fight-for-europes-last-untamed-river/a-40044174

Jekajek, ka ruminel o paluno, baro, tromalo thavdutno lenjakoro sistemi avral tar Europa, avral tar Arktiko.
E Vjosakoro lungipe si trujal 270 kilometria, taro plaina ki utarali grcia, kori pherde harnipa ki purabali Albania thaj Joneskiri Samudra. Čhivde si kanjonencar, džazirencar thaj kokaloncar kola dena e regioneske o „pejsaži“, „ e Europakoro vunato vilo“.

Sar thaj bazikano panjeskoro haing bašo panjeskoro agrari, ov jekajek si maškar baši biodiverziteti, kher tari biarakhli europakiri jagula thaj o pobaro flamingo.

O vigjanale manuša vakerena kaj šaj te ovel kherutno taro baro gendo aver endemikane čhania. Nane kerdo nisavo hor biologikano rodljaripe, a o tamiribe brane ka mujalkerel e vigjanale manušen te dikhljaren o dživdipaskoro than sar bisansaralo panjalo drom.

Balkaneskiri hidroenergia

Taro balkaneskoro regioni planirime ja tamirinena pe trujal 2.700 hidrocentrale. Aso o raporti taro dekemvri 2015 berš tari rig taro finansiakoro kontrolori Bankwatch trujal ekvaš tar akala proektia si ko arakhle naturakere regionia.
I grupa bašo dživdipaskoro maškar EkoAlbania identifikuingja 45 proektia bašo hidroelektrane pali lungipe tari Vjosa, kola ka transformirinen o kotora tari len ko kaskade, mujalkerena o ekosistemia thaj andarena mile manušen te džan ko egzodusi.
But taro proektia datirinena tari dalga koncesie baši tikne hidroelektrane dende ko 2000-ta, kotorvaleste sar džovapi taro barjardo interesi ki EU baši nevjaripaskiri energia.

Aso „Pippa Gallop“ taro Bankwatch, odova sine jekajek nevo šajdipe bašišubelime phanlelafia, špekulacie thaj nepotizmo, notikerde taro lokalna elite soske o favoririme tarife garantirinena leiba bašo tikne hidrocentrale“.
I Albania thaj i Bosna thaj Hercegovina ikalgja buteder cidljariba maškar 2006 thaj 2009 berš.

O regioni arakhela pe korupciaja. Thaj džikote o principia bašo finansiakoro suporti baši nevjaripaskiri energia si ažuririme ki EU, o Paščimalo Balkani panda ačhola palpale e reformencar.
Mangindor te barjaren o thanleibe taro nevjaripaskere hainga ko lengere portfolia thaj te sikaven nišankeribe ki „tranzicia tari harjali energia“, o paščimaleevropakere fondia-saikerindor thaj o maškardžijaneskere zuraribaskere banke-istemalkerena akava.

Historikani došakerin

O Olsi Nika, egzekutivakoro dikrektori ki EkoAlbania, vakerela kaj o pobarvale evropakere phuvja silen tromalipe e ekologikane standardencar ko „phuvja kišle pervazea kote so o leveloja tari demokratia si harne, a i korupcia si uči“.

„I hidroenergia si nevjaribaskiri, numa nane harjali“, vakergja ov bašo DW. „Thaj o čhani koleste odova kerela pe, ulavdeste ko Balkani, definitivno nane ekologikano“

O organizacie taro dizutnikano sasoitnipe sine nesave kamijabea phanlo e hidroenergetikane proektencar ko arakhle regionia. Ko maj persi berš, o adalati angja adalateskiri decizia mamuj o tamiribe I hidroelektrana ko Počem, ki avgo došakerin baši dživdipaskoro maškar ko Albian.
Numa, I mareba si dur tar agorkerdi. O Ministeriumi baš energetika dengja rovljarin ki decizia. Thaj salde nekobor kurke majgeči šurargja nevi puterdi akharin baš investitoria ki dujto brana, planirime ko Kalivač”

Taro kana ka drabaren I statia arakhen kola lafjorja si faktia, a kola gndipa:

Fakti	**Gndipe**

KOTOR 22

22.1 Inovativno gndipe

BAŠO TRENERI

E talemeskiri resarin si te motivirinel kreativno gndipe thaj barabarbuti maškar o sikle. Akava talemi nane salde šukar baši promoviribe o kreativno gndipe,numa thaj baši promoviribe o thanleibe ko buteder introvertna sikle. Kheden e siklen te bešen ki rota. Jek ja pobut sikle drabarena o konkretno problemi. Jek patrin lil dela pe jekheske taro sikle thaj lestar rodela pe te hramonel jek idea baš odova so šaj te ovel činavibe/solucia. I gazeta pal odova dela pe e avutne participanteske kova jekajek andarela baši leskiri idea. I patrin tar ikerdipaskere činaviba dela pe e participantenge sa džikana sare lendar na andargje baši nesavi ideja.

O participantia valjani te hramone neve, orginalna ideje thaj ma te palemkeren o činaviba so bahankerena o avera participantia.

Kana i patrin taro sikle si agorkerdi, drabaren o liparde činaviba thaj keren duskisia.

Roden atro sikle te haljovkeren soske alusargje konkretno činavibe. Akava na valjani te ovel obligatorno-o haljovkeriba baljani te oven ki šukarmanginakiri baza.

Kola činaviba ka šaj sine te oven kamijabale? Soske?

Kola taro bahankerde činaviba si majtikne čačipaja te činaven o problemi? Soske?

Šaj te kombinirinen pe nekobor činaviba? Sar?

BAŠO SIKLO

Drabar o avutno teksti:

I Denisa rodela buti majlungo vakti. Ola si la agorkerdi maškaruni sikljovni, a nekobor masek ničaleste bičhalela aplikacie baši buti džipherinenge kola si jekajek lakere džandipancar numa ko jek vakti šaj te den lačho masekoskoro pokinibe thaj lače bukjarne šartia. Gdninela sine kaj i administrativno buti ki kancelaria ka ovel lake šukar. Oj si terni thaj mangela te sikljol neve bukja. Numa, lakere zoria baši rodipe buti na dena lače rezultatia. Oj sine akhardi ko nekobor intervjua bukjake, numa sa o potencialna butidendutne sikavena lakoro nanipe džandipa baši jabane čhibja thaj kompjutereskere džandipa sar šerutno nanipe baši leibe buti. I Denisa nikana na lelja pozitivno džovapi taro jek intervju bukjake kote so geli. Akava ko baro napi lelja lakoro kuraži. Lelja te gajlinel pe. Valjani sine lake buti ki te šaj te hošinel pe biathinali, numa jekajek te pomaškarel e familiake e kherutnipaskere hardžipancar. Oj nesavo vakti gndinela te hramonel pe ko kursi thaj te sikljol nesave džandipa. Numa, bizi buti, akava vakerela sine kaj zaruri si te rodel love tari pi daj em dat kolen isi prebut bukja gajlibaske. Ko paluno vakti, lakiri daj dikhela te del la godi te kerel buti ki lokalno fabrika bašo tekstili, te kerel buti sar sivutni. I buti na rodela čhibjakere ja kompjuteresekere džandipa thaj oj šaj te šurarel sakova vakti. Numa, akaja buti sine phari, a e masekoskoro pokinibe but tikno. Oj džanela odova soske nekola lakere amala kerena buti odothe. Oj čače na mangela akaja buti, numa na džanela so te kerel...

Dikhen o sikavina taro treneri.

Hramone o bahankerdo čhinavibe baši Denizakoro problemi. Ma palemkeren o čhinaviba bahankerde tar aver sikle.

Lafikeren e bahankerde čhinavibange. Gndinen kola si majlače thaj kola ka šaj sine te oven majhari kamijabale.

22.2 Logikane khelina

BAŠO TRENERI

E talemeskiri resarin si te stimulirine o džandipa baši problemengoro činavibe thaj logikano gndipe ko sikle.

Zaruribaskoro gendo sikle valjani te ovel len Android gogjaver telefonia. O sikle si ulavde ko čiftia. Sakone čifte valjani te ovel Android telefoni internet konekciaja.

Taro čiftia rodela pe leljaren i aplikacia Skillz - Logical Brain.

I khelin rodela istemalkeribe perceptivno ovibe, memoria, sama, logika.

E timenge si dende 20 dakikia ki te khelen i khelin.

O timi kova ka kompletirinel o majuče leveloja si kamijabutno thaj lela tikno pursako (sar misal, gono bombonencar).

O šurutne leveloja taro khelina si lokhe, numa sakova levelo ovela popharo. I khelin šaj te khelel pe maškar duj talemia.

BAŠO SIKLO

Rodaja tumendar i khelin bašo mobilna aplikacie : Skillz – Logical Brain, dikhindor tumare trenereskere instrukcie

KOTOR 23

23.1 Publik prezentacia: intervju

BAŠO TRENERI

O talemi si džaibe poadarig taro kotora bašo publik lafikeribe.

Akale talemeste o sikle ka praktikuinen i tehnika STAR bašo formuliribe džovapia baš intervju.

O kotor valjani te šurakerel haljvokeribaja taro treneri baš odova so si i STAR tehnika(deskripcia ko studentengoro kotor majtele) thaj sar si istemalkerutno alati baši formulirine koncizna džovapia ko pučiba baš intervju.

Pal odova, o sikle si ulavde ko grupe po duj (interjuskoro legarutno thaj pučlo dženo). O rolje šaj te čhiven pe ki dujto rota taro talemi.

Pal odova, e intervjuskere legarutne čhivena pučiba, a o pučle džene valjani te den džovapi e STAR tehnikaja. O treneri šaj te kerel o talemi sa e grupencar kola praktikuinena ko jek vakti o intervjua ja palem praktikuinena len jek po jek(akava athinela tare grupakoro baripe, soske but polungo vakti ačhovela, a odova dela e siklenge šajdipe te sikhen aver prezentacie thaj komentaria).

BAŠO SIKLO

O talemi si džaibe poaadrig taro kotora bašo publik lafikeribe.

Akale talemeste ka praktikuinen i STAR tehnika baši formuliribe džovapia ko pučiba baš intervju.

I tehnika Star si istemalkerutno alati baši formuliribe džovapia ko pučiba baš intervju. Odova kerela pe ko turli kontensktia, tar intervju bukjake dži edukaciakere resarina.

O metodi taro STAR si strukturirime čhania te del pe džovapi ko pučibe baš intervju kova si bazirime ko relaciakere sikaviba baši diskutiribe konkretno situaciake, savaleske, akciake thaj rezultateske tari situacia so vakerena.

S – Situacia: keren deskripcia tari situacia thaj savali so valjani te keren. Zaruri si te keren deskripcia baši nesavi čhipota ja situacia. Oven sigurime te den detalia kobor valjani baš intervjueri ki te haljoven. Akaja situacia šaj te ovel tar angledérutni buti, taro volonternikano džandipe ja tari savo te si relavantno čhipota,

T- Savali: Kole resarinate butikergjen?

A – Akcia: Keren deskripcia baš aktivipa so leljargjen ki te ikljoven ki rig e situaciaja adekvatno sikavibaja o detalia thaj te ikeren o fokusi upri tumende. Kola konkretna pire leljargjen thaj saso sine tumaro konkretno deibe? Oven samale ma te keren deskripcia so kergje o timi ja i grupa kana kerena lafi nesave proekteske, numa odova so čače kerena ole.

R – Rezultti: Keren deskripcia bašo tumare čhipote thaj ma oven ladžutne trujal o leljaribe ašaribe baši tumare aktivitetja. So sine leljardo thaj so siklilen?

Misal pučiba:

1. Vaker mange baši phari decizia so angjan ko paluno berš
2. Vaker mange bašo vakti kana istemalkeren šukar gndipe thaj logika ki te čhinaven problemi
3. Vaker mange čhipota kana sine tumen but bukja ki te keren thaj tumendar rodingja pe te čhiven o priroritetna savalia
4. Den mange misal bašo vakti kana motiviringjen averen
5. Keren deskripcia bašo vakti kana adžikergjen potencialna problemia thaj zurargjen preventivna napia
6. Vaker mange čhipota kana kamijabikergjan deibaja godi kamijabale te kere neko te dikhel o bukja tari tli perspektiva.
7. Vaker mange bašo vakti kana sijan sine but kamijabalo baši nesavo konkretno predmeti ki sikljovni
8. Vaker mange baš odova sar kamijabikergjan te ikljove ko agor e savalea dendo ko harno roko.

KOTOR 24

24.1 Aplikacia bašo džandipa: Rolja ki khelin

BAŠO TRENERI

E talemeskiri resarin si te praktikuinen pe o džandipa so o sikle siklile ole ko nakhle kotora. I ideja si te simulirinel pe čačutno problemi kote so ola ka valjani te istemalkeren kombinacia taro džandipa. Akava talemi rodela kombinacia taro nekobor čhania džandipa, sar IKT džandipa (Microsoft Office Word, Microsoft Office Excel, Email, Asana), džandipa baši hramovibe thaj drabaribe/matematika, kreativno gndipe thaj džandipa baši problemengoro čhinavibe.

O sikle valjani te esapikeren majefikasno strategia baši planiribe o dromaripe. O talemi ka testirinel lengere logikane thaj matematikane džandipa. Šaj te istemalkerel pe elektronikano kalkulatori sar alati sikljovibaske, sar thaj esapikeribaske. O istemalkeribe kalkulatori baši rodljaribe garavdutne kova šaj nane te ovel interesno vasteskere esapikerinaja, šaj te stimulirinel o interesi baši numeroja, numeroja thaj vjavaharia thaj šaj te del arka te zurarel pe o matematikano gndipe. O sikle jekajek šaj te istemalkeren elektronikano kalkulatori ko lengere kompjuteria ja gogjaver telefonia ja te istemalkeren formule ko Excel.

O talemi valjani te ovel so porealno agjaar so i decizia so ka anel o siklo, jekajek, si kerdo ko realiteti. Taro sikle valjani te rodel te dikhljaren o pučiba ko internet sar so si e hoteleskere fijatia, fijatia transporteske, hardžia bašo dromaripe vordonea upri baza taro hardžia tharutneske t.a.

O sikle lena seria informacie baši čhipotakiri organizacia.

O vaktilungipe taro talemi si trujal 2 aria.

O sikle si ulavde ko grupe taro 4-5. Kana kerena buti majbare grupencar šaj te formirinen pe nekobor grupe saikerde taro 4-5 sikle. Pal odova o grupe si arakhle duje turli scenarioncar. O grupe kola kerena buti aso avgo scenario ka organizirinen

bukjakoro dromaripe džikote o aver grupe ka keren buti ki tursitikani agencia. O treneri šaj te zurarel džipherde scenaria thaj te kerel nekobor ciklusia taro talemi.

E siklenge valjani te den pe 15 dakikia ki te drabaren o savalia so valjani te agorkeren thaj delegirinen o responsabilitetia maškar o džene ko grupe.

O grupe ka keren buti aso scenaria so si dende ko studentengoro kotor potele.

Pala ko talemi o treneri valjani te promovirinel harni diskusia baši savalengoro pharipe, specifikane pharipa kolencar arakhena pe ko talemeskoro vakti t.a.

BAŠO SIKLO

Akale talemeste ka keren buti barabar tumare grupaja baši problemengoro činavibe. O problemi si butikerdo ko Scenari 1/Scenario 2. Dikhen o sikavina thaj agorkeren o talemi:

Scenario 1:
Kerena buti ki biradžakiri organizacia bešipaja ko Skopje koja kerela buti ko pošukarkeribe e Romengiri socialno inkluzia. Tumen thaj tumare kolege ka organizirinen trinedivengiri bukjarnikamra baši 15 ternengere bukjarne taro regioni o avutno kurko. Valjani te organizirinen dromaripe, thanakeribe thaj habe ko vaktilungipe tari bukjarnikamra. O sahno budžeti si 6000 evria.

O participantia resena tari Tirana (4 participantia), Solun(3 participantia), Sofia(4 participantia), Beograd (2 participantia) thaj priština (2 participantia). E bukjarnekamrakiri lokacia si Ohrid, Makedonia.

Valjanite agorkeren akala savalia:

- Kreirinen budžeti bašo thanakeribe, habe thaj dromaripe ko Microsoft Excel(esapikeribe hardži aso specifikane predmetia ja pali dženo);
- Bičhalen i elektronikani tabela taro Excel e-poštaja dži turistikani agencia(dži grupa). I e-pošta valjani te ovel bičhaldi barabar lilea (hazrikerdo ko Microsoft Word) vakerindor o bazikane informacie baš aktivipe, specifikane zaruria thaj detalia kola valjani te en pe ko dikhipe ko planiribaskoro procesi;
- Komunicirinen detalia baš aranžmania e e-poštaja tari turistikani agencia;

- Dikhin taro bahania tari turistikani agencia;
- Vakeren oja/atestikeren e aranžmanenge e turistikane agenciatar

Tumen thaj o džene taro tumaro timi valjani te komunicirinen thaj te keren buti barabar istemalkeribaja i Asana, timi thaj softveri baši vastaribe proektencar.

Scenario 2:

Butikerena ki tursitikani agencia bešipaja ko Skopje. Resela tumenge e-pošta tari biradžakiri organizacia baš organiziribe dromeskere thaj thanakeribaskere aranžmania baši bukjarnikamra savi ka ovel organizirime avutno kurko. Ola ka bičhalen tumenge lengoro budžeti thaj aver detalia phanlo lengere aranžmania. Tumen thaj tumare kolege valjani te organizirinen o dromaripe thaj thanakeribe taro participantia. Ki te agorkeren tumaro savali ka valjani te:

- Rodena thanakeribe thaj fijatia bašo habe ko manglo periodi thaj ki alusardi lokacia(istemalkerindor o Internet eksploreri) thaj alusaren opcie kola si adekvatna ko budžeti kova dela o klienti;
- Kreirinen patrin ko Microsoft Excel ja Microsoft Word, dendor detalia sakonake tar opcie so gndinena baš adekvatna relevantno esapikeribaja bašo sahno fijati pali predmetia thaj bašo participantia
- Komunicirinen o arakhiba tar e-pošta (sar džipherin tari e-pošta) dži klientia thaj te valjani keren o zarurime adaptiriba:
- Atestikeren o aranžmania e klientencar.

Tumen thaj o džene ko tumaro timi valjani te komunicirinen thaj te keren barabarbuti istemalkeribaja i Asana, timi thaj softveri baši vastaribe proektencar.

Ko organiziribe o dromeskere hazrikeriba, šaj te kombinirinen turli čhania taro transporti bašo participantia resarinaja te pheren e budžeteskere limitiriba.

Co-funded by the
Erasmus+ programme
of the European Union

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.